

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
Львівського національного університету
імені Івана Франка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Ivan Franko National University of Lviv

M. M. KNYSH, O. I. MAMCHUR, I. V. VANDA

**REGIONAL ECONOMIC AND SOCIAL
GEOGRAPHY OF THE WORLD**
(Latin America and Caribbean countries,
Africa, Asia, Oceania)

Educational textbook

Second edition, corrected and supplemented

Lviv
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка

М. М. КНИШ, О. І. МАМЧУР, І. В. ВАНДА

**РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА
І СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ СВІТУ**
(Латинська Америка та Карибські країни,
Африка, Азія, Океанія)

Навчальний посібник

Друге видання, виправлене і доповнене

Львів
2022

УДК 913(7/9)(075.8)

К 53

Рецензенти:

д-р геогр. наук, проф. *Л. Б. Заставецька*
(Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль);

д-р геогр. наук, проф. *О. О. Любіцева*
(Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ);

д-р екон. наук, проф. *Л. Т. Шевчук*
(Університет бізнесу і права, м. Львів)

Науковий редактор д-р геогр. наук, проф. *О. І. Шаблій*

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка
(Протокол № 28/4 від 27 квітня 2022 р.)*

This educational textbook is designed to provide methodological assistance for students carrying out their practical, individual, educational research, and those preparing for seminars and written exam on the course on “Regional Economic and Social Geography of the World”.

For students of geography departments and all those who study the issues of world economic and social geography.

Книш М. М.

К 53 Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) = Regional Economic and Social Geography of the World (Latin America and Caribbean countries, Africa, Asia, Oceania) : навчальний посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – 2-ге вид., випр. і допов. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. – 372 с. + 0,16 вкл.

ISBN 978-617-10-0715-4.

Навчальний посібник призначений для методичної допомоги студентам у процесі виконання практичних, самостійних, навчально-дослідницьких робіт, підготовки до семінарських занять та іспиту з курсу “Регіональна економічна і соціальна географія світу”.

Для студентів географічних факультетів, а також усіх, хто вивчає проблеми економічної і соціальної географії світу.

УДК 913(7/9)(075.8)

© Книш М. М., Мамчур О. І., 2013

© Книш М. М., Мамчур О. І., Ванда І. В.,
випр. і допов., 2022

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2022

ISBN 978-617-10-0715-4

Зміст

Передмова	9
1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ	11
1.1. Структура навчальної дисципліни.....	12
1.2. Програма навчальної дисципліни.....	14
1.3. Система оцінювання роботи студентів	24
Рекомендована література	26
Електронні інформаційні джерела.....	34
2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ	37
2.1. Завдання практичних, семінарських, самостійних робіт змістовного модуля 1.....	38
§ 1. Макрорегіоналізація країн, що розвиваються	38
§ 2. Політико-територіальна організація країн, що розвиваються	43
§ 3. Типологія країн Латинської Америки та Карибського басейну.....	49
§ 4. Расово-етнічний склад населення Латинської Америки та Карибських країн	53
§ 5. Участь Латинської Америки та Карибських країн у процесах політичної глобалізації	58
§ 6. Економічна інтеграція в Латинській Америці та Карибських країнах.....	65
§ 7. Актуальні політико-географічні проблеми Бразилії	72
§ 8. Нафтові ресурси Південно-Західної Азії	75
§ 9. Типологія країн Південно-Західної Азії за рівнем економічного розвитку	82
§ 10. Військові витрати країн Південно-Західної Азії.....	88
§ 11. Процеси економічної глобалізації у Південній Азії	94
§ 12. Актуальні проблеми освіти у Південній Азії	100
§ 13. Актуальні економіко-географічні проблеми Індії	107
2.2. Тестові завдання для контролю знань змістовного модуля 1	109

2.3. Завдання практичних, семінарських самостійних робіт змістовного модуля 2	130
§ 14. Участь країн Східної та Південно-Східної Азії у процесах фінансової глобалізації.....	130
§ 15. Актуальні проблеми людського розвитку в країнах Південно-Східної Азії.....	137
§ 16. Географія демократичних режимів у країнах Східної та Південно-Східної Азії	142
§ 17. Екологічний слід споживання Східної і Південно-Східної Азії.....	149
§ 18. Китай: становлення глобальної держави.....	156
§ 19. Релігійний склад населення Африки.....	159
§ 20. Типологія країн Африки за індексом багатомірної бідності	164
§ 21. Актуальні проблеми промислового розвитку Африки	171
§ 22. Географія збройних конфліктів у Африці	178
§ 23. Аналіз асиметрії країн Океанії за базовими макропоказниками	186
2.4. Тестові завдання для контролю знань змістовного модуля 2	190
2.5. Індивідуальні навчально-дослідні завдання	200
3. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ РОЗДІЛ	205
Предметний покажчик	365

Content

Foreword	9
1. ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL CHAPTER	11
1.1. The structure of the discipline	12
1.2. The program of the discipline	14
1.3. Evaluation system of students' works	24
Recommended literature	26
Electronic information resources	34
2. TEACHING AND METHODOLOGICAL CHAPTER	37
2.1. Tasks for seminars, practical and independent work on Content Module 1	38
§ 1. Macro-regionalization of developing countries	38
§ 2. Political and territorial organization of developing countries	43
§ 3. Typology of Latin American and Caribbean countries	49
§ 4. Race/Ethnic composition of the population of Latin American and Caribbean countries	53
§ 5. The participation of Latin American and Caribbean countries in the process of political globalization.....	58
§ 6. Economic integration in Latin American and Caribbean countries	65
§ 7. Current political and geographical problems of Brazil.....	72
§ 8. Oil resources of Sout West Asia	75
§ 9. Typology of South West Asian countries by their economic development	82
§ 10. Military expenditures of South West Asian countries	88
§ 11. The processes of economic globalization in South Asian countries	94
§ 12. Current problems of education in South Asia	100
§ 13. Current economic and geographical problems of India.....	107
2.2. Tests for knowledge control on Content Module 1.....	109

Content

2.3. Tasks for practical seminars and independent work on Content Module 2	130
§ 14. The participation of East and South East Asian countries in the process of financial globalization.....	130
§ 15. Current problems of human development in South East Asian countries	137
§ 16. Geography of democratic regimes of East and South East Asian countries	142
§ 17. Ecological footprint of consumption of East and South East Asian countries	149
§ 18. China: formation of the global state.....	156
§ 19. Religious composition of the population of Africa	159
§ 20. Typology of African countries by Multidimensional Poverty Index	164
§ 21. Current problems of industrial development of African countries.....	171
§ 22. Geography of armed conflicts in Africa	178
§ 23. Analysis of the asymmetry of Oceanian countries by basic macro- indicators.....	186
2.4. Tests for knowledge control on Content Module 2	190
2.5. Individual research tasks.....	200
3. INFORMATIVE AND ANALYTICAL CHAPTER.....	205
Terms index	365

ПЕРЕДМОВА

“Регіональна економічна і соціальна географія світу” є важливою складовою в системі фундаментальних навчальних дисциплін у вищих школі України при підготовці фахівців з спеціальності 106 «Географія» для освітньо-професійної програми «Географія». Мета навчальної дисципліни – сформуванню у студентів систему знань про сутність та структуру актуальних регіональних проблем, причини виникнення, гостроту їхнього прояву у різних макрорегіонах, наслідки та шляхи їхнього вирішення; ознайомити із методикою регіональних економіко- та соціально-географічних досліджень; навчити студентів орієнтуватися у динамічних процесах, які відбуваються у макрорегіонах світу та вміти визначати в них місце України.

Навчально-методичний посібник, що пропонують автори, є одним із компонентів, який забезпечує цілісність навчального процесу із курсу “Регіональна економічна і соціальна географія світу”. Змістова частина охоплює тематику з вивчення макрорегіонів Латинської Америки та Карибських країн, Африки, Азії (окрім країн Центральної Азії та Росії) та Океанії. Посібник налічує три розділи – організаційно-методичний, власне навчально-методичний та інформаційно-аналітичний.

Організаційно-методичний розділ містить структуру навчальної дисципліни; критерії оцінювання результатів роботи студентів з цієї дисципліни; програму навчальної дисципліни; рекомендовану літературу (базову та допоміжну) та інтернет-ресурси.

У навчальній програмі порушено енциклопедичні традиції і запропонований проблемний та міждисциплінарний підходи. Фактичний матеріал кожного розділу висвітлено через низку актуальних проблем, які розкривають його особливості. Важливе значення має постановка цих проблем, розкриття їхньої структури та індикаторів, міждисциплінарний підхід.

Навчально-методичний розділ складається з двох змістовних модулів та індивідуального науково-дослідного завдання. Кожен змістовний модуль містить завдання для аудиторної та самостійної робіт та тести для контролю знань. При композиції практичних робіт здійснено системний уніфікований підхід до побудови їхньої структури. У кожній із робіт зазначено мету та акцентовано увагу на тому, що студенти повинні знати і вміти, подано глосарій, завдання практичної роботи, список рекомендованої літератури, завдання та вправи для самостійної роботи та запитання для самоконтролю.

На практичних та семінарських заняттях студенти під керівництвом викладача закріплюють теоретичні положення лекцій та формують вміння і навички їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання поставлених завдань. Тематику практичних та самостійних робіт розроблено так, що нею охоплено методику вивчення актуальних проблем, які виникають у різних сферах суспільства. При цьому для кожного макрорегіону відібрано найгостріші і найхарактерніші та найактуальніші для нього проблеми. Особливу увагу звернено на вміння студентів створювати авторські аналітичні карти на основі статистичних матеріалів.

Згідно з основними положеннями кредитно-модульної системи самостійна робота є одним із важливих засобів оволодіння навчальним матеріа-

лом і закріплення знань під час аудиторних робіт та розвиває у студентів вміння і навички наукової діяльності. До кожної практичної роботи подано перелік завдань для самостійної роботи, які пов'язані із темою практичної роботи і дозволяють як поглибити знання із відповідної теми, так і порівняти макрорегіон з іншими, розглянути його у глобальному контексті.

Завершується вивчення теми запитаннями для самоперевірки, що акцентують увагу на головних теоретичних і прикладних аспектах теми. Запитання передбачають самостійне осмислення студентом матеріалу, запропонованого у підручниках, посібниках, на лекції. Вони дають змогу сформувати навички роботи з науковою літературою.

Тестові завдання сформовані згідно із навчальною програмою і згруповані у два змістовні модулі. Вони є одним з важливих дидактичних прийомів, який використовують для кращого освоєння навчального курсу і визначення відповідності рівня набутих студентами знань до вимог навчальної програми з курсу “Регіональна економічна і соціальна географія світу”. У навчально-методичному посібнику міститься понад 350 тестових завдань, які поділено на п'ять типів: 1) вибір однієї чи кількох правильних відповідей із запропонованих; 2) встановлення правильної послідовності відповідей; 3) встановлення відповідності між двома переліками тверджень; 4) відкриті завдання (де потрібно вказати пропущене слово чи дату); 5) письмові завдання.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) студенти виконують згідно із запропонованою тематикою та методичними вказівками щодо виконання та оформлення. Його мета – допомогти поглибити, узагальнити і закріпити знання, які студенти одержують у процесі вивчення цієї дисципліни, застосувати ці знання на практиці, реалізуючи власні творчі можливості. ІНДЗ має на меті продемонструвати знання тематичної літератури й статистики, навички їхнього самостійного аналізу та узагальнення. Студенти самостійно виконують завдання, воно не входить до тижневого аудиторного навантаження.

Інформаційно-аналітичний розділ вміщує систему актуальних даних із авторитетних джерел і є важливим компонентом навчально-методичного посібника. Загалом, додатки із інформаційно-аналітичними матеріалами поділені на дві частини. У першій частині (дод. А) міститься інформація, яка охоплює країни всіх макрорегіонів і призначена для підготовки до змістовних модулів та іспиту. У другій частині статистичні додатки конкретизовані за проблематикою виконання практичних та самостійних робіт. Статистична інформація відображає ретроспективу і сучасний стан окремих аспектів розвитку країн світу; подано інтернет-адреси сайтів, за якими можна поновити інформацію.

Автори висловлюють вдячність за допомогу у створенні посібника науковому редакторові видання, завідувачу кафедри економічної і соціальної географії географічного факультету, Заслуженому професору Львівського національного університету імені Івана Франка О. І. Шаблю. Дякуємо рецензентам навчального посібника: вельмишановним професорам Л. Б. Заставецькій, О. О. Любіцевій та Л. Т. Шевчук.

Також автори вдячні нашим студентам – колишнім, теперішнім і майбутнім, для яких цей посібником, сподіваємось, дасть поштовх для нових досліджень у царині регіональної економічної і соціальної географії світу.

Ми вдячні усім, хто боронить Україну, в тім числі на освітній ниві!

1. ОРГАНІЗАЦІЙНО- МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ

1.1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна “Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія)” пропонується студентам IV курсу денної форми навчання. На вивчення цієї дисципліни відведено 32 лекційні години і 32 години – для аудиторних занять (практичних та семінарських) денної форми навчання. На самостійну роботу припадає 60 годин. Підсумкова форма контролю з курсу – іспит (письмовий).

Таблиця 1.1

Структура практичних, семінарських, самостійних робіт з курсу
“Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія)”

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		Практичні роботи	Семінарські роботи	Самостійні роботи
1	2	3	4	5
Змістовний модуль 1				
1.	Макрорегіоналізація країн, що розвиваються	4		4
2.	Політико-територіальна організація країн, що розвиваються			4
3.	Типологія країн Латинської Америки і Карибського басейну	4		2
4.	Расово-етнічний склад населення в Латинській Америці і Карибських країнах	2		4
5.	Участь країн Латинської Америки і Карибських країн у процесах політичної глобалізації	2		2

1.1. Структура навчальної дисципліни

Закінчення табл. 1.1

1	2	3	4	5
6.	Економічна інтеграція в Латинській Америці і Карибських країнах	2		2
7.	Актуальні політико-географічні проблеми Бразилії		2	4
8.	Нафтові ресурси Південно-Західної Азії	2		2
9.	Типологія країн Південно-Західної Азії за рівнем економічного розвитку	2		2
10.	Військові витрати країн Південно-Західної Азії	2		4
11.	Процеси економічної глобалізації у країнах Південної Азії	2		2
12.	Актуальні проблеми освіти у Південній Азії	2		2
13.	Актуальні економічно-географічні проблеми Індії		2	4
Змістовний модуль 2				
14.	Участь країн Східної і Південно-Східної Азії у процесах фінансової глобалізації	4		4
15.	Актуальні проблеми людського розвитку у країнах Південно-Східної Азії	2		4
16.	Географія демократичних режимів у країнах Східної і Південно-Східної Азії	2		2
17.	Китай: становлення глобальної держави		4	4
18.	Релігійний склад населення Африки	2		2
19.	Типологія країн Африки за індексом багатомірної бідності	2		2
20.	Географія збройних конфліктів в Африці	2		2
21.	Аналіз асиметрії країн Океанії за базовими макропоказниками	2		2
	Разом	40	8	60

1.2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 1

Актуальні проблеми розвитку і геопросторової організації Латинської Америки і Карибських країн, Південно-Західної та Південної Азії

Тема 1. Латинська Америка і Карибські країни в системі суспільно-географічних координат

Географічне положення: абсолютне і відносне (геополітичне, геоекономічне, геоцивілізаційне). Історико-географічні особливості розвитку: доколоніальний, колоніальний і постколоніальний період розвитку. Етапи формування політичної карти. Сучасна політико-територіальна організація суверенних держав і залежних країн. Субмакрорегіони: Мексика, Центральна Америка, Карибські країни, Андські та Атлантичні країни. Типологія країн: *нові індустріальні країни* (НІК), малі острівні країни з високими доходами, країни середніх можливостей розвитку, *найменш розвинуті країни* (НРК). Територія макрорегіону та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал. Шляхи використання слабоосвоєних територій [4*, с. 579–588; 6, с. 153–171].

Тема 2. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку Латинської Америки і Карибських країн

Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Динаміка народжуваності та смертності. Природний приріст населення. Типологія країн за природним приростом населення. Середня очікувана тривалість життя населення. Динаміка статеві-вікового складу населення. Статеві-вікові піраміди. Перспективні тенденції зміни статеві-вікової структури населення. Напрями демографічної політики. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Узбережний і внутрішній тип розміщення населення. Особливості геопросторової організації розселення. Динаміка кількості сільського населення. Розподіл сільського населення за країнами. Типологія сільських поселень за людністю, функціями, географічним положенням, планувальною

* Порядковий номер джерела у програмі навчальної дисципліни стосується загального списку рекомендованої літератури (с. 26–33).

структурою. Динаміка кількості міського населення. Розподіл міського населення за країнами. Типологія міських поселень за людністю, функціями, планувальною структурою. Рівень урбанізації. Найбільші міста, агломерації, метрополітенські регіони. Географія сучасних міграцій: причини, напрями, демографічні та соціальні наслідки. Проблема біженців. Міграційна політика. Расово-етнічний склад населення і лінгвогеографія. Типологія країн за расово-етнічним складом населення. Проблеми расової демократизації. Тенденції релігійного складу населення. *Індекс людського розвитку* (ІЛР). Типологія країн за ІЛР. Обмежений доступ до ринку праці. Рівень освіти і охорони здоров'я, рівень бідності. Абсолютна і відносна бідність. Індекс багатовимірної бідності. Типологія країн за індексом багатовимірної бідності [4, с. 588–591; 5, с. 97–114; 6, с. 171–182].

Тема 3. Актуальні економічні та екологічні проблеми в Латинській Америці та країнах Карибського басейну

Еволюція стратегій економічного розвитку. Наслідки неоліберальної політики в умовах глобалізації. Типологія країн за розміщенням економічного потенціалу та рівнем економічного розвитку. Загальноресурсний капітал та його компоненти: природний, людський, виробничий. Поляризація промисловості і роль ТНК у поширенні дифузії інновацій. Формування центрів економічного росту. Трансформація сільського господарства за постколоніальний період. Аграрні відносини. Місце на сільськогосподарському ринку товарів. Залежність від зовнішнього ринку. Роль сфери послуг. Участь у процесах економічної глобалізації. Найглобалізованіші країни. Прямі іноземні інвестиції. Проблема зовнішнього боргу. Екологічні проблеми. Проблема збереження вологих екваторіальних лісів Амазонії. Опустелювання як результат антропогенної діяльності. Вплив господарської діяльності на забруднення довкілля. Екологічні наслідки швидкого збільшення міського населення. Інновації міжнародних аналітичних організацій щодо моніторингу екологічної ситуації. Екологічний слід. Заходи щодо послаблення екологічної кризи [4, с. 591–604; 5, с. 114–152, 162–175; 6, с. 182–219].

Тема 4. Сучасні проблеми політичного та економічного регіоналізму в Латинській Америці та країнах Карибського басейну

Сучасна політична ситуація і стратегія. Місце макрорегіону в глобальних політичних процесах. Головні риси політичної культури. Вплив лівоцентричних партій на формування політичної ситуації. Активізація корінного населення. Політичний регіоналізм. Формування Південноамериканського співтовариства націй. Проблеми регіонального лідерства Бразилії та її участь в глобальних процесах. Створення БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка). Актуальні проблеми економічної інтеграції. Найбільші інтеграційні об'єднання: Північноамериканська зона

вільної торгівлі (НАФТА), Спільний ринок країн південного конусу (МЕРКОСУР), Андське об'єднання (АНКОМ), Центральноамериканський спільний ринок (ЦАСР), Карибське об'єднання (КАРІКОМ). Масштаби і вектори інтеграційних процесів. Проблеми формування Американської зони вільної торгівлі (АФТА). Геостратегічні та гео економічні наслідки реалізації АФТА для країн макрорегіону [4, с. 604–605; 5, с. 205–215; 6, с. 223–224].

Тема 5. Південно-Західна Азія в системі суспільно-географічних координат. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку

Географічне положення: геополітичне, гео економічне, геоцивілізаційне. Історико-географічні особливості розвитку. Етапи формування політичної карти. Сучасна політико-територіальна організація суверенних держав. Типологія країн: нові індустріальні країни, малі острівні країни з високими доходами, країни середніх можливостей розвитку, найменш розвинуті країни, країни-експортери нафти. Територія та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал. Шляхи використання слабо-освоєних територій.

Актуальні проблеми населення. Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Динаміка народжуваності та смертності. Природний приріст населення. Типологія країн за природним приростом населення. Середня очікувана тривалість життя населення. Статеві-віковий склад населення. Перспективні тенденції зміни статеві-вікової структури населення. Демографічна політика та її напрями. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Форми геопросторової організації розселення. Динаміка кількості сільського населення. Розподіл сільського населення за країнами. Типологія сільських поселень за людністю, функціями, географічним положенням. Динаміка кількості міського населення. Розподіл міського населення за країнами. Типологія міських поселень за людністю, функціями. Рівень урбанізації. Найбільші міста. Географія сучасних міграцій: причини, напрями, демографічні та соціальні наслідки. Проблема біженців. Міграційна політика. Трудові міграції в країнах Перської затоки. Етнічний склад населення. Незбіжність між національними і державними територіями. Етнічні і релігійні поділи усередині окремих держав. Багатонаціональні і однонаціональні держави. Мовний склад населення. Тенденції релігійного складу населення.

Актуальні проблеми соціального розвитку. Рівень людського розвитку. Типологія країн за індексом розвитку людського потенціалу. Рівень безробіття, освіти і охорони здоров'я. Рівень багатовимірної бідності. Типологія країн за індексом багатовимірної бідності [4, с. 507–513].

Тема 6. Актуальні політичні, економічні та екологічні проблеми Південно-Західної Азії. Проблеми економічної інтеграції

Актуальні політичні проблеми. Сучасна політична ситуація і стратегія. Місце в глобальних політичних процесах. Сучасні політичні, етнічні і релігійні конфлікти, збройні сутички і війни. Арабо-ізраїльський конфлікт. Конфлікти між прихильниками різних напрямів ісламу (сунітами і шиїтами), між християнами і мусульманами.

Актуальні економічні та екологічні проблеми. Еволюція стратегії економічного розвитку. Наслідки лібералізації економіки в умовах глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Типологія країн за розмірами економічного потенціалу і рівнем економічного розвитку. Загально-ресурсний капітал та його компоненти: природний, людський, виробничий. Динаміка економічного зростання. Його залежність від видобутку нафти, кон'юнктури світових цін на нафту і нафтопродукти. Розвиток і територіальна організація обробної промисловості. Аграрні відносини. Спеціалізація сільського господарства. Місце на сільськогосподарському ринку товарів. Імпорт продовольчих товарів. Сучасна аграрна політика. Роль сфери послуг. Розвиток туризму. Країни-експортери послуг.

Екологічні проблеми. Вплив видобутку нафти на забруднення довкілля. Екологічний слід споживання.

Актуальні проблеми економічної інтеграції. Рівень економічної інтеграції. Найбільші інтеграційні об'єднання: Організація економічної співпраці (ЕСО), Рада співпраці затоки. Роль Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК). Масштаби і вектори зовнішньої економічної інтеграції [4, с. 513–515; 5, с. 205–215].

Тема 7. Південна Азія в системі суспільно-географічних координат. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку

Географічне положення: геополітичне, гео економічне, геоцивілізаційне. Історико-географічні особливості розвитку. Сучасна політико-територіальна організація держав. Типологія країн: нові індустріальні країни, країни середніх можливостей розвитку, найменш розвинуті країни, країни-експортери нафти. Територія та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал. Його компонентна і територіальна структура.

Актуальні проблеми населення. Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Динаміка народжуваності та смертності. Природний приріст населення. Середня і очікувана тривалість життя населення. Статеві-віковий склад населення. Демографічна політика та її напрями. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Форми геопросторової організації розселення. Динаміка

кількості сільського населення. Розподіл сільського населення за країнами. Типологія сільських поселень. Динаміка кількості міського населення. Розподіл міського населення за країнами. Типологія міських поселень. Рівень урбанізації. Найбільші міста та агломерації. Географія сучасних міграцій: причини, напрями, демографічні та соціальні наслідки. Проблема біженців. Міграційна політика. Етнічний склад населення. Типологія країн за етнічним складом населення. Мовний склад населення. Релігійний склад населення. Найпоширеніші релігії: індуїзм, іслам, буддизм. Традиційні вірування.

Актуальні проблеми соціального розвитку. Рівень людського розвитку. Типологія країн за індексом людського розвитку. Рівень безробіття, освіти і охорони здоров'я. Високий рівень бідності. Типологія країн за індексом багатомірного бідності [4, с. 420–435; 5, с. 205–215].

Тема 8. Актуальні політичні, економічні та екологічні проблеми Південної Азії. Проблеми економічної інтеграції

Актуальні політичні проблеми. Сучасна політична ситуація. Місце в глобальних політичних процесах. Сучасні політичні, етнічні і релігійні конфлікти. Проблема врегулювання конфлікту в Афганістані. Проблеми ліквідації напруги у відносинах між Індією та Пакистаном. Урегулювання сепаратизму в прикордонних штатах Пенджаб, Джамму і Кашмір. Особливості позиції Індії та Пакистану щодо ядерної зброї. Індія – головний претендент на місце постійного члена Ради Безпеки ООН. Участь Індії в БРІКС.

Актуальні економічні проблеми. Еволюція стратегії економічного розвитку. Участь у процесах економічної глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Типологія країн за розмірами економічного потенціалу і рівнем економічного розвитку. Трансформація галузевої структури ВВП за постколоніальний період розвитку. Типологія країн за структурою ВВП: індустріально-аграрні, аграрно-індустріальні, аграрні. Прямі іноземні інвестиції. Проблеми зовнішнього боргу. Промисловість. Галузева і територіальна структура промисловості. Модернізація промисловості. Збереження залежності від розвинених країн. Роль *транснаціональної компанії* (ТНК) у поширенні дифузії інновацій. Формування центрів економічного росту. Роль іноземних інвестицій. Сільське господарство. Трансформація галузевої і територіальної структури сільського господарства за постколоніальний період розвитку. Аграрні відносини. Аграрні реформи. Обмеження великої земельної власності. Платанційні господарства. Дрібні селянські господарства. Високий рівень сільськогосподарського освоєння території в Індії, Пакистані і Бангладеш [5, с. 205–215]. Екстенсивний характер розвитку сільського господарства. Ареальний характер “зеленої революції”. Місце на сільськогосподарському ринку товарів.

Екологічні проблеми. Проблема збереження лісів. Вплив господарської діяльності на забруднення довкілля.

Актуальні проблеми економічної інтеграції. Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) – найефективніше інтеграційне об'єднання. Рівень економічної інтеграції. Масштаби і вектори економічної інтеграції [5, с. 175–225].

Змістовний модуль 2

Актуальні проблеми розвитку і геопросторової організації Південно-Східної і Східної Азії, Африки та Океанії

Тема 9. Східна Азія в системі суспільно-географічних координат. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку

Географічне положення: геополітичне і геостратегічне, гео економічне, геочивілізаційне. Історико-географічні особливості розвитку. Сучасна політична карта. Типологія країн: нові індустріальні країни, найменш розвинуті країни, т. зв. комуністичні країни. Територія та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал. Його компонентна і територіальна структура. Шляхи використання слабоосвоєних територій.

Актуальні проблеми населення. Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Динаміка народжуваності та смертності. Природний приріст населення. Середня очікувана тривалість життя населення. Статеві-віковий склад населення. Демографічна політика та її напрями. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Форми геопросторової організації розселення. Динаміка кількості сільського населення. Розподіл сільського населення за країнами. Динаміка кількості міського населення. Розподіл міського населення за країнами. Рівень урбанізації. Найбільші міста та агломерації. Географія сучасних міграцій: причини, напрямки, демографічні та соціальні наслідки. Міграційна політика. Етнічний склад населення. Типологія країн за етнічним складом населення. Мовний склад населення. Релігійний склад населення. Найпоширеніші релігії. Традиційні вірування.

Актуальні проблеми соціального розвитку. Рівень людського розвитку. Типологія країн за індексом людського розвитку. Рівень безробіття, освіти та охорони здоров'я. Рівень бідності. Абсолютна і відносна бідність. Типологія країн за індексом багатимірної бідності населення [4, с. 365–376; 5, с. 205–215].

Тема 10. Актуальні політичні, економічні, екологічні проблеми Східної Азії. Проблеми економічної інтеграції

Актуальні політичні проблеми. Сучасна політична ситуація. Місце в глобальних політичних процесах. Сучасні політичні, етнічні і територіальні конфлікти. Проблема двосторонніх відносин між КНДР і Республікою Корея. Дві формули врегулювання проблеми Тайваню. Парасельські о-ви – спірна територія між Китаєм, В'єтнамом, Японією та Філіппінами. Участь Китаю у БРІКС.

Актуальні економічні та екологічні проблеми. Еволюція стратегії економічного розвитку. Участь у процесах економічної глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Типологія країн за розмірами економічного потенціалу та рівнем економічного розвитку. Трансформація галузевої структури ВВП. Прямі іноземні інвестиції. Промисловість. Галузева і територіальна структура промисловості. Модернізація промисловості. Експортноорієнтовані галузі промисловості. Роль ТНК у поширенні дифузії інновацій. Формування центрів економічного зростання. Сільське господарство. Трансформація галузевої структури сільського господарства. Аграрні відносини. Рівень сільськогосподарського освоєння території. Місце на світовому ринку сільськогосподарських товарів. Екологічні проблеми. Вплив господарської діяльності на забруднення довкілля. Екологічний слід споживання.

Актуальні проблеми економічної інтеграції. Участь Китаю і Республіки Корея в АТЕС. Концепція інституційного оформлення АТЕС. Проекти створення між Китаєм і Республікою Корея ЗВТ з АСЕАН. Варіанти створення Східноазійської ЗВТ [4, с. 365–376; 5, с. 114–152, 162–175, 205–215].

Тема 11. Південно-Східна Азія в системі суспільно-географічних координат. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку. Актуальні економічні та екологічні проблеми. Проблеми економічної інтеграції

Географічне положення: геополітичне, гео економічне, геочивілізаційне. Історико-географічні особливості розвитку. Сучасна політико-територіальна організація держав. Типологія країн: нові індустріальні країни, країни середніх можливостей розвитку, найменш розвинуті країни. Територія та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал. Його компонентна і територіальна структура.

Актуальні проблеми населення. Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного відтворення населення. Напрями демографічної політики. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Форми геопросторової організації населення. Рівень урбанізації. Найбільші міста. Географія сучасних міграцій: причини, напрями, демографічні та

соціальні наслідки. Проблема біженців. Міграційна політика. Етнічний, мовний і релігійний склад населення.

Актуальні проблеми соціального розвитку. Рівень соціального розвитку. Типологія країн за індексом людського розвитку. Рівень безробіття, освіти і охорони здоров'я. Високий рівень бідності у найменш розвинених країнах. Типологія країн за індексом багатовимірної бідності населення.

Актуальні політичні проблеми. Сучасна політична ситуація. Місце в глобальних політичних процесах. Сучасні політичні, етнічні і релігійні конфлікти.

Актуальні економічні проблеми. Еволюція стратегії економічного розвитку та участь у процесах економічної глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Типологія країн за розмірами економічного потенціалу та рівнем економічного розвитку. Прямі іноземні інвестиції. Проблеми зовнішнього боргу. Промисловість. Галузева і територіальна структура промисловості. Модернізація промисловості. Експортоорієнтовані галузі промисловості. Роль ТНК у поширенні інновацій. Сільське господарство. Трансформація галузевої структури сільського господарства. Аграрні відносини. Рівень сільськогосподарського освоєння території. Місце на світовому ринку сільськогосподарських товарів. Продовольча безпека.

Екологічні проблеми. Проблема збереження вологих екваторіальних лісів. Вплив господарської діяльності на забруднення довкілля. Екологічний слід споживання.

Актуальні проблеми економічної інтеграції. Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Ключова роль АСЕАН в інтеграційних процесах в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [4, с. 420–435; 5, с. 205–215].

Тема 12. Африка в системі суспільно-географічних координат

Географічне положення: абсолютне і відносне (геополітичне, гео економічне, геочивілізаційне). Політична карта та етапи її формування. Політико-територіальна організація сучасної політичної карти. Макрорегіони: Північна Африка і Африка на південь від Сахари. Типологія країн: нові індустріальні країни, країни-експортери нафти, малі острівні країни з високими доходами, країни середніх можливостей розвитку, найменш розвинуті країни. Територія субмакрорегіонів та її властивості: порівняльний аналіз. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал та його геопросторова організація. Основні напрями використання території [4, с. 420–435; 5, с. 114–150, 162–172].

Тема 13. Актуальні проблеми населення і соціального розвитку Африки

Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції природного від-

творення населення. Динаміка народжуваності та смертності. Природний приріст населення. Проблеми “демографічного вибуху”. Типологія країн за природним приростом населення. Середня очікувана тривалість життя населення та її просторові особливості. Динаміка статево-вікового складу населення. Статево-вікові піраміди. Перспективні тенденції зміни статево-вікової структури населення. Напрями демографічної політики. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Узбережний і внутрішній тип розміщення населення. Форми геопросторової організації розселення. Динаміка кількості сільського населення. Розподіл сільського населення за країнами. Типологія сільських поселень за людністю, функціями, географічним положенням, планувальною структурою. Динаміка кількості міського населення. Розподіл міського населення за країнами. Типологія міських поселень за людністю, функціями, планувальною структурою. Рівень урбанізації. Найбільші міста, агломерації, метрополітенські регіони. Географія сучасних міграцій: причини, напрями, демографічні та соціальні наслідки. Проблема біженців. Міграційна політика. Расово-етнічний, мовний і релігійний склад населення.

Актуальні соціальні проблеми. Обмежений доступ до ринку праці. Низький рівень освіти і охорони здоров’я. Індекс розвитку людського потенціалу. Рівень бідності. Абсолютна і відносна бідність. Інтегральний показник багатомірної бідності населення. Гуманітарна допомога найменш розвиненим країнам [4, с. 480–488; 5, с. 205–215].

Тема 14. Актуальні економічні та екологічні проблеми Африки

Еволюція стратегії економічного розвитку. Наслідки ліберальної політики в умовах глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Загальноресурсний капітал та його компоненти: природний, людський, виробничий. Низький рівень економічного розвитку. Монотоварний тип господарства. Трансформація промисловості за постколоніальний період. Гіпертрофований розвиток видобувної промисловості і низький рівень обробної промисловості. Примусова дифузія інновацій та її роль у модернізації економіки. Трансформація сільського господарства. Аграрні відносини і реформи. Екстенсивний розвиток сільського господарства. Традиційний і сучасний сектор сільського господарства. Місце на світовому ринку сільськогосподарських товарів. Низький рівень інвестиційної привабливості. Зростання зовнішньої заборгованості. Проблема економічної безпеки.

Актуальні екологічні проблеми. Проблема збереження вологих екваторіальних лісів. Опустелювання як результат антропогенної діяльності. Вплив господарської діяльності на забруднення довкілля. Екологічні наслідки швидкого збільшення міського населення. Екологічний слід споживання. Заходи щодо послаблення екологічної кризи [4, с. 480–488; 5, с. 114–150, 162–225].

Тема 15. Актуальні політичні проблеми та проблеми економічної інтеграції Африки

Сучасна політична ситуація. Місце в глобальних політичних процесах. Головні риси політичної культури. Наслідки політичної лібералізації. Політичні і міжетнічні конфлікти. Роль організації Африканської єдності і міжнародних організацій у зміцненні безпеки.

Актуальні проблеми економічної інтеграції. Найбільші інтеграційні об'єднання: Арабський союз Магрибу, Спільний ринок країн Східної і Південної Африки (КОМЕСА), Економічне співтовариство країн Центральної Африки (ЕККАС), Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС), Економічний і валютний союз Центральної Африки (КЕМАС), Південноафриканське об'єднання розвитку (САДС), Економічний і валютний союз країн Західної Африки. Масштаби і вектори інтеграційних процесів [4, с. 448–457; 5, с. 114–150, 162–225].

Тема 16. Актуальні політичні, соціальні, економічні та екологічні проблеми Океанії

Океанія в системі суспільно-географічних координат. Актуальні економічні та екологічні проблеми. Географічне положення: геополітичне, гео-економічне, геоцивілізаційне. Історико-географічні особливості розвитку. Сучасна політична карта. Типологія країн. Територія та її властивості. Рівень освоєння території та ступінь забезпечення територіальними ресурсами. Природно-ресурсний потенціал, його компонентна і територіальна структура.

Актуальні політичні проблеми. Сучасна політична ситуація. Місце в глобальних політичних процесах.

Актуальні проблеми населення. Кількість та динаміка населення. Типологія країн за людністю. Прогнозні зміни кількості населення. Просторові тенденції відтворення населення. Демографічна політика. Особливості розміщення населення. Щільність населення. Форми геопросторової організації населення. Рівень урбанізації. Найбільші міста. Географія сучасних міграцій. Етнічний, мовний і релігійний склад населення.

Актуальні проблеми соціального розвитку: високий рівень безробіття, низький рівень освіченості населення, незадовільний розвиток охорони здоров'я. Типологія країн за рівнем багатовимірної бідності населення.

Актуальні економічні та екологічні проблеми. Участь у процесах економічної глобалізації. Головні параметри економічного розвитку. Прямі іноземні інвестиції. Проблеми зовнішнього боргу. Галузева структура господарства. Розвиток традиційних галузей обробної промисловості. Монокультурна спеціалізація сільського господарства. Рибне господарство. Продовольча проблема. Розвиток туристичної індустрії. Географія і структура зовнішньої торгівлі. Зовнішня фінансова і гуманітарна допомога [4, с. 652–659; 5, с. 114–150, 162–225].

1.3. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Методи контролю з курсу “Регіональна економічна і соціальна географія світу”:

1. Поточна перевірка виконання практичних робіт студентів: максимальна оцінка – 2 бали (для студентів денної форми навчання).

2. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання за узгодженою темою: максимальна оцінка – 4 балів (для студентів денної форми навчання).

3. Перевірку виконання завдань самостійної роботи студентів здійснюють під час усного опитування чи письмового виконання практичних робіт та під час письмового (модульного) опитування.

4. Письмове опитування студентів за змістовними модулями: максимальна оцінка – 6 балів (для студентів денної форми навчання).

5. Іспит із дисципліни складають у письмовій формі. Максимальна оцінка за іспит – 50 балів (до іспиту допускають студентів, поточна успішність яких становить не менше як 25 балів).

Протягом вивчення навчальної дисципліни студент має змогу отримати певну кількість балів згідно зі шкалою оцінювання (табл. 1.2; 1.3).

Таблиця 1.2

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою	
		Іспит	
A	90–100	5	Відмінно
B	81–89	4	Дуже добре
C	71–80		Добре
D	61–70	3	Достатньо
E	51–60		Задовільно
	0–50	2	Незадовільно

1.3. Система оцінювання роботи студентів

Таблиця 1.3

Оцінювання знань студентів за видами робіт

Структура курсу		Вид навчальної діяльності, максимальна кількість балів		Сума балів
		Виконання і захист практичної роботи, виступ на семінарсь- кому занятті	Письмове опитування	
Змістовний модуль 1	Тема 1	2		20
	Тема 2	2		
	Тема 3	2		
	Тема 4	2		
	Тема 5	2		
	Тема 6	2		
	Тема 7	2		
	Тема 8	2		
Змістовний модуль 2	Тема 9	2	6	26
	Тема 10	2		
	Тема 11	2		
	Тема 12	2		
	Тема 13	2		
	Тема 14	2		
	Тема 15	2		
	Тема 16	2		
	Тема 17	2		
	Тема 18	2		
	Тема 19	2		
	Тема 20	2		
Індивідуальна навчально- дослідна робота		4		4
Іспит		50		50
<i>Сума балів</i>		40	6	100

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – 688 с. – [Альма-матер].
2. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – 740 с.
3. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – 144 с.
4. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – 328 с.
5. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – 672 с.
6. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 264 с.
7. *Кузик С. П.* Економічна і соціальна географія Америки : навч. посібник / С. П. Кузик, М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
8. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
9. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 276 с.

Допоміжна:

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 290 с.
2. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
3. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
4. *Афанасьев О. Є.* Політико-географічний простір сучасного світу : довідник / О. Є. Афанасьєв. – Київ : Шкільний світ, 2010. – 128 с.
5. *Бабич А. О.* Народонаселення і продовольство на рубежі другого й третього тисячоліть / А. О. Бабич, А. А. Побережна. – Київ : Аграрна наука, 2000. – 158 с.
6. *Барановський М. О.* Економічна і соціальна географія зарубіжних країн (Азія) : навч. посібник / М. О. Барановський, О. Г. Дмитренко. – Ніжин, 2001. – 165 с.

7. *Бєбик В.* Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / С. Шергін, Л. Дегтерьова. – Київ : Університет «Україна», 2006. – 208 с.
8. *Бєзуглий В. В.* Економічна та соціальна географія зарубіжних країн : навч. посібник / В. В. Бєзуглий. – Київ : Академія, 2007. – 704 с. – [Альма-матер].
9. *Бжезінський З.* Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. – 203 с.
10. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / Білецький М. І., Ванда І. В., Котик Л. І. — Львів: Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. — 328 с.
11. *Білорус О. Г.* Економічна система глобалізму : монографія / О. Г. Білорус. – Київ : КНЕУ, 2003. – 360 с.
12. *Вісътак О. І.* Регіональна держава: поняття і підходи до трактування / О. І. Вісътак // Теоретичні та методичні проблеми суспільної географії : зб. наук. праць. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 229–233.
13. *Влах М. Р.* Географія населення: словник-довідник / М. Р. Влах. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 241 с.
14. *Влах М.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібник / М. Влах, Л. Котик. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 334 с.
15. *Гаврилишин Б.* До ефективних суспільств : дороговкази в майбутнє / Б. Гаврилишин ; упорядн. В. Рубцов. – 3-тє вид., доп. – Київ : ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.
16. *Гантінгтон С. П.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С.П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
17. Географічні аспекти поширення неокolonіалізму в Африці / Л. М. Немець, І. І. Кучер, Ю. І. Кандиба // Часопис соціально-економічної географії. – 2009. – № 7.
18. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін.; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – 640 с.
19. Геоекономічні сценарії розвитку і Україна монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. – Київ : Академія, 2010. – 328 с. – Серія “Монограф”.
20. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук’яненко та ін.; за ред. О. Г. Білоруса]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
21. Глобалізація світового господарства : геопросторовий вимір : монографія / О. О. Любіцева, В. К. Бабарицька, Б. П. Яценко, П. О. Масляк, С. В. Павлов, Ю. А. Барбош. – К., 2010. – 160 с.
22. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
23. *Головченко В. І.* Китай : країнознавчий портрет / В. І. Головченко. – Київ : Знання, 2010. – 71 с. – Бібліотека товариства “Знання”. – Серія “Міжнародна; 2010”. – № 2–3.

24. *Гудзеляк І.* Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
25. *Гудзеляк І.* Політична географія: навч. посібник / І. Гудзеляк, І. Ванда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 180 с.
26. *Дахно І. І.* Країни світу : енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. – Київ : Мапа, 2005. – 608 с.
27. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 436 с.
28. Довідковий атлас світу / В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін. – Київ : Картографія, 2010. – 328 с.
29. *Дубович І. А.* Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – 5-те вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
30. *Дуднікова І. І.* Екологія і безпека життєдіяльності : термінологічний словник-довідник / І. І. Дуднікова. – Київ : Вища школа, 2005. – 247 с.
31. Економічна і соціальна географія світу : підручник / [за ред. Є. Качана]. – Тернопіль, 1999. – 546 с.
32. Етнополітична карта світу ХХІ століття / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Тернопіль, 2000. – 238 с.
33. Этногеографические аспекты развития глобализации и регионализации в современном мире: монография / М. А. Джаман, П. В. Шуканов; под ред. М. А. Джамана. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 200 с.
34. *Заставецька Л. В.* Сучасні тенденції розвитку туристичної діяльності в Європейському регіоні // Сучасні вектори розвитку туризму: тенденції та перспективи країн Європейського регіону: міжнародна монографія (колектив авторів / за заг. ред. Л. Заставецької). – Тернопіль, 2020. – 179 с.
35. *Заставецька О. В.* Комплексний соціальний і економічний розвиток території: теоретичні і методичні основи дослідження / О. В. Заставецька. – Тернопіль, 1997. – 233 с.
36. *Заставний Ф. Д.* Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Д. Заставний. – Львів : Світ, 1991. – 119 с. – [Народознавчі студії].
37. *Заячук М. Д.* Економічна та соціальна географія світу / М. Д. Заячук, О. С. Чубей : навч. посібник. — Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. — 200 с
38. *Ігнат'єв П. М.* Індія на шляху до лідерства у Південній Азії / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці : Книги-ХХІ, 2006. – 504 с.
39. *Ігнат'єв П. М.* Країнознавство. Країни Азії : навч. посібник / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці, 2004. – 384 с.
40. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії: проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – 207 с.
41. *Книш М.* Глобальні проблеми людства: навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. – Львів: Простір-М, 2021. – 130 с.
42. *Книш М. М.* Глобалізація: сутність поняття / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – Вип. 1. – С. 72–78.

43. *Книш М. М.* Бразилія: суспільно-географічна характеристика / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 150 с.
44. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика: навч. посібник: / М. М. Книш, Л. І. Котик. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 484 с.
45. *Книш М. М.* Збірник завдань для перевірки знань студентів з навчального курсу “Регіональна економічна і соціальна географія” / М. М. Книш, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів, 2018. – 96 с.
46. *Книш М.* Критерії побудови типології країн / М. Книш // “Географія і сучасність” : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 4. – Вип. 16. – 2007. – С. 31–38.
47. *Книш М.* Ретроспективний аналіз типології країн / М. Книш // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія: географія. – № 2. – 2006. – С. 101–109.
48. *Книш М. М.* Методологія макрорегіоналізації / М. М. Книш // “Географія і сучасність” : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Вип. 20. – 2009. – С. 20–25.
49. *Книш М. М.* Міжнародна торгівля як форма участі країн, що розвиваються у процесах глобалізації / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія: географія. – 2008. – №2. – С. 69–75.
50. *Книш М. М.* Міжнародні міграції населення як чинник і наслідок процесів глобалізації // “Географія і сучасність” : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2008. – Вип. 18. – С. 31–38.
51. *Книш М. М.* Оцінка процесів регіональної економічної інтеграції в країнах, що розвиваються / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія: географія. – 2009. – Вип. 2 (26). – С. 50–56.
52. *Книш М. М.* Проблеми регіонального лідерства Бразилії / М. М. Книш // “Географія та туризм” : наук. зб. КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 5. – С. 48–52.
53. *Книш М. М.* Регіоналізм і регіоналізація у науковому тезаурусі / М. М. Книш // “Географія і сучасність” : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Вип. 21. – С. 14–19.
54. *Книш М. М.* Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) : навч. / М. М. Книш, О. І. Мамчур. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 368 с.
55. *Кузик С. П.* Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
56. *Кузик С. П.* Географія туризму : навч. посібник / С. П. Кузик. – Київ : Знання, 2011. – 271 с.
57. *Кузик С.* Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навч. посібник / С. Кузик, Л. Котик, І. Ванда. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. — 148 с.

58. *Лукашевич В. М.* Глобалістика : навч. посібник / В. М. Лукашевич. – [2-е вид. допов. і перероб.]. – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 440 с.
59. *Любіцева О. О.* Країни – лідери туризму : навч. посібн. / О. О. Любіцева та ін.; за наук. ред проф. Любіцевої О. О. – Київ : вид. “Альфа-ПК”, 2019. – 382 с.
60. *Мамчур О. І.* Новітні економічні типології країн світу / О. І. Мамчур, С. В. Сідорова // Геополітика і екогеодинаміка регіонів : наук. журнал. – Сімферополь : Кримський науковий центр Національної академії наук України, 2014. – Т. 10. – Вип. 2. – С. 141–146.
61. *Мамчур О. І.* Регіони світу [карта] / О. І. Мамчур // Атлас “Географія 10 клас: Регіони та країни”. – Київ : “Українська картографічна група”, в-во “Підручники і посібники”, 2019. – С. 1.
62. *Масляк П. О.* Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 292 с.
63. *Масляк П. О.* Географія Африки : наук.-попул. видання / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко – Київ : Стафред-2, 2000. – 160 с.
64. *Медоуз Д.* Межі зростання. 30 років потому / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. з англ.; наук. ред В. Вовк. – Київ : Пабулум, 2018. – 464 с.
65. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти : довідник / [наук. ред. У. Я. Садова]. – Львів : ІРД НАН України, 2009. – 228 с.
66. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності : монографія / А. С. Філіпенко та інші. – Київ. : Знання України, 2004. – 304 с.
67. Міжнародні організації : навч. посібник / [за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні]. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 440 с.
68. Міжнародні організації : навч. посібник / [за ред. О. Кучика]. – Київ : Знання, 2005. – 497 с.
69. *Нємець Л. М.* Основи соціальної географії : навч. посібник / Л. М. Нємець, К. Ю. Сєгіда, Н. В. Гусєва. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 235 с.
70. *Олійник Я. Б.* Географічне країнознавство : підручник / Я. Б. Олійник, Б. П. Яценко, О. О. Любіцева; за наук. ред. Я. Б. Олійника, Б. П. Яценка. – Київ : Київський університет, 2015. – 911 с.
71. *Павлов С. В.* Географія релігій : навч. посібник / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. – Київ : АтрЕк. – 504 с.
72. *Паркер Д.* Атлас „Історія світу” / [пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2008. – 192 с.; іл.
73. Політична географія і геополітика : навч. посібник / Б. Яценко та ін. ; за ред. Б. П. Яценка. – Київ : Либідь, 2007. – 255 с.
74. *Ровенчак І. І.* Географічне країнознавство / І. І. Ровенчак, О. Мамчур. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 2-ге вид., перероб., доп. – 112 с.
75. *Ровенчак І. І.* Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 239 с.
76. *Ровенчак І. І.* Міжнародні політичні, військові та економічні організації : навч.-метод. посібник / І. І. Ровенчак, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 142 с.

77. Світове господарство в умовах глобалізації : монографія / [за ред. Я. Б. Олійника, Б. П. Яценка, В. К. Бабарицької]. – Київ : Київський університет, 2004. – 145 с.
78. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – Київ : Лібра, 1996. – 328 с.
79. *Стецький В. В.* Географія науки й освіти : текст лекцій / В. В. Стецький. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 164 с.
80. *Стецький В. В.* Регіональна економічна і соціальна географія світу (Центральна та Південно-Східна Європа, Східна Балтія): навч. посібник / В. В. Стецький, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. – 100 с.
81. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
82. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посібник / В. М. Бебик, С. О. Щергін, Л. О. Дегтярьова. – Київ : Університет “Україна”, 2006. – 208 с.
83. *Ткач О. І.* Модернізація політичних систем країн Латинської Америки (політологічний аналіз) / О. І. Ткач. – Київ : Ніка-Центр, 2006. – 312 с.
84. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : підручник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2009. – 544 с.
85. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.
86. Туристичне країнознавство: країни-лідери туризму / [за заг. ред. проф. О. О. Любіцевої]. – К., 2008. – 464 с.
87. *Ушакова Н. Г.* Соціально-економічні типи країн : навч. посібник / Н. Г. Ушакова, І. І. Помінова. – Київ : Професіонал, 2004. – 304 с.
88. *Філіпенко А. С.* Цивілізаційні виміри економічного розвитку / А. С. Філіпенко. – Київ : Знання України, 2002. – 190 с.
89. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуна. – Київ : Наш формат, 2019. – 608 с.
90. *Цапок С.* Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження) / С. Цапок. – Львів : ІРД НАН України, 2007 – 418 с.
91. Цивілізаційна структура сучасного світу : в 3 т. – Т. 3 : Цивілізації Сходу в епоху глобалізації / [под ред. Ю. Н. Пахомова, Ю. В. Главленко]. – Київ : Наукова думка, 2008. – 543 с.
92. *Шаблій О. І.* Основи суспільної географії. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 295 с.
93. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження : [Вибрані праці] / О. Шаблій. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 814 с.
94. *Шаблій О. І.* Суспільна географія. Книга третя. Проблеми теоретичних досліджень, геоуманістики, географічної освіти [Вибрані праці] / Олег Шаблій. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.

95. *Шаблій О. І.* Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі / студії : монографія / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 744 с.
96. *Шаповал В. М.* Державний лад країн світу : довідник / В. М. Шаповал. – Київ : Український центр правничих студій, 1999. – 320 с.
97. *Шепелєв М. А.* Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку / М. А. Шепелєв. – Київ : Генеза, 2004. – 512 с.
98. *Шевчук Л. Т.* Китай: соціально-економіко-географічна характеристика / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 136 с.
99. *Шевчук Л. Т.* Сакральна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 160 с.
100. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. – Київ : Знання, 2007. – 349 с.
101. Юридична енциклопедія / гол. ред. кол. Ю. С. Шемшученко. – В 6 т. – Київ : Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1998.
102. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підруч. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
103. *Яценко Б. П.* Країнознавство: основи теорії : навч. посібник / Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – Київ : Либідь, 2009. – 312 с.
104. *Allen J. L.* Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
105. *Bradshaw M.* A World Regional Geography: The New Global Order / M. Bradshaw. – The McGraw Hill Companies, 1997.
106. *Burke F.* Africa / F. Burke. – Boston : Houghton Mifflin Co., 1991. – 308 p.
107. *Clawson D. L.* Latin America & the Caribbean : Lands and Peoples / D. L. Clawson. – Dubuque, 1997. – 382 p.
108. *Fellmann J.* Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. – Boston, 1997. – 546 p.
109. *Johnson W. W.* The Andean Republics: Bolivia, Chile, Ecuador, Peru. – New York : Time-Life Books, 1968. – 160 p.
110. *Krugman P. R.* Geography and Trade [Електронний ресурс] / P. R. Krugman. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.
111. *Ostrowski J.* Brazylja. – Lwyw : Książnica-Atlas. – 112 s.
112. *Stock R.* Africa south of the Sahara: A geographical interpretation / R. Stock. – New York : The Guilford Press, 1995. – 435 p.
113. The Dictionary of Human Geography [Електронний ресурс] / [ed. by D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. Watts & S. Whatmore]. – [Fourth Ed.]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.
114. The Middle East and North Africa, 1996. – London : Europe Publ. Ltd., 1995. – 1068 p.
115. The Dictionary of Human Geography, Fourth Edition [Електронний ресурс] / [ed. by D. Gregory, R Johnston, G. Pratt, M. Watts & S. Whatmore]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.
116. *Timothy J. F.* The Geography of Economic Development. Regional Changes, Global Challenges / J. F. Timothy. – [2-nd ed.]. – Boston, 2000. – P. 294.

117. *Zastavetska L.* Strategic and geographical changes in the modern geopolitical space in terms of the public vision / A. Aikaterini-Sotiria, N. Taranova, L. Zastavetska // Innovative economics and management in the modern world. – 2021. – Book 4, part 11. – P. 124–138.

Документи, звіти, статистичні матеріали

118. BP Energy Outlook 2022 / BP, 2022. – 100 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2022.pdf>.
119. Conflict barometer 2021 / Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2022. – 190 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hiik.de/wp-content/uploads/2022/03/CoBa_01.pdf.
120. Country and Territory Ratings and Statuses, 1973-2021 / Freedom House, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-02/Country_and_Territory_Ratings_and_Statuses_FIW1973-2021.xlsx.
121. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
122. SIPRI Military Expenditure Database [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://sipri.org/sites/default/files/SIPRI-Milex-data-1949-2020_0.xlsx.
123. Statistical Review of World Energy 2021: tables [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/xlsx/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-consolidated-dataset-panel-format.xlsx>.
124. The Global Risks Report 2022. 17th Edition / World Economic Forum, 2022. – 117 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf.
125. The Sustainable Development Goals Report 2020 / UN, 2021. – 68 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>.
126. Transforming Our World: 2030 Agenda for Sustainable Development / UN, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>.
127. Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development / GA UN, 2017. – 25 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/207/63/PDF/N1720763.pdf?OpenElement>.
128. World Factbook / CIA, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries>.
129. World Investment Report 2021. Investing in Sustainable Recovery / UN, 2021. – 280 p. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Організації, установи, компанії

1	Організація Об'єднаних Націй (ООН)	http://www.un.org
2	Представництво ООН в Україні	http://www.un.org.ua/ua
3	Програма розвитку ООН (ПРООН)	http://www.undp.org.ua
4	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО)	http://www.unesco.org/new/en/
5	Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)	http://www.unicef.org http://www.unicef.org/ukraine/ukr
6	Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО)	http://www.unido.org
7	Організація об'єднаних націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)	http://www.unctad.org/en/Pages/Home.aspx
8	Економічна комісія ООН для Африки (ЮНЕКА)	http://www.uneca.org
9	Економічна комісія ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (ЕКЛА)	http://www.eclac.cl
10	Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихоокеанського регіону (ЕСКАТО)	http://www.un.org/ru/ecosoc/escap
11	Департамент з економічних і соціальних питань ООН (ДЕСП)	http://www.un.org/en/development/desa
12	Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОР)	http://www.un.org/en/ecosoc/
13	Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДу (ЮНЕЙДС)	http://www.unaids.org/en
14	Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП)	http://www.unep.org

- 15 Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) <http://www.fao.org>
- 16 Університет ООН <http://ourworld.unu.edu/en>
- 17 Управління Високоповажного представника ООН у НРК, країнах, що не мають виходу до моря, та малих острівних країнах, що розвиваються (UN-OHRLLS) <http://www.unohrlls.org/en/lldc/39>
- 18 Міжнародна організація праці (МОП) <http://www.ilo.org.ua/Pages/default.aspx> (укр.)
- 19 Міжнародний валютний фонд (МВФ) <http://www.imf.org/external/index.htm>
- 20 Світова організація торгівлі (СОТ) <http://www.wto.org>
- 21 Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) <http://www.who.int/en>
<http://www.who.int/ru/index.html>
- 22 Міжнародна агенція з атомної енергетики (МАГАТЕ) <http://www.iaea.org>
- 23 Світовий банк <http://www.worldbank.org>
- 24 Організація Північноатлантичного договору (НАТО) www.nato.int
- 25 Велика сімка <http://www.g7.com>
- 26 Співдружність націй <http://www.thecommonwealth.org>
- 27 Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) www.aseansec.org
- 28 Тихоокеанська співдружність <http://www.spc.int>
- 29 Ліга арабських держав http://www.arableagueonline.org/wps/portal/las_en/home_page
- 30 Організація ісламської конференції <http://www.oic-oci.org/home.asp>
- 31 Арабський Магрибський Союз <http://www.maghrebarabe.org/en>
- 32 Організація Центрально-американських держав (ОЦАД) <http://www.ocas.org>
- 33 Асоціація Карибських держав <http://www.acs-aec.org>
- 34 Амазонський пакт <http://www.amazonias.org>
- 35 Антське співтовариство <http://www.comunidadandina.org/endex.htm>
- 36 Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) <http://www.apec.org>
- 37 „План Коломбо” <http://www.colombo-plan.org/>
- 38 Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) http://www.opec.org/opec_web/en

39	Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК)	http://www.opec.org
40	Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК)	http://www.sarc-sec.org
41	Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)	http://www.oecd.org/home
42	Економічне співробітництво держав Західної Африки (ЕКОВАС)	http://www.ecowas.int
43	Загальний ринок Східної та Південної Африки (КОМЕСА)	http://www.comesa.int
44	Північноатлантична угода вільної торгівлі (НАФТА)	http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx
45	Економічна співдружність центральноафриканських країн	http://www.ceeac-eccas.org
46	Латиноамериканська асоціація інтеграції (ЛІАІ)	http://www.aladi.org/nsfweb/sitioIng
47	Південноамериканський вільний ринок (МЕРКОСУР)	http://www.mercosur.int
48	Міжнародна енергетична агенція (МЕА)	http://www.iea.org
49	Бритіш Петролеум (British Petroleum)	www.bp.com
50	Бразильський інститут географії та статистики	http://www.ibge.gov.br
51	Мережа глобального сліду	http://www.footprintnetwork.org
52	Індекс КОФ	http://globalization.kof.ethz.ch
53	Компанія „А. Т. Kearney ”	http://www.atkearney.com
54	Часопис „Foreign Policy” Фонд „Відкрите суспільство” (Open Society Foundations)	http://www.foreignpolicy.com http://www.soros.org
55	Інститут світових ресурсів	http://www.wri.org
56	Міжнародна спілка охорони природи	http://www.iucn.org
57	Всесвітній фонд охорони природи	http://www.wwf.org http://www.wwf.panda.org
58	Міжурядова група експертів зі зміни клімату	http://www.ipcc.ch
59	Вуглецевий фонд Світового банку	http://wbcarbonfinance.org

2. НАВЧАЛЬНО- МЕТОДИЧНИЙ РОЗДІЛ

2.1. ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ, САМОСТІЙНИХ РОБІТ ЗМІСТОВНОГО МОДУЛЯ 1

§ 1. МАКРОРЕГІОНАЛІЗАЦІЯ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Мета: *засвоєння студентами знань про макрорегіоналізацію країн, що розвиваються.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- науково-теоретичні засади макрорегіоналізації;
  - критерії та принципи макрорегіоналізації;
  - наукові підходи до макрорегіоналізації вітчизняних та зарубіжних вчених, міжнародних організацій.
- Вміти:**
- аналізувати різні підходи до макрорегіоналізації;
  - розраховувати рівень освоєності території макрорегіонів;
  - складати аналітичні карти, діаграми, таблиці.
- Головні терміни і поняття:**
- критерії макрорегіоналізації;
  - макрорегіоналізація;
  - макрорегіони;
  - мегарегіони;
  - світи;
  - субмакрорегіони;
  - таксони.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з науковими підходами різних вчених та міжнародних організацій до макрорегіоналізації (дод. Б, табл. Б.1–Б.6).

2. Визначте частку окремих макрорегіонів країн, що розвиваються (%), за територією, населенням і ВВП, використовуючи дод. Б, табл. Б.7. За основу використайте макрорегіоналізацію М. Книш (дод. Б, табл. Б.4). Результати подайте як таблицю за такою формою:

Макрорегіони країн, що розвиваються

Макрорегіони	Територія, тис. км ²	% до світу	Населення, млн осіб	% до світу	ВВП, млрд дол.	% до світу	ВВП на одну особу, дол.	% до світу
1	2	3	4	5	6	7	8	9

2.1. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 1

3. Обчисліть рівень заселення, транспортної, економічної та інтегральної освоєння макрорегіону, використовуючи *дод. Б, табл. Б.7*.

4. Зобразіть на контурній карті способом кольорового фону макрорегіони країн, що розвиваються (*дод. Б, табл. Б.4*).

Пояснення до виконання завдання.

Інтегральний індекс освоєння території макрорегіону ($I_{\text{ос.м}}$) розраховують за формулою 1.1:

$$I_{\text{ос.м}} = \frac{I_3 + I_T + I_e}{3}, \quad (1.1)$$

де I_3 – індекс заселення території;

I_T – індекс транспортного освоєння;

I_e – індекс економічного освоєння.

Субіндекси (часткові) розраховують за формулами 1.2, 1.3 та 1.4:

$$I_3 = \frac{\Pi_{\text{н.м}}}{\Pi_{\text{н.св}}}, \quad (1.2)$$

де $\Pi_{\text{н.св}}$ – щільність населення світу (осіб/км²),

$\Pi_{\text{н.м}}$ – щільність населення макрорегіону (осіб/км²);

$$I_T = \frac{\Pi_{\text{т.м}}}{\Pi_{\text{т.св}}}, \quad (1.3)$$

де $\Pi_{\text{т.св}}$ – щільність транспортних шляхів світу (км на 1000 км²),

$\Pi_{\text{т.м}}$ – щільність транспортних шляхів макрорегіону (км на 1000 км²);

Субіндекс економічного освоєння слід обчислювати за формулою 1.5:

$$I_e = \frac{\text{ВВП на } 100 \text{ км}^2 \text{ макрорегіону}}{\text{ВВП на } 100 \text{ км}^2 \text{ світу}}. \quad (1.4)$$

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
3. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 13–18.
4. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 18–22, 46–50.
5. *Гантінгтон С. П.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
6. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 37.
7. Економічна політика й зовнішня заборгованість / Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/topic/economic-policy-and-external-debt>.
8. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії: проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – 207 с.
9. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 27–42.
10. *Книш М.* Макрорегіони світу: ретроспектива, сучасний стан і тенденції розвитку / М. Книш // Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції “Регіон-2006”: Стратегія оптимального розвитку (15–16 травня 2006 року, м. Харків). – Харків, 2006. – С. 301–304.
11. *Книш М. М.* Методологія макрорегіоналізації / М. М. Книш // Географія і сучасність : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Вип. 21. – С. 20–25.
12. *Книш М. М.* Проблеми перспективного відображення базових понять регіональної парадигми / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія: географія. – 2009. – № 1 (Вип. 25). – С. 10–15.
13. *Книш М. М.* Регіоналізм і регіоналізація у науковому тезаурусі / М. М. Книш // Географія і сучасність : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Вип. 21. – С. 14–19.
14. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 160–187.
15. *Масляк П. О.* Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 292 с.

16. Політична географія і геополітика : навч. посібник / [Б. Яценко та ін. ; за ред. Б. П. Яценка]. – Київ : Либідь, 2007. – 255 с.
17. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – С. 309–310.
18. Шаблій О. І. Суспільна географія : у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження : [Вибрані праці] / О. Шаблій. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 814 с.
19. Яценко Б. П. Країнознавство: основи теорії : навч. посібник / Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – Київ : Либідь, 2009. – С. 135–141.
20. Bradshaw M. A World Regional Geography: The New Global Order / M. Bradshaw. – The McGraw Hill Companies, 1997.
21. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.

Словник термінів і понять

Критерії макрорегіоналізації – це якісні й кількісні природно-географічні і суспільно-географічні ознаки, за якими виокремлюють макрорегіони.

Макрорегіоналізація – це науково обґрунтований поділ глобального простору (земної суші) на менші ієрархічно підпорядковані частини.

Макрорегіони – це геопросторові частини інтегральних загальногеографічних мегарегіонів, які сформувалися упродовж тривалої історії людства в результаті його взаємодії з природним довкіллям та спілкуванням сусідніх народів і поширенням дифузії інновацій.

Мегарегіони – реально існуючі геопросторові частини природного поділу ойкумени, які здебільшого співпадають з континентами і характеризуються специфічними природно-географічними та суспільно-географічними особливостями (найвищий рівень таксономічної ієрархії).

Світи – великі області на земній кулі, що характеризуються історико-культурною та природно-географічною специфікою.

Субмакрорегіони – це геопросторові частини інтегральних загальногеографічних макрорегіонів (*суб* – той, що розташований внизу).

Таксони – територіальні (акваторіальні, геоторіальні) одиниці, що мають специфічні кваліфікаційні ознаки. Найпоширеніші таксони: ареал, зона, район, регіон.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Побудуйте графічну модель ієрархії макрорегіонів країн, що розвиваються.

2. Ознайомтесь з теоріями регіоналізації за підручником О. І. Шаблія “Основи загальної суспільної географії” [20 *, с. 305–334]. Зверніть увагу на особливості суспільно-географічної регіоналізації [20, с. 324–326].

3. Ознайомтесь з особливостями макрорегіоналізації американських вчених Г. де Блія та П. Муллера у виданні “Географія: світи, регіони, концепти” [5, с. 18–22].

4. Ознайомтесь з поняттєво-термінологічним апаратом та методологією макрорегіоналізації у статті М. М. Книш “Методологія макрорегіоналізації” (дод. Б).

5. Ознайомтеся із загальними засадами регіоналізації світу за навчальним посібником Б. П. Яценка “Країнознавство: основи теорії” [21, с. 90–95]. Зверніть увагу на особливості регіоналізації у країнознавстві.

6. Проаналізуйте особливості геополітичної регіоналізації, використовуючи навчальний посібник “Політична географія і геополітика” за редакцією Б. П. Яценка [18, с. 176–191].

7. Проаналізуйте значення географічного положення для дослідження макрорегіонів (дод. Б).

Запитання для самоперевірки

1. Сформуйте власне бачення макрорегіоналізації країн, що розвиваються на основі наукових підходів вчених-географів та міжнародних організацій.

2. Обґрунтуйте позитивні і негативні, на Ваш погляд, сторони наукових підходів до макрорегіонів.

3. Вкажіть спільні риси географічного положення макрорегіонів країн, що розвиваються.

4. Вкажіть найбільші макрорегіони: а) за розміром території; б) за людністю; в) за економічним потенціалом; г) за рівнем економічного розвитку.

5. Вкажіть макрорегіони з найвищим і найнижчим рівнем економічного розвитку.

6. Розкрийте методику обчислення інтегрального індексу освоєння території.

7. Вкажіть макрорегіон з найвищим інтегральним індексом освоєння території.

8. Зазначте рівні та типи географічного положення макрорегіонів, їхні особливості.

---

* Тут і надалі відображено номер у переліку рекомендованої літератури до теми практичної і самостійної робіт.

§ 2.

ПОЛІТИКО-ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Мета: *засвоєння студентами знань про особливості політико-територіальної організації країн, що розвиваються (держав, залежних країн і територій).*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- кількісні і якісні зміни на політичній карті країн, що розвиваються на початку ХХІ ст.;
  - форми організації держав – форму правління, політико-територіальний устрій;
  - столиці держав та головні адміністративні центри залежних країн;
  - головні тенденції формування політичної карти країн, що розвиваються на початку ХХІ ст.

- Вміти:**
- аналізувати політико-територіальну організацію макрорегіону;
  - складати аналітичні карти;
  - будувати графіки, гістограми і структурні діаграми, що характеризують політико-територіальну організацію країн, що розвиваються.

Головні терміни і поняття:	▪ абсолютна монархія;	▪ парламентська республіка;
	▪ автономія;	▪ політична карта світу;
	▪ держава;	▪ президентська республіка;
	▪ залежна територія;	▪ республіка;
	▪ імперія;	▪ спірна територія;
	▪ колонії;	▪ столиця;
	▪ конституційна монархія;	▪ теократична монархія;
	▪ конфедерація;	▪ унітарна держава;
	▪ країна;	▪ федеративна держава;
	▪ країна у складі Співдружності;	▪ форма державного устрою;
	▪ метрополія;	▪ форма правління.
	▪ невизнана держава;	

Завдання практичної роботи

1. Позначте на контурній карті способом кольорового фону:

- а) форми правління країн, що розвиваються: республіки – зеленим, монархії – червоним, країни у складі Співдружності – жовтим кольорами;
б) федеративні держави – штрихуванням.

2. Побудуйте гістограму розподілу кількості країн, що розвиваються за макрорегіонами світу (дод. В, табл. В.1).

3. Побудуйте графік “Динаміка кількості держав на політичній карті світу за 1900–2022 рр.” (дод. В, табл. В.3).

Література

1. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
2. Афанасьєв О. Є. Політико-географічний простір сучасного світу : довідник / О. Є. Афанасьєв. – Київ : Шкільний світ, 2010. – 128 с.
3. Безуглий В. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 36–77.
4. Гудзеляк І. Політична географія: навч. посібник / І. Гудзеляк, І. Ванда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 180 с.
5. Дахно І. І. Країни світу : енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. – Київ : Мапа, 2005. – 608 с.
6. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 436 с.
7. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 66–67.
8. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
9. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 36–42.
10. Книш М. М. Завдання до виконання практичних робіт з курсу “Політична карта світу” / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – С. 47–76.
11. Масляк П. О. Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 292 с.
12. Ровенчак І. І. Типологія країн світу : текст лекцій / І. І. Ровенчак. – Львів : ЛДУ ім. Івана Франка, 1997. – 24 с.
13. Ровенчак І. І. Географічне країнознавство / І. Ровенчак, О. Мамчур. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 2-ге вид., перероб., доп. – 112 с.
14. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – Київ : Лібра, 1996. – 328 с.
15. Шаповал В. М. Державний лад країн світу : довідник / В. М. Шаповал. – Київ : Український центр правничих студій, 1999. – 320 с.
16. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [гол. ред. кол. Ю. С. Шемшученко]. – Київ : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1998.

Словник термінів і понять

Абсолютна монархія – форма правління, за якої влада (законодавча, виконавча, судова) цілковито належить одній особі (королю, цареві, імператору), розгалужений бюрократичний апарат повністю підпорядкований монарху. Найбільша роль відводиться засобам примусу (армії, поліції, судовим установам).

Автономія (грец. αυτονομία – незалежність, від грец. αὐτός – сам, νόμος – закон) – відносно самостійне у здійсненні державної влади або місцевого самоврядування територіальне утворення в межах певної держави. Виникає внаслідок акта самовизначення (наприклад, референдуму) її населення, а надається державою. Поширені автономні республіки, області, округи у складі унітарних держав.

Держава – організація політичної влади, головний інститут політичної системи суспільства, який спрямовує і організовує за допомогою правових норм спільну діяльність людей і соціальних груп, захищає права та інтереси громадян. Основними ознаками держави є: публічна влада; наявність державного апарату, права; поділ за територіальним принципом та ін. До основних функцій держави відносять функції: оборони, підтримання зовнішніх відносин, охорони правопорядку, регулювання економіки, забезпечення екологічної безпеки, підтримання і розвиток культури, забезпечення освіти населення.

Залежні країни – країни, які не мають незалежності, але володіють усіма характеристиками країни: територія, кордони, населення та ін.

Імперія (лат. *imperium* – влада, панування) – велика монархічна держава, що об'єднує кілька підпорядкованих центральній владі країн або народів (колоній), примусово інтегрованих у єдину систему політичних, економічних, соціальних і духовних взаємозв'язків.

Колонії (лат. *colonia* – поселення) – країни і території, які перебувають під владою іноземних держав (метрополій), позбавлені політичної і економічної самостійності й управляються на основі спеціального режиму. Раніше так називали поселення осіб з інших країн. Нині замість терміна “колонія” вживають термін “залежна країна”.

Конституційна монархія – форма правління, у якій влада монарха обмежена конституцією, законодавчі функції передані парламенту, виконавчі – уряду.

Конфедерація (лат. *confederation* – союз, об'єднання) – постійний союз суверенних держав, створений для досягнення політичних, військових, економічних чи інших цілей. Конфедерація утворює центральні органи, що мають повноваження, делеговані їм державами-учасниками союзу, які не мають прямої влади над цими державами. Правовою основою її існування є союзний договір.

Країна – 1. Політичне, національне, соціальне і культурне утворення (співтовариство) із акцентом на його географічному положенні в світі.
2. Визначена територія, що становить єдність з погляду історії, природних умов, населення (спільноти людей, що проживають на цій території), що в політико-географічному відношенні мусить мати державний суверенітет. Часто поняття “країна” використовують для означення держави.

Країна у складі Співдружності – форма правління держави, що входить до Співдружності націй (англ. *Commonwealth of Nations* – міждержавного об’єднання в складі Великої Британії і більшості її колишніх домініонів, колоній і залежних територій), і в якій, попри цілковитий суверенітет у своїх внутрішніх і зовнішніх справах, главою держави вважають королеву (короля) Великої Британії, представлену генерал-губернатором.

Метрополія (від грец. *мати* і *місто*, букв. “материнське місто”) – країна, що володіє колоніями; центр колоніальної імперії. У Стародавній Греції так називали місто-державу (поліс), яке заснувало свої поселення (колонії) на інших землях.

Невизнані держави – геополітичні утворення, які не мають загального міжнародного визнання, але фактично більшою чи меншою мірою є суверенними країнами.

Парламентська республіка – республіканська форма правління, за якої верховна влада у державі належить парламенту. Парламент самостійно формує кабінет міністрів, обирає прем’єра, призначає органи конституційного нагляду та інші державні інститути й, у більшості випадків, обирає президента.

Політична карта світу – це політична геопросторова організація людства у глобальному масштабі, відображення її структурних особливостей.

Президентська республіка – республіканська форма правління, що характеризується значною роллю президента в системі державних органів, поєднанням в його руках повноважень глави держави і глави уряду. Її також називають дуалістичною республікою, підкреслюючи чіткий розподіл двох гілок влади: зосередження сильної виконавчої влади в руках президента, а законодавчої – парламенту.

Республіка (лат. *respublica*, *res* – справа, *publis* – громадський) – форма правління, за якої суверенні права на владу належать або всім дієздатним громадянам, або їхній більшості.

Спірні території – території, на які претендують дві або більше держав.

Столиця – головне місто держави, адміністративно-політичний центр країни, зазвичай є місцем розташування вищих органів державної влади і державного управління, а також вищих судових, військових та інших установ.

Теократична монархія (грец. *theokratia* – теократія) – форма правління, в якій політична і духовна влада зосереджена в руках церкви (духовного лідера).

Унітарна держава – форма державного устрою, при якій територія держави не має в своєму складі федеративних одиниць (штатів, земель тощо), а поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (департаменти, області, райони тощо).

Федерація (лат. *federatio* – союз, об'єднання) – форма державного устрою, за якої декілька державних утворень, що юридично мають певну політичну самостійність, утворюють єдину союзну державу. Характерні ознаки федерації: 1) територія федерації складається з територій окремих її суб'єктів (штатів, кантонів, земель, республік та ін.); 2) суб'єкти федерації, зазвичай, наділені законодавчою владою; 3) компетенції між федерацією і її суб'єктами розмежовані союзною конституцією; 4) кожен суб'єкт федерації має свою правову і судову системи.

Форма державного устрою – територіально-організаційна структура держави, що встановлює порядок її поділу на частини та взаємовідносини центральних і місцевих органів влади.

Форма правління – організація верховної влади, порядок утворення її органів і їхні взаємовідносини з населенням. Існують такі форми правління: *монархія* (зокрема, абсолютна, конституційна, теократична), *республіка* (парламентська, парламентсько-президентська, президентська), *співдружність націй*.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з формами правління країн, що розвиваються. Побудуйте графічну модель “Форми правління країн, що розвиваються” (дод. В).

2. Ознайомтесь з формами державного устрою. Побудуйте графічну модель “Форми державного устрою країн, що розвиваються” (дод. В).

3. Побудуйте гістограму розподілу форм правління за макрорегіонами світу; позначте кількість держав з різними формами правління (дод. В).

4. Створіть гістограму розподілу форм державного устрою за макрорегіонами світу; підпишіть цифрами кількість держав із різними формами державного устрою (дод. В).

5. Ознайомтесь з підрозділом “Формування політичної карти світу як відображення історичних геополітичних тенденцій” навчального посібника “Геополітика” [7, с. 126–132]. Вкажіть, на які геополітичні тенденції формування політичної карти на початку XXI ст. звертає увагу автор.

6. Ознайомтесь із розділом “Політична карта світу” посібника “Економічна і соціальна географія світу” [9, с. 47–66]. Зазначте характерні особливості сучасної політичної карти.

7. Побудуйте гістограму розподілу залежних країн за макрорегіонами, цифрами позначте їх кількість (дод. В, табл. В.2).

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть головну форму геопросторової організації політичної сфери суспільства на глобальному рівні.

2. Зазначте, яка форма правління переважає серед країн, що розвиваються.

3. Вкажіть форму державного устрою, яку мають більшість країн, що розвиваються. Які особливості політико-територіального устрою федерації?

4. Назвіть тенденції формування і реформування державного устрою, які простежуються на початку ХХІ ст. в країнах, що розвиваються.

5. Назвіть найдавніші і новоутворені столиці країн, що розвиваються.

6. Вкажіть макрорегіон, у якому розташовано найбільше залежних країн і територій.

§ 3.

ТИПОЛОГІЯ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ

Мета: *засвоєння студентами знань про сутність, різні концепції побудови типології країн та особливості типології країн макрорегіону.*

В результаті вивчення цієї теми студентом необхідно:

Знати:

- критерії типології країн;
- наукові підходи міжнародних організацій та вчених до типології країн;
- типологію країн Латинської Америки і Карибського басейну.

Вміти:

- складати синтетичну карту макрорегіону;
- створювати таблицю головних макропоказників, гістограму, структурні діаграми, що характеризують типології країн макрорегіону.

Головні терміни і поняття

▪ країна-еталон;	▪ найменш розвинені країни;
▪ країни середніх можливостей розвитку;	▪ нові індустріальні країни;
▪ країни-експортери нафти;	▪ тип країни;
▪ критерії типізації;	▪ типізація;
▪ малі острівні країни з високими доходами;	▪ типологія.

Завдання практичної роботи

1. Сформуйте таблицю розподілу головних макропоказників: площі (тис. км²), населення (млн осіб), ВВП (млрд дол. США), ВВП на одну особу (дол. США) у різних країнах макрорегіону, використовуючи дод. А.1, А.4. Обчисліть частку різних типів країн у території, населенні, ВВП макрорегіону (%).

2. Створіть кругові або стовпчикові структурні діаграми (за результатами розрахунків часток окремих типів країн), на яких зобразіть співвідношення різних типів країн макрорегіону за територією, людністю, ВВП (%).

3. Побудуйте гістограму “Розподіл різних типів країн макрорегіону за рівнем економічного розвитку (ВВП на одну особу, доларів)” за розрахунками таблиці.

4. Зобразіть на контурній карті способом кольорового фону типи країн Латинської Америки і Карибського басейну.

Література

1. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
2. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 77–88.
3. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 101.
4. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 47–66.
5. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 27–42.
6. *Книш М. М.* Критерії побудови типології країн / М. М. Книш // Географія і сучасність : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 4. – Вип. 16. – 2007. – С. 31–38.
7. *Книш М. М.* Концепції побудови типології країн: методологічний аспект / М. М. Книш // Географія і сучасність: зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2006. – Вип. 15. – С. 22–26.
8. *Книш М. М.* Методичні підходи до типології країн / М. М. Книш // Вісник ЛНУ ім. Івана Франка. – Серія : географія. – 2008 – Вип. 35. – С. 141–155.
9. *Книш М. М.* Ретроспективний аналіз типології країн / М. М. Книш // Наукові записки ТДПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія : географія. – № 2. – 2006. – С. 101–109.
10. *Книш М. М.* Типологія: поняттєво-термінологічний аспект / М. М. Книш // Вісник ЛНУ ім. Івана Франка. – Серія: географія. – 2007. – Вип. 34. – С. 120–127.
11. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 70–105, 225–252.
12. *Кузик С. П.* Економічна і соціальна географія Америки : навч. посібник / С. П. Кузик, М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
13. *Ровенчак І. І.* Географічне країнознавство / І. Ровенчак, О. Мамчур. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 2-ге вид., перероб., доп. – 112 с.
14. Типізація країн світу : текст лекцій / [упоряд. В. М. Юрківський, М. Д. Пістун, Я. Б. Олійник]. – Київ, 1998. – 14 с.
15. *Яценко Б. П.* Країнознавство: основи теорії : навч. посібник / Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – Київ : Либідь, 2009. – С. 115–135.
16. *Johnson W. W.* The Andean Republics: Bolivia, Chile, Ecuador, Peru / W. W. Johnson. – New York : Time-Life Books, 1968. – 160 p.

Словник термінів і понять

Країна-еталон – країна з найвищими економічними та соціальними макропоказниками розвитку, яку використовують для порівняння з іншими країнами. Сьогодні такою є США.

Країни-експортери нафти – підтип країн, що розвиваються, для яких характерна вузька структура ВВП й експорту з домінуванням паливно-енергетичних галузей; високі темпи економічного розвитку і велика залежність країн від кон'юнктури цін на нафту і нафтопродукти на світовому ринку.

Країни середніх можливостей розвитку – це підтип країн, що розвиваються, який за головними економічними, і соціальними макропоказниками займає місце посередині між країнами з високими доходами і найменш розвиненими країнами. Більшість цих країн мають значний територіальний, природно-ресурсний і демографічний потенціал для подальшого економічного розвитку, проте їхні внутрішні фінансові ресурси недостатні і вони змушені залучати їх з розвинених країн, що призводить до зростання зовнішнього боргу. Основна частина населення зайнята в сільському господарстві. У структурі промисловості гірничодобувна промисловість різко переважає над обробною (домінують харчова, легка промисловості).

Критерії типізації – це критерії, які об'єднують низку країн в одну групу (тип, підтип) і водночас вирізняють їх з-поміж інших. Розрізняють кількісні (розміри території, кількість населення, обсяги ВВП, ВВП на одну особу і т. д.) і якісні (національні і регіональні традиції, суспільний лад і т. д.) критерії типізації.

Малі островні країни з високими доходами – це підтип країн, що розвиваються, які володіють обмеженими природними ресурсами, територіальними, демографічними і внутрішніми економічними можливостями розвитку. В економіці провідне місце займає сфера послуг, зокрема банківський бізнес і туризм.

Найменш розвинені країни (НРК) – це підтип країн, що розвиваються, до яких ООН відносить країни, які характеризуються трьома соціально-економічними критеріями: ВВП на одну особу не перевищує 1005 доларів; частка обробної промисловості у ВВП менша 10%; частка неписьменних серед дорослого населення менша 20%. Для цих країн характерні такі показники: низький рівень економічного розвитку; низькі темпи приросту або спад ВВП; аграрно-сировинний характер економіки і експорту, мізерна частка у світовому ВВП; соціальна, політична нестабільність, абсолютна роль зовнішніх чинників у розвитку економіки.

Нові індустріальні країни (НИК) – це підтип країн, що розвиваються, для яких характерні прискорені щорічні темпи росту ВВП; структурні зміни економіки; частка обробної промисловості у ВВП перевищує 20%, а в експорті – 50%; активне формування науково-технічного потенціалу; зрос-

тання ролі в міжнародному поділі праці. Особлива роль у розвитку їхньої економіки належить зовнішнім фінансовим ресурсам, які вони отримали від міжнародних організацій.

Тип країни – це об’єктивно сформований і відносно стійкий комплекс властивих країні умов та особливостей розвитку, що характеризує її роль і місце в світовому співтоваристві на певному історичному етапі.

Типізація – групування країн за їхніми спільними ознаками і закономірностями розвитку.

Типологія – це вчення про типи країн, які виокремлені методом типізації.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Побудуйте гістограму розподілу різних типів країн, що розвиваються за макрорегіонами (*дод. Д.1*).

2. Ознайомтеся з розділом “Типізація країн, що розвиваються” навчального посібника М. М. Книш “Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються” [5, с. 27–42]. Порівняйте різні варіанти типології країн, розроблені міжнародними організаціями та науковцями.

3. Ознайомтеся зі статтею М. М. Книш “Ретроспективний аналіз типології країн” [9]. Назвіть вчених, які розробляли типізації країн, що розвиваються. Яка типізація країн, на Ваш погляд, є найвдалішою?

4. Проаналізуйте статтю М. М. Книш “Критерії побудови типології країн” [6]. Вкажіть критерії, за якими можна здійснити типізацію країн. Назвіть критерії, які є основою розробки багатьох типізацій.

5. Ознайомтеся зі статтею М. М. Книш “Методичні підходи до типології” (*дод. Д*). Поясніть суть традиційного і сучасного підходу до типізації. Наведіть приклади.

Запитання для самоперевірки

1. Які особливості має типізаційна структура країн Латинської Америки та Карибського басейну?

2. Назвіть тип країн макрорегіону, який в ієрархії рівнів економічного розвитку займає вищу сходинку. Які країни Латинської Америки та Карибського басейну належать до цього типу?

3. Назвіть тип країн, який в ієрархії рівнів соціально-економічного розвитку займає найнижчу сходинку.

4. Назвіть країну макрорегіону, яка належить до найменш розвинених країн. За якими критеріями виокремлюють НРК?

5. Вкажіть критерії, встановлені ООН 1991 р. для виокремлення НРК. Яку кількість країн сьогодні налічує цей тип країн?

6. Вкажіть, у якому напрямі, на Ваш погляд, відбуватиметься трансформація типізаційної структури макрорегіону Латинської Америки та Карибського басейну.

§ 4.

РАСОВО-ЕТНІЧНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКИХ КРАЇН

Мета: *засвоєння студентами знань про расово-етнічний склад населення Латинської Америки та Карибських країн.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

Знати:

- особливості расово-етнічного складу населення;
- типологію країн за расово-етнічним складом населення;
- горизонтальні та вертикальні расові відносини;
- проблеми расизму і расової дискримінації;
- державну расову політику;
- становище корінних мешканців макрорегіону.

Вміти:

- розробляти типологію країн за домінуванням окремих расово-етнічних груп;
- складати аналітичні карти, діаграми расово-етнічного складу макрорегіону.

Головні	▪ автохтони;	▪ метисація;
терміни	▪ етнос;	▪ метиси;
і	▪ індіанці;	▪ міжетнічна інтеграція;
поняття	▪ корінне населення;	▪ мулати;
	▪ креоли;	▪ раса;
	▪ ладино;	▪ самбо.

Завдання практичної роботи

1. Розробіть типологію країн за домінуванням окремих расово-етнічних компонентів, використовуючи дод. Е.

2. Нанесіть на контурну карту виокремлені расово-етнічні типи населення способом кольорового фону. На врізці карти за допомогою кругової діаграми покажіть частку окремих расово-етнічних типів країн Латинської Америки та Карибського басейну.

3. Покажіть на контурній карті способом картограми частку корінних мешканців у загальній кількості населення. Крапковим способом зобразіть розселення української діаспори.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 422–425.
3. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик— Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 328 с.
4. *Блій Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 308–312, 346–355.
5. *Влах М.* Географія населення : словник-довідник / М. Влах. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 241 с.
6. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 232 с.
7. *Гудзеляк І.* Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
8. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 74–76.
9. *Дубович І. А.* Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – [5-те вид., перероб. і доп.]. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
10. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 588–589.
11. *Заставний Ф. Д.* Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Д. Заставний. – Львів : Світ, 1991. – 119 с. – [Народознавчі студії].
12. Етнополітична карта світу ХХІ століття / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Тернопіль, 2000. – 238 с.
13. Этногеографические аспекты развития глобализации и регионализации в современном мире : монография / [М. А. Джаман, П. В. Шуканов; под ред. М. А. Джамана]. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 200 с.
14. *Кузик С. П.* Економічна і соціальна географія Америки : навч. посібник / С. П. Кузик, М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
15. *Книш М. М.* Бразилія: суспільно-географічна характеристика : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 148 с.
16. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – Київ : Лібра, 1996. – 328 с.
17. *Цапок С.* Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження) / С. Цапок. – Львів : ІРД НАН України, 2007 – 418 с.

18. Юркієвський В. М. Регіональна економіка і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
19. Allen J. L. Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
20. Clawson D. L. Latin America & the Caribbean : Lands and Peoples / D. L. Clawson. – Dubuque, 1997. – 382 p.
21. Johnson W. W. The Andean Republics: Bolivia, Chile, Ecuador, Peru / W. W. Johnson. – New York : Time-Life Books, 1968. – 160 p.

Словник термінів і понять

Автохтони (грец. αυτοχθων – місцевий, корінний) – тубільці, аборигени (лат. *aborigines, ab origins* – від початку); корінне населення (див. нижче).

Етнічний склад (структура) населення – поділ населення за ознакою етнічної належності.

Етнос (грец. θνος – народ) – особливе угруповання людей, що виникло впродовж тривалого історичного розвитку. Умови формування етносу – спільність території, мови, культури; усвідомлення своєї єдності, при цьому – протиставлення себе іншим аналогічним групуванням (етносам).

Індіанці – загальна назва корінного населення Америки (за винятком ескімосів та алеутів), яка виникла внаслідок помилкового уявлення перших європейських мореплавців (Х. Колумба та ін. наприкінці XV ст.), які вважали відкриті землі Індією. Найбільші народи – кечуа, аймара, ацтеки, майя, гуарані, араукани. Внаслідок європейської колонізації Америки багато племен повністю або частково знищені, відтіснені в інші райони. У Болівії і Гватемалі становлять більшість населення. Значною мірою метисовані. Розмовляють індіанськими мовами, значна частина – також іспанською (у Латинській Америці). Віруючі – католики, є прихильники синкретичних культур і традиційних вірувань.

Корінне населення – сукупність мешканців регіону (країни), пов'язаних з ним походженням, міцними економічними, соціальними, культурними та іншими відносинами. Термін “*корінні народи*” часто використовують для позначення мешканців територій, які були завойовані й колонізовані державами Європи.

Креоли (франц. *creole*, ісп. *criollo*) – нащадки перших колонізаторів у Латинській Америці, переважно іспанського походження, що утворюють в макрорегіоні ядро привілейованих класів.

Ладино (ісп. *ladino* – хитрий, спритний або від *latino* – латинський) – назва іспано-індіанських метисів у Латинській Америці. Становлять більшість населення у Гватемалі та Гондурасі.

Метисація – змішування людських рас між собою.

Метиси (франц. *métis*, від лат. *misticus* – змішаний, або *misceo* – змішую) – нащадки від шлюбів між представниками різних рас. В Америці термін “метис” зазвичай вживають у вужчому розумінні – для позначення людності змішаного білого та індіанського походження. Бразильські метиси від шлюбів португальців з індіанцями тупі відомі як “мамелюко”.

Міжетнічна інтеграція – процес політичного, економічного та культурно-побутового зближення етносів та формування територіально-державних, міждержавних чи міжетнічних багатокультурних і багатомовних спільнот, у яких не відбувається зміни етнічної свідомості та етнічної самоідентифікації.

Мулати (ісп. *mulatto* – смаглявий, від араб. *muwallad* – нащадок від батька-араба та іноплемінної матері) – людність мішаного африканського (темношкірого) і європейського походження.

Раса – велика група людей, що мають спільне походження та подібні зовнішні ознаки, які передаються спадково (колір шкіри, волосся, очей, форма носа, губ, ріст тощо), і формується під впливом природних та соціальних умов існування.

Самбо (ісп. *zambo*) – людність змішаного африканського (темношкірого) та індіанського походження. У деяких країнах Латинської Америки використовують інші терміни для позначення нащадків негро-індіанських шлюбів: у Бразилії – кафузу (порт. *cafuzo*), в Мексиці – лобо (ісп. *lobo*), в Гаїті – марабу (франц. *marabou*), в Гондурасі, Белізі, Гватемалі – гаріфуна (ісп. *garifuna*).

Транскультурація – культурні запозичення і взаємні обміни, які відбуваються, коли різні культури приблизно однакової складності й технологічного рівня тісно стикаються одна з одною.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з розділом “Населення Латинської Америки і Карибських країн” підручника Книш М. М., Кузик С. П. “Економічна і соціальна географія Америки” [13]. Які расово-етнічні типи населення автори виокремлюють у Латинській Америці та Карибських країнах?

2. Ознайомтесь із розділом 4.1. “Расово-етнічний склад населення” навчального посібника М. М. Книш “Бразилія: суспільно-географічна характеристика” [14, с. 46–47]. Поясніть причину заохочення у ХІХ ст. “білої” еміграції у Бразилію. Як це впливає нині на розміщення європеїдного населення у Бразилії?

3. Ознайомтесь із посібником Ф. Д. Заставного “Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах” [10]. Які особливості простої організації української діаспори у країнах Латинської Америки та Карибського басейну? Назвіть країни, де проживає найбільше українців.

4. Проаналізуйте *дод. Е* “Расово-етнічний склад населення Латинської Америки і Карибських країн”. Зазначте головні причини сучасної расово-етнічної структури населення; горизонтальні та вертикальні расові відносини.

5. Проаналізуйте становище корінних народів, проблему расизму і расової дискримінації, державну расову політику.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть головні напрями процесу метисації, що відбуваються у Латинській Америці та Карибських країнах.

2. Назвіть країни та регіони, де зосереджена найбільша частка корінного населення Америки.

3. Вкажіть, які головні корінні народи країн Латинської Америки та Карибського басейну.

4. Зазначте, де зосереджено темношкіре населення макрорегіону.

5. У яких країнах макрорегіону переважає (понад 50%) біле населення та у яких країнах його частка найбільша? Назвіть чинники такого розміщення.

6. Вкажіть країни та субмакрорегіони, де більшість населення становлять мулати.

7. У якому субмакрорегіоні Латинської Америки та Карибських країн зосереджена значна частка темношкірого населення (негроїдної раси)?

8. Поясніть внутрішні територіальні особливості розміщення расово-етнічних груп населення.

9. Які особливості расової демократизації у Латинській Америці та Карибських країнах?

§ 5.

УЧАСТЬ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКИХ КРАЇН У ПРОЦЕСАХ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про головні тенденції політичної глобалізації країн Латинської Америки та Карибського басейну.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

Знати:

- критерії та показники для обчислення індексу політичної глобалізації;
- методикку розрахунку індексу політичної глобалізації;
- головні суб'єкти глобального регулювання;
- особливості геопросторової організації країн макрорегіону за індексом політичної глобалізації;
- головні тенденції політичної глобалізації на початку ХХІ ст., що стосуються Латинської Америки та Карибських країн.

Вміти:

- обчислювати індекс політичної глобалізації;
- створювати типологію країн макрорегіону за індексом політичної глобалізації;
- складати синтетичні карти, таблиці, що характеризують процеси політичної глобалізації у макрорегіоні.

Головні терміни і поняття:

<ul style="list-style-type: none"> ▪ БРІКС; ▪ “Велика двадцятка”; ▪ “Велика сімка”; ▪ глобалізація; ▪ “Група п'ятнадцяти”; ▪ індекс політичної глобалізації; ▪ Комісія з глобального регулювання; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ критерії політичної глобалізації; ▪ політична глобалізація; ▪ регіональна держава; ▪ суб'єкти глобального регулювання; ▪ субрегіональна держава.
--	--

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з критеріями та показниками політичної глобалізації (дод. Ж).
2. Проаналізуйте індекс політичної глобалізації для країн Латинської Америки та Карибського регіону (див. пояснення), використовуючи дані дод. Ж.

3. Згрупуйте країни Латинської Америки та Карибського регіону за індексом політичної глобалізації. Виокреміть п'ять груп (дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький рівень показника). Результати групування відобразіть у таблиці 1 за зразком:

Таблиця 1

Індекс політичної глобалізації
країн Латинської Америки та Карибського басейну

Групи країн	Значення інтегрального індексу політичної глобалізації, $I_{п.гл}$	Країни

4. Нанесіть виокремлені групи країн за індексом політичної глобалізації на контурну карту способом картограми.

Пояснення до виконання завдання. Використовуючи дані дод. Ж, табл. Ж.1, обчисліть інтегральний індекс політичної глобалізації країн Латинської Америки і Карибського басейну за формулою 5.1:

$$I = \frac{i_{м.о} + i_{мир} + i_{р.д.}}{3}, \quad (5.1)$$

де $i_{м.о}$ – субіндекс, що відображає членство країни у міжнародних організаціях;

$i_{мир}$ – субіндекс, що відображає участь країни у міжнародних миротворчих місіях;

$i_{р.д.}$ – субіндекс, що відображає кількість ратифікованих договорів.

Часткові індекси $i_{м.о}$, $i_{мир}$, $i_{р.д.}$ розраховуються за формулою 5.2:

$$i = \frac{x - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}}, \quad (5.2)$$

де x – фактичне значення показника i в країні;

$x_{\min}$ – мінімальне значення показника x серед усіх досліджуваних країн;

$x_{\max}$ – максимальне значення показника x серед усіх досліджуваних країн.

Результати запишіть у таблицю 2 за таким зразком:

Індекс політичної глобалізації
країн Латинської Америки та Карибського басейну

Країна	Субіндекс участі в міжнародних організаціях, $i_{м.о}$	Субіндекс участі у миротворчих місіях, $i_{мир}$	Субіндекс ратифікованих міжнародних договорів, $i_{р.д}$	Інтегральний показник, $i_{п.гл}$

Розраховані інтегральні індекси політичної глобалізації запишіть у порядку спадання. Упорядкований ряд інтегральних індексів політичної глобалізації поділіть на групи за принципом побудови інтервалів з природними розривами. Суть методу полягає у тому, що для меж інтервалів обирають такі місця, в яких статистичний ряд має найбільші розриви. Для кожної групи визначте відповідний ступінь зафарбування чи штрихування. Отримані результати відповідним чином оформіть в умовних позначеннях картосхеми.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакулєнко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Бебик В. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / В. Бебик, С. Шергін, Л. Дегтерьова. – Київ : Університет «Україна», 2006. – 208 с.
3. Безуглий В. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – 688 с.
4. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. – С. 145–151.
5. Вісьтак О. І. Регіональна держава: поняття і підходи до трактування / О. І. Вісьтак // Теоретичні та методичні проблеми суспільної географії : зб. наук. праць. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 229–233.
6. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посіб / М. С. Дністрянський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 207–211.
7. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 68.

8. *Гаврилишин Б.* До ефективних суспільств : дороговкази в майбутнє : доповідь Римському клубові / [Б. Гаврилишин ; упорядн. В. Рубцов]. – [3-тє вид., доп.]. – Київ : ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.
9. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; за ред. О. Г. Білоруса]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
10. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
11. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 43–46.
12. Індекс глобалізації КОФ (КОФ Index of Globalization) / Швейцарський інститут технологій в Цюріху [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalization.kof.ethz.ch/query/showData>
13. *Книш М. М.* Глобалізація: сутність поняття / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – Серія : географія. – Вип. 1. – С. 72–78.
14. *Книш М. М.* Проблеми регіонального лідерства Бразилії / М. М. Книш // “Географія та туризм” : наук. зб. КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 5. – С. 48–52.
15. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 106–114.
16. *Лукашевич В. М.* Глобалістика : навч. посібник / В. М. Лукашевич. – [2-е вид., доп. і перероб.] – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 440 с.
17. Політична географія і геополітика : навч. посібник / [Б. Яценко та ін. ; за ред. Б. П. Яценка]. – Київ : Либідь, 2007. – 255 с.
18. *Ровенчак І. І.* Географічне країнознавство / І. Ровенчак, О. Мамчур. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 2-ге вид., перероб., доп. – С. 40–43.
19. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
20. *Ткач О. І.* Модернізація політичних систем країн Латинської Америки (політологічний аналіз) / О. І. Ткач. – Київ : Ніка-Центр, 2006. – 312 с.
21. *Шепелєв М. А.* Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку : монографія / М. А. Шепелєв. – Київ : Генеза, 2004. – 512 с.
22. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуну. – Київ : Наш формат, 2019. – 608 с.

24. Часопис “*Foreign Policy*” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.foreignpolicy.com>.
25. *A.T. Kearney Company* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atkearney.com>.

Словник термінів і понять

“*Велика двадцятка*” (*G-20*, англ. *Group of Twenty*) є групою міністрів фінансів та керівників центральних банків 20-ти економік: 19 з них – найбільші економіки світу. Загалом економіки *G-20* становлять 90% світового ВНД, 80% світової торгівлі (включаючи внутрішню торгівлю у ЄС) та дві третини населення світу. Заснована 15 грудня 1999 р. Членами “двадцятки” є Австралія, Аргентина, Бразилія, Великобританія, Німеччина, Індія, Індонезія, Італія, Канада, Китай, Республіка Корея, Мексика, Росія, Саудівська Аравія, США, Туреччина, Франція, ПАР, Японія і Європейський Союз. Постійними учасниками зустрічей *G-20* є МВФ, Європейський центральний банк і Світовий банк.

“*Велика сімка*” (*G-7*; англ. *Group of Seven*) – група із семи розвинутих країн світу США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія та Канада), лідери яких зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику.

БРІКС (від англ. BRICS – абрєв. *Brazil, Russia, India, China, South Africa* – Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південна Африка; раніше БРІК) – група найбільших за площею та людністю країн, що розвиваються. Цей акронім запропоновано банком Goldman Sachs 2001 р. В англійській транскрипції BRIC дуже схоже на англійське слово *brick* – цеглина, отож термін використовують для позначення групи країн, за рахунок зростання яких забезпечуватиметься майбутнє зростання світової економіки і фондових ринків зокрема.

Глобалізація – поступове зменшення регіональних контрастів у світовому масштабі як наслідок зростаючих міжнародних культурних, економічних і політичних зв’язків. Дедалі повніше втягування окремих країн, їхніх частин чи блоків (систем, асоціацій, інтеграцій) в економічні, політичні, духовно-культурні та інформаційні процеси світових масштабів.

“*Група п’ятнадцяти*” (*G-15*, англ. *Group of Fifteen*) – група держав, утворена 1989 р. у Белграді як результат Дев’ятого саміту Руху неприєднаних держав і “Групи-77”. Мета утворення: сприяння економічному розвитку держав-учасниць; надання інформації іншим міжнародним організаціям про функціонування членів групи; активізація діалогу “Північ–Південь”; активізація співпраці між провідними країнами, що розвиваються (англ. *Leading developing countries*). Спочатку до складу групи увійшло

2.1. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 1

15 держав, що і дало назву групи G-15 (Алжир, Єгипет, Нігерія, Сенегал, Зімбабве, Аргентина, Бразилія, Мексика, Ямайка, Перу, Венесуела, Індія, Індонезія, Малайзія, Шрі-Ланка, Югославія). З часом до них приєдналися Чилі, Іран, Кенія, а Югославія перестала бути членом групи. За час існування групи відбулося 15 самітів (останній – 2012 р. у Коломбо).

“Група-77” (G-77, англ. *Group of Seventy Seven*) – найбільша міждержавна організація країн, що розвиваються, яка діє в рамках ООН та її органів. Рішення про створення групи прийнято 1964 р. на Нараді міністрів країн, що розвиваються, Азії, Африки і Латинської Америки. Нині до G-77 входить 130 держав, однак офіційну назву не змінено. Головною метою групи є торгово-економічна, фінансова та технічна співпраця між країнами, що розвиваються, а також узгодження спільної позиції на конференціях та зібраннях ООН.

Індекс політичної глобалізації – інтегральний показник, який відображає участь країни у глобальному політичному житті та обчислюється за допомогою чотирьох критеріїв (субіндексів, див. далі).

Комісія з глобального управління – міжнародна організація, яка об’єднує 28 учасників з різних країн світу, створена 1992 р. з метою аналізу головних рушійних сил глобальних змін, дослідження глобальних проблем, що постали перед світовим співтовариством, оцінки адекватності структурної організації світу, підготовки рекомендацій з її реконструкції і зміцнення.

Критерії (субіндекси) політичної глобалізації: членство у міжнародних організаціях (кількість організацій); участь у міжнародних миротворчих місіях (кількість миротворців); кількість ратифікованих міжнародних договорів.

Політична глобалізація – процеси, які посилюють взаємозалежність в усьому світі, розширюють коло суб’єктів міжнародних відносин і спрямовані на формування глобального суспільства.

Регіональна держава – це статус, який залежить від ролі країни у формуванні регіонального порядку: рівень її можливостей консолідувати та пов’язати свої політичні та економічні інтереси з іншими державами макрорегіону.

Суб’єкти глобального регулювання – це міжнародні формальні (ООН, МВФ, Світовий банк, Міжнародна організація праці, СОТ та ін.) і неформальні (G-7, G-15, БРІКС) організації, транснаціональні компанії, особистості (науковці, політики, громадські діячі та ін., наприклад, Н. Манделла, Дж. Сорос, Б. Гейтс та ін.), рішення і дії яких впливають на перебіг світових процесів.

Субрегіональна держава – друга за статусом держава у макрорегіоні, після регіональної.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з різними методиками розрахунків індексу політичної глобалізації (дод. Ж.2).
2. Порівняйте рейтинг країн Латинської Америки і Карибського регіону у процесах політичної глобалізації за методикою А. Т. Kearney та КОФ [18, 19].
3. Побудуйте графічну модель суб'єктів глобального регулювання.
4. Ознайомтесь з десятою доповіддю Римського клубу Б. Гаврилишина “Дороговкази в майбутнє” [5, с. 189–200]. Опрацюйте розділ 5 “Різні шляхи до спільної дії”.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть відомі Вам суб'єкти глобального регулювання, які отримали великий вплив на світовій арені внаслідок політичної глобалізації.
2. Зазначте причини створення Комісії з глобального управління та її країн-членів.
3. Назвіть причини лідерства розвинених країн у процесах політичної глобалізації.
4. До чого може призвести відсутність ефективного глобального регулювання?
5. Обґрунтуйте причину дедалі вагомішої ролі глобального управління у зменшенні автономії та суверенітету націй-держав.
6. Зазначте критерії політичної глобалізації.
7. Назвіть країну Латинської Америки та Карибського регіону з найвищим рівнем політичної глобалізації.
8. Назвіть країни макрорегіону із низьким рівнем політичної глобалізації.
9. Вкажіть регіональну і субрегіональні держави макрорегіону.

§ 6.

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ ТА КАРИБСЬКИХ КРАЇНАХ

- Мета:** *засвоєння студентами знань про суть та форми економічної інтеграції; етапи формування економічних інтеграційних об'єднань; особливості економічних інтеграційних процесів у Латинській Америці та Карибських країнах; проблеми створення єдиного економічного простору в Західній півкулі.*
- В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:
- Знати:**
- сутність понять, що стосуються економічної інтеграції;
  - етапи економічної інтеграції у макрореєіоні, особливості кожного з етапів;
  - субмакрореєіональні економічні інтеграційні об'єднання в Латинській Америці та Карибському басейні;
  - позитивні та негативні наслідки вступу Мексики до НАФТА;
  - проблеми створення єдиного економічного простору у Західній півкулі;
  - напрямки співпраці економічних інтеграційних об'єднань макрореєіону з Україною.
- Вміти:**
- складати аналітичні карти, таблиці, графіки, діаграми, що стосуються економічної інтеграції макрореєіону;
  - розраховувати рівень економічного регіоналізму субмакрореєіональних інтеграційних об'єднань;
  - аналізувати позитивні і негативні сторони економічної інтеграції в макрореєіоні;
  - прогнозувати подальший перебіг економічних інтеграційних процесів у Латинській Америці та Карибському басейні й напрями співпраці з Україною.
- Головні терміни і поняття:**
- гравітаційна модель економічної інтеграції;
  - відкрита економіка;
  - економічна інтеграція;
  - економічний регіоналізм;
  - економічний союз;
  - зона вільної торгівлі;
  - індекс економічного регіоналізму;
  - мережева інтеграція;
  - митний союз;
  - повна інтеграція;
  - прості і складні форми економічної інтеграції;
  - спільний ринок.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з субмакрорегіональними економічними інтеграційними об'єднаннями Латинської Америки та Карибського басейну (дод. И, табл. И.4).

2. Обчисліть рівень економічної інтеграції субмакрорегіональних інтеграційних об'єднань в Латинській Америці та Карибському басейні за такою формулою:

$$E_{\text{рег.}} = \frac{E_{i.o.}}{E_c} \cdot 100\%, \quad (6.1)$$

де $E_{\text{рег}}$ – рівень економічного регіоналізму (%);

E_c – сукупний експорт економічного інтеграційного об'єднання;

$E_{i.o.}$ – внутрішній експорт економічного інтеграційного об'єднання.

Результати записати у таблицю за зразком:

Рівень економічного регіоналізму
в країнах Латинської Америки та Карибського басейну

Назва субмакрорегіонального інтеграційного об'єднання	Внутрішній експорт субмакрорегіонального інтеграційного об'єднання, млн дол.	Сукупний експорт субмакрорегіонального інтеграційного об'єднання, млн дол.	Рівень економічного регіоналізму, %

3. На контурній карті покажіть:

а) способом кольорового фону – субмакрорегіональні об'єднання (штриховкою вказати асоційованих членів МЕРКОСУР);

б) способом картодіаграми (в абсолютній масштабності) – обсяги внутрішньорегіонального експорту економічних інтеграційних об'єднань;

в) способом картограми (всередині картодіаграмних фігур) – рівень економічного регіоналізму, %.

4. Зобразіть на врізках карти графік динаміки економічного регіоналізму в інтеграційних об'єднаннях за даними дод. И (табл. И.1–И.4).

Література

1. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 426–441.
2. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін.; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – 640 с.
3. Глобалізація світового господарства: геопросторовий вимір : [монографія] / О.О. Любіцева, В.К. Бабаріцька, Б.П. Яценко, П.О. Масляк, С.В. Павлов, Ю.А. Барбош. – Київ, 2010. – 160 с.
4. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 321–331, 355–363, 373–389.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 69, 100–101.
6. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 605–606.
7. *Книш М. М.* Бразилія: Суспільно-географічна характеристика / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 150 с.
8. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 202–223.
9. *Книш М. М.* Міжнародна торгівля як форма участі країн, що розвиваються у процесах глобалізації / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія : географія. – 2008. – № 2. – С. 69–75.
10. *Книш М. М.* Оцінка процесів регіональної економічної інтеграції в країнах, що розвиваються / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія географія. – 2009. – Вип. 2 (26). – С. 50–56.
11. *Книш М. М.* Проблеми регіонального лідерства Бразилії / М. М. Книш // Географія та туризм : наук. збірник. – Київ, 2010. – Вип. 5. – С. 48–52.
12. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 187–194.
13. *Кузик С. П.* Економічна і соціальна географія Америки : навч. посібник / С. П. Кузик, М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
14. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: [монографія] / А. С. Філіпенко та інші. – Київ : Знання України, 2004. – 304 с.

15. Міжнародні організації : навч. посібник / [за ред. О. Кучика]. – Київ : Знання, 2005. – 497 с.
16. Південноамериканський вільний ринок МЕРКОСУР / Офіційний веб-сайт МЕРКОСУР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mercosur.int>.
17. Північноатлантична угода вільної торгівлі (НАФТА) / Офіційний веб-сайт НАФТА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nafta-sec-alena.org/en/view.aspx>.
18. *Krugman P. R. Geography and Trade* / P. R. Krugman [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.
19. *Timothy J. F. The Geography of Economic Development. Regional Changes, Global Challenges* / J. F. Timothy. – [2-nd ed.]. – Boston, 2000. – P. 294.
20. UNCTAD: Handbook of Statistics 2020 / Офіційний веб-сайт UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad.org/en/docs>.

Словник термінів і понять

Американська зона вільної торгівлі (АЗВТ) – кінцева мета наднаціональної економічної інтеграції в Америці; створення торговельного блоку з єдиним ринком, що охопить кожну країну у Західній півкулі між арктичними берегами Канади і мисом Горн на півдні Чилі.

Гравітаційна модель економічної інтеграції – модель взаємодії між країнами (регіонами, містами) в регіональному та просторовому аспектах економічних відносин. Основні поняття гравітаційної моделі для аналізу міжнародної торгівлі запозичені з фізичного рівняння гравітації: обсяг торгівлі між двома країнами пропорційний їхній економічній “масі” (розміру економік) та обернено пропорційний відстані між країнами та іншим торговельним перешкодам.

Виключна економічна зона (ВЕЗ) – океанічна зона, що простягається до 200 морських миль від берегової лінії, в межах якої прибережна держава може контролювати рибальство, розвідування корисних копалин та ін. види діяльності з усіма іншими країнами.

Відкрита економіка – економіка, орієнтована на зовнішню торгівлю та розвиток фінансових і технічних контактів із зарубіжними країнами.

Економічна інтеграція – процес зближення та об’єднання економік країн в єдиний господарський комплекс на основі стійких економічних зв’язків.

Економічний регіоналізм – складне і багатовимірне явище, спричинене диференційованим розміщенням різних типів праці, пов’язане із появою, функціонуванням, розвитком та розширенням регіональних економічних інтеграційних об’єднань, а як результат – створення наднаціональних політичних об’єднань зі своєю валютою, моделями економічного регулювання, правовими інститутами та системою безпеки.

Економічний союз (ЕС) – це одна з найскладніших форм міжнародної економічної інтеграції з високорозвиненими і тривалими економічними і політичними зв'язками. При досягненні ЕС договори про ЗВТ, МС, СР доповнюють угодами щодо проведення спільної економічної політики, а також формування наднаціональних інститутів управління ЕС. Така форма економічної інтеграції передбачає координацію макроекономічної політики, уніфікацію законодавства у ключових сферах – валютній, бюджетній і т. д. Міждержавні органи з наддержавними функціями мають право приймати рішення з питань організації ЕС без узгодження з урядами країн-учасниць.

Зовнішньоекономічні зв'язки – сукупність напрямів, форм, методів і засобів торговельно-економічного, виробничого, науково-технічного, валютно-фінансового і кредитного співробітництва між країнами з метою раціонального використання міжнародного поділу праці.

Зона вільної торгівлі (ЗВТ) – найпростіша форма економічної інтеграції, за якої країни-учасниці домовляються про ліквідацію обмежень (митні тарифи) у взаємній торгівлі. До того ж, принципи ЗВТ можуть застосовувати як до всіх, так і до обмеженого кола товарів та послуг. Кожен учасник ЗВТ має право проводити свою власну зовнішньоторговельну політику стосовно третіх сторін.

Макіладорас – виробничі зони (приблизно 20 км смуги вздовж кордону) з пільговим режимом підприємництва, що виникли у Мексиці на кордоні зі США в 1960-х роках, досвід яких успішно застосовують і в інших країнах Латинської Америки. Також “макіладорас” – це промислові підприємства з іноземною власністю, що виробляють товари та послуги на експорт на основі імпортової привізної сировини (компонентів). Здебільшого функціонують у легковій та машинобудівній промисловості. З початку ХХІ ст. почали переорієнтовуватись на внутрішній та зовнішній азійський ринки.

Мережева інтеграція – одна з форм економічної інтеграції, що розвивається у вигляді зон вільної торгівлі як між окремими країнами, так і субмакрорегіональними інтеграційними об'єднаннями незалежно від того, чи є вони сусідами або розташовані у різних макрорегіонах. Наприклад, ЗВТ між Європейським Союзом (ЕС) і Мексикою, ЕС і Чилі, МЕРКОСУР і Південною Африкою.

МЕРКОСУР (Об'єднаний ринок країн Південного конусу, ісп. Mercado Común del Cono Sur, Mercosur) – економічний союз держав у Південній Америці, до складу якого входять Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела, як асоційовані члени – Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор. Першим кроком до створення Об'єданого ринку стала Угода про вільну торгівлю, яку уклали Аргентина і Бразилія 1986 р.; 1990 р. приєдналися Парагвай та Уругвай. З 1995 р. МЕРКОСУР перейшов на вищий інтеграційний рівень: від зони вільної торгівлі до митного союзу. Для всіх учасників запроваджено єдиний зовнішній митний тариф на продукцію,

яку завозять з третіх країн (ставка імпорتنих мит для різних товарів коливається від 0 до 20%). Штаб-квартира – Монте-Відео (Уругвай).

Митний союз (МС) – проста форма економічної інтеграції, зона вільної торгівлі, у якій країни-члени встановлюють єдині ставки тарифів всередині інтеграційного об'єднання і проводять спільну зовнішньоторговельну політику щодо зовнішніх країн.

Повна інтеграція (ПІ) – найскладніша форма міжнародної економічної інтеграції, яка передбачає перетворення єдиного ринкового простору в цілісне економічне і політичне утворення, що означає не просто узгодження, але й проведення інтегрованої, фактично єдиної економічної політики і повну уніфікацію законодавчої бази. Подальший розвиток і вдосконалення форм міжнародної економічної інтеграції, найімовірніше, спричинить перетворення економічного інтеграційного об'єднання у політичний союз, тобто у єдину федерацію або конфедерацію. У зв'язку з цим наднаціональні органи управління перетворюються у центральні органи управління зі ще більшими повноваженнями і владою. Отож у найближчому майбутньому світогосподарські зв'язки представлятимуть сукупність макроекономічних об'єднань, які у різних поєднаннях і формах використовуватимуть переваги економічної інтеграції. Регіональну економічну інтеграцію розглядають як перший крок до глобальної інтеграції.

Прості форми інтеграції: зона вільної торгівлі (ЗВТ), митний союз (МС).

Складні форми економічної інтеграції: спільний ринок (СР), економічний союз (ЕС), повна інтеграція (ПІ).

Спільний ринок (СР) – складна форма інтеграції, яка передбачає, крім вільної торгівлі товарами і послугами, ліквідацію перешкод для вільного переміщення всіх факторів виробництва – капіталу, робочої сили. Вільне переміщення факторів виробництва всередині СР сприяє раціональному використанню сукупних ресурсів розвитку поділу праці і спеціалізації виробництва. Крім того, відбувається зближення законодавства стандартів, країн-учасниць, а також розвиток інституційних основ інтеграції, формування спільних органів управління.

Форми економічної інтеграції: зона вільної торгівлі (ЗВТ), митний союз (МС), спільний ринок (СР), економічний союз (ЕС), повна інтеграція (ПІ).

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Опрацюйте розділ “Проблеми регіональної економічної інтеграції” навчального посібника “Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються” [9, с. 202–225]. Поясніть особливості різних форм та моделей економічної інтеграції у Латинській Америці і країнах Карибського ба-

сейну. Зазначте головні чинники, які сприяли виникненню нових тенденцій в інтеграційних процесах регіону.

2. Ознайомтесь з розділом 2.4 “Динаміка розвитку інтеграційних угруповань у Латинській Америці” монографії “Міжнародні інтеграційні процеси сучасності” [9, с. 129–164]. Вкажіть окреслені автором пріоритети щодо розвитку стратегічних інтересів та потреб України в цій частині світу і напрями можливого співробітництва.

3. Опрацюйте статтю М. М. Книш “Оцінка процесів регіональної економічної інтеграції в країнах, що розвиваються” [10]. Чому у більшості країн, що розвиваються, інтеграційні об’єднання виявилися неефективними? Вкажіть найперспективнішу модель економічної інтеграції в країнах, що розвиваються.

4. Обчисліть рівень економічного регіоналізму в головних субмакрорегіональних економічних інтеграційних об’єднаннях Африки, використовуючи *дод. И, табл. И.5–И.6*. Порівняйте з аналогічним рівнем у Латинській Америці і країнах Карибського басейну.

5. Визначте рівень економічного регіоналізму АСЕАН, використовуючи *дод. И, табл. И.7*. Порівняйте з аналогічним показником у Латинській Америці та країнах Карибського басейну.

Запитання для самоперевірки

1. Зазначте домінуючі форми і моделі економічної інтеграції у Латинській Америці і країнах Карибського басейну.

2. Вкажіть економічні інтеграційні об’єднання, які активно розвиваються у Латинській Америці та Карибських країнах.

3. Поясніть причину асиметрії у співвідношенні між внутрішньорегіональною та зовнішньорегіональною торгівлею.

4. Вкажіть субмакрорегіональне інтеграційне економічне об’єднання, яке є ядром сучасних інтеграційних процесів у Латинській Америці і країнах Карибського басейну.

5. Зазначте особливості товарної структури експорту та імпорту субмакрорегіональних економічних інтеграційних об’єднань Латинської Америки і країн Карибського басейну.

6. Назвіть інтеграційне об’єднання, у якому вперше у світі дві розвинуті країни прийняли рішення щодо економічної інтеграції з країнами, що розвиваються.

7. З’ясуйте роль Бразилії в консолідації інтеграційних процесів у макро-регіоні.

8. Вкажіть, яке значення для країн Латинської Америки та Карибського басейну матиме створення Американської зони вільної торгівлі.

9. Зазначте причини розвитку мережевої інтеграції на початку XXI ст.

10. Вкажіть головні напрями співпраці субмакрорегіональних економічних інтеграційних об’єднань Латинської Америки і Карибських країн з Україною.

§ 7. АКТУАЛЬНІ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ БРАЗИЛІЇ

Мета: засвоєння студентами знань про сутність та структуру актуальних політико-географічних проблем країни, що розвивається; виявлення чинників та аналіз особливостей прояву політико-географічних проблем у Бразилії; вплив політичної консолідації в макрорегіоні та участь у світових процесах політичної глобалізації.

План семінарського заняття

1. Поняття сутності та структури політико-географічних проблем.
2. Чинники виникнення політико-географічних проблем у Бразилії.
  - 2.1. Геополітичне та геостратегічне положення Бразилії.
  - 2.2. Історико-географічні особливості розвитку.
  - 2.3. Геодемографічні тенденції.
  - 2.4. Соціальна поляризація населення.
  - 2.5. Економічний розвиток і науково-технічний прогрес.
3. Структура політико-географічних проблем Бразилії.
  - 3.1. Геополітичні інтереси країни як наслідок неоліберальної моделі розвитку.
  - 3.2. Расово-етнічна консолідація населення.
  - 3.3. “Третя хвиля” демократії та її наслідки.
  - 3.4. Протестна активність населення.
  - 3.5. Роль Бразилії у процесах інтеграції макрорегіону.
  - 3.6. Становлення регіональної держави.
  - 3.7. Участь країни у світових процесах політичної глобалізації.
4. Бразилія та Україна: стратегічні напрями співробітництва. Роль української діаспори.

Література

1. *Безуглий В. В.* Економічна та соціальна географія зарубіжних країн : навч. посібник / В. В. Безуглий. – Київ : Академія, 2007. – С. 585–596.
2. Бразильський інститут географії та статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ibge.gov.br/english>.
3. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 361–371.

4. *Влах М. Р.* Географія населення: словник-довідник / М. Р. Влах. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 241 с.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 201–202.
6. *Дубович І. А.* Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – [5-те вид., перероб. і доп.]. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
7. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 606–620.
8. Заставний Ф. Д. Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Д. Заставний. – Львів, 1991. – 119 с.
9. *Книш М. М.* Бразилія: суспільно-географічна характеристика / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 150 с.
10. *Книш М. М.* Проблеми регіонального лідерства Бразилії / М. М. Книш // Географія та туризм : наук. зб. КНУ ім. Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 5. – С. 48–52.
11. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 202–223.
12. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 203–208.
13. *Кузик С. П.* Економічна і соціальна географія Америки : навч. посібник / С. П. Кузик, М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. – 300 с.
14. Латиноамериканська асоціація інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aladi.org/nsfweb/sitioIng>.
15. *Масляк П. О.* Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 292 с.
16. Міжнародні організації : навч. посібник / [за ред. О. Кучика]. – Київ : Знання, 2005. – 497 с.
17. *Овечко І.* Ти був чужий. Бразилія очима українця. – Сан-Паулу, 1957.
18. *Окунева Л. С.* Особенности бразильского федерализма / Л. С. Окунева // Латинская Америка. – 1998. – № 2. – С. 26–37.
19. Південноамериканський вільний ринок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mercosur.int>.
20. *Ткач О. І.* Модернізація політичних систем країн Латинської Америки (політологічний аналіз) / О. І. Ткач. – Київ : Ніка-Центр, 2006. – 312 с.
21. Українсько-бразильська центральна репрезентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rcub.com.br>.
22. Українці Бразилії (Os ucranianos do Brazil ; Ukrainians in Brazil) : історико-етнологічне дослідження / [гол. наук. ред. М. Гримич ; ред. колегія: А. Нагачевський, С. Ціпко, О.-Н. Калько]. – Київ : Дуліби, 2011. – 261 с.

23. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
24. *Allen J. L.* Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008.– 296 p.
25. *Bradshaw M.* A World Regional Geography: The New Global Order / M. Bradshaw. – The McGraw Hill Companies, 1997.
26. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
27. *Ostrowski J.* Brazylja / J. Ostrowski. – Lwyw : Książnica-Atlas, 1933. – 112 s.
28. *Clawson D. L.* Latin America & the Caribbean : Lands and Peoples / D. L. Clawson. – Dubuque a. j. : WCB, 1997. – XVIII, 382 с. : карт., іл.

§ 8.

НАФТОВІ РЕСУРСИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ

Мета: засвоєння студентами знань про роль нафтових ресурсів Південно-Західної Азії у розв'язанні глобальних та регіональних енергетичних проблем.

В результаті вивчення цієї теми студентом необхідно:

Знати:

- особливості географії запасів нафти у Південно-Західній Азії;
- забезпеченість країн Південно-Західної Азії нафтою (у роках);
- рівень внутрішнього споживання нафти в країнах макрорегіону;
- місце країн Південно-Західної Азії у світовому споживанні нафти;
- країни-члени ОПЕК макрорегіону та їхня роль у формуванні цінової політики;
- динаміка цін на нафту та причини "стрибків" цін у певні роки;
- головні експортно-імпортні потоки нафти у макрорегіоні;
- вплив нафтового чинника на політичну нестабільність, тероризм та збройні конфлікти у макрорегіональному та глобальному контекстах;
- прогноз щодо ролі макрорегіону у світовому видобутку нафти згідно з розробленим Міжнародним енергетичним агентством (МЕА) Сценарієм розвитку світової енергетики.

Вміти:

- визначати місце країн у запасах та видобутку нафти в макрорегіоні;
- розраховувати рівень забезпеченості та внутрішнього споживання нафти в країнах макрорегіону;
- розробляти типологію країн за співвідношенням виробництва і споживання нафти;
- складати синтетичні карти типології нафтовидобувних країн;
- будувати графіки динаміки та кругові діаграми розподілу статистичних показників.

Головні терміни

і поняття:

- барель (американський нафтовий);
- Брітіш Петролеум;
- доведені запаси;
- енергетичні ресурси;
- Міжнародна енергетична агенція;
- "кошик" ОПЕК;
- некондиційна нафта;
- ОАПЕК;
- ОПЕК;
- основні нафтопродукти;
- собівартість нафти;
- Сценарії розвитку світової енергетики;
- традиційна нафта;
- традиційні енергетичні ресурси;
- цінова політика ОПЕК.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь із обсягами запасів, видобутку, внутрішнього споживання та імпорту нафти у країнах Південно-Західної Азії за даними *дод. К.1*.

2. Визначте місце країн Південно-Західної Азії у запасах, виробництві, споживанні і за рівнем забезпеченості нафтою в макрорегіоні та світі за даними *дод. К.1*. Результати розрахунків запишіть у таблицю за такою формою:

Нафтові ресурси Південно-Західної Азії

Країни	Запаси		Видобуток		Забезпеченість	Споживання	
	% до регіональних	% до світових	% до регіональних	% до світових	у роках до видобутку 2010 р.	млн т	% до видобутку

3. Побудуйте графік “Динаміка цін на нафту” за даними нафтової біржі в Дубаї (*дод. К.2*). Вкажіть причину значних “стрибків” цін на нафту у певних роках.

4. Розробіть типологію країн за співвідношенням видобутку і споживання нафти, виокремивши такі типи країн:

- виробництво значно перевищує споживання;
- виробництво перевищує споживання;
- споживання значно перевищує виробництво;
- споживання перевищує виробництво.

Виокремлені типи країн нанесіть на контурну карту макрорегіону способом кольорового фону.

Література

- Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
- Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – 688 с.
- Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 404–408.

4. Географія світового господарства (з основами економіки) / [Я. Б. Олійник та ін. ; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – С. 114–121, 210–229.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 79, 157.
6. Економічна і соціальна географія світу : підручник / [за ред. Є. Качана]. – Тернопіль : Підручники і посібники, 1999. – 546 с.
7. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : [навч. посібник] / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 37.
8. *Кузик С. П.* Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
9. *Медоуз Д.* Межі зростання. 30 років потому / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. з англ.; наук. ред В. Вовк. – Київ : Пабулум, 2018. – С. 150–167.
10. Міжнародне енергетичне агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iea.org>.
11. Організація арабських країн-експортерів нафти [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.opec.org>.
12. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – Київ : Лібра, 1996. – 328 с.
13. Статистичний огляд світової енергії 2021 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт компанії “Бритіш Петролеум”. – Режим доступу : http://www.bp.com/assets/statistical_energy_review_2021.
14. Щомісячний звіт ОПЕК [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ОПЕК. – Режим доступу : http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications.pdf.
15. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : [підручник] / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
16. BP Energy Outlook 2022 / BP, 2022. – 100 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2022.pdf>.
17. OPEC Member Countries [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm.
18. Understanding WEO Scenarios / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.iea.org/reports/world-energy-model/understanding-weo-scenarios>.

Словник термінів і понять

Альтернативні енергетичні ресурси – це відновлювані та екологічно чисті джерела енергії, до яких належить сонячна, вітрова, геотермальна енергії, енергії припливів та відпливів, біотехнологічних процесів.

Балансові запаси корисних копалин (англ. *balance reserves of minerals*, нім. *Bilanzvorräte*) — група запасів корисних копалин, які на момент оцінки згідно з техніко-економічними розрахунками можна економічно ефективно видобути і використати за допомогою сучасної техніки і технології добування, що забезпечують дотримання вимог раціонального, комплексного використання корисних копалин і охорони природи. До групи відносять запаси категорій А, В, С1, і С2, що задовольняють вимоги за якістю, кількістю, технологічними властивостями мінеральної сировини і гірничотехнічними умовами експлуатації родовища. У процесі розробки родовища у балансових запасах виділяють промислові та експлуатаційні запаси.

Барель (американський нафтовий) – одиниця виміру обсягу нафти, що дорівнює 42 галони, або 158,988 л. Цікаво, що барель для вимірювання інших рідин в Америці вміщує лише 31,5 галона. На світовому ринку нафти (на відміну від російського, де нафту продають тоннами) барель використовують як головну одиницю виміру, і ціну на головні світові марки нафти встановлюються у доларах за барель. Також 1 барель (американський, нафтовий) $\approx 0,1364$ тонн нафти (в середньому по США; точніше залежить від марки нафти і температури або щільності).

Доведені запаси мінеральних ресурсів – найважливіші з економічної точки зору запаси, які є добре розвіданими та рентабельними для видобутку. Доведені запаси мінеральних ресурсів є динамічними, оскільки вони можуть зростати за рахунок залучення потенційних ресурсів у процесі розвитку науково-технічного прогресу, втім числі раніше недоступних мінеральних ресурсів.

Експлуатаційні запаси – обґрунтовані проектом промислові запаси за винятком втрат та з урахуванням збіднення їх при видобуванні.

Енергетичні ресурси – сонячна енергія, космічна енергія, енергія морських припливів і відпливів, геотермальна, гравітаційна енергія та енергія тиску, атмосферна електрика, земний магнетизм, біопаливо, нафта, природний газ, вугілля, горючі сланці, торф, атомна і ядерна енергія.

“Кошик” ОПЕК – середній арифметичний показник фізичних цін дванадцяти сортів нафти, що видобувають країни картелю: Arab Light (Саудівська Аравія), Basra Light (Ірак), Bonny Light (Нігерія), Es Sider (Лівія), Girassol (Ангола), Iran Heavy (Іран), Kuwait Export (Кувейт), Merey (Венесуела), Murban (ОАЕ), Oriente (Еквадор), Qatar Marine (Катар), Saharan Blend (Алжир) Офіційно впроваджений 1.01.1987 р.

Міжнародне енергетичне агентство (МЕА; англ. International Energy Agency, IEA) – організація, завданням якої є сприяння енергетичній безпеці країн-членів (на основі G-20 і G-7) і надання консультацій з питань енергетичної політики. Заснована 1974 р. Забезпечує співробітництво в енергетичній сфері 28 розвинених країн (Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина, США, Республіка Корея, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Швейцарія, Японія), кожна з яких зобов'язана мати запаси нафти не менше як на 90 днів її чистого імпорту.

Нафтопроводи – комплекс споруд для транспортування нафти, до якого входять трубопровід, насосні станції та сховища. Пропускна здатність нафтопроводів залежить головним чином від діаметра труб та потужності насосних станцій.

Некондиційна нафта – це запаси нафти, розташовані у важкодоступних місцях і на великих глибинах (нафтові піски, бітумні сланці та ін.). Її виробництво є дуже дорогим. Зокрема, вартість бареля нафти, отриманого з нафтоносних пісків – 30–80 доларів, а з глибоководних шельфів – 50–100 доларів (для порівняння, вартість традиційної нафти 10–40 доларів). Сьогодні у світі лише починають вкладати інвестиції у дорогу нафту. Великі обсяги такої нафти видобуває Канада.

Організація арабських країн-експортерів нафти (ОАПЕК; англ. Organization of Arab Petroleum Exporting Countries, ОАРЕС) – регіональна міжурядова організація, що займається питаннями розвитку нафтової промисловості шляхом зміцнення співпраці між її членами. ОАПЕК сприяє ефективному використанню ресурсів країн-членів через спонсорів спільних підприємств. Мета – створення інтегрованої нафтової промисловості як основи для майбутньої економічної інтеграції між арабськими країнами. Заснована 1968 р. Саудівською Аравією, Лівією, Кувейтом. Згодом до них приєдналися Алжир, Бахрейн, Єгипет, Ірак, Катар, Сирія, Туніс, Об'єднані Арабські Емірати. Діяльність ОАПЕК не поширюється на сфери, в яких функціонує ОПЕК, зокрема на встановлення цін на нафту.

Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК; англ. Organization of the Petroleum Exporting Countries) – міждержавна організація, картель, створений нафтовидобувними країнами для стабілізації цін на нафту. Створена 1960 р. Спочатку до складу організації ввійшли Іран, Ірак, Кувейт, Саудівська Аравія й Венесуела; згодом приєдналося ще вісім: Катар, Індонезія (нині не входить у картель), Лівія, Об'єднані Арабські Емірати, Алжир, Нігерія, Еквадор (1973–1992), Габон (1975–1994); далі до організації приєдналася Ангола, Екваторіальна Гвінея, ДР Конго та повернувся Габон. Штаб-квартира – Відень (Австрія).

Основні нафтопродукти: світлі (бензин, уайт-спірит, лігроїн, гас, дизельне паливо, газойль), *темні* (мазут; олива; мастило (структурована загусником олива, що застосовують для зменшення тертя, консервації виробів та герметизації ущільнень), вазелін, парафін, церезин; гудрон, бітуми нафтові, асфальт, асфальтени; нафтовий кокс, пек).

Паливно-енергетичні ресурси – кількість і якість мінеральних ресурсів, що використовують і як паливо (вугілля, нафта, газ, горючі сланці, торф, деревина, атомна енергія), і, водночас, як джерело енергії згорання в двигунах, одержання пари та електрики.

Питомі запаси [нафти, газу, нафтоконденсату] (англ. *specific reserves [of oil, gas, condensate]*) – запаси нафти, газу, конденсату, умовного палива, які припадають на 1 км² площі покладів, структури, розвіданої ділянки або на 1 км³ об'єму колекторів, а також запаси, які припадають на одну видобувну свердловину, і т.п.

Позабалансові запаси – запаси, видобування і використання яких на момент оцінки є економічно недоцільним, але в майбутньому вони можуть стати об'єктом промислового значення.

Промислові запаси – балансові запаси, що знаходяться у межах проектних контурів кар'єрного (шахтного) поля і підлягають видобуванню з надр відповідно до проекту розробки родовища. Промислові запаси визначають шляхом вилучення з балансових запасів втрат, передбачених проектом.

Розвідані запаси – балансові і позабалансові запаси (категорій A+B+C1), які з тим або іншим ступенем вірогідності виявлені в результаті проведених досліджень і геологорозвідувальних робіт, в основному підготовлені для наступної їх розробки та дорозвідки і затверджені державною установою із запасів, які знаходяться в розробці або підготовлені для промислового освоєння.

Сценарії розвитку світової енергетики – довгострокові прогнози, які залежать від стратегії країн щодо вартості енергетичних послуг, поведінки споживачів, розробки нових технологій. У “Огляді світової енергетики 2021 р.” Міжнародного енергетичного агентства були змодельовані чотири сценарії: “Сценарій нульових викидів до 2050 року”, “Сценарій анонсованих гарантій”, “Сценарій заявленої політики” та “Сценарій сталого розвитку”. Перший із них є нормативним, оскільки він розроблений для досягнення конкретних результатів – узгоджених траєкторії викидів задля зниження глобального підвищення температури на 1,5 °С, відсутність перевищення температури (з імовірністю 50%), універсального доступу до сучасних енергетичних послуг та серйозних удосконалень. в якості повітря – і показує шлях до нього.

Традиційні енергетичні ресурси – це невідновлювані джерела енергії – нафта, вугілля, природний газ, енергія атома та енергія води.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Порівняйте місце Південно-Західної Азії за запасами, видобутком і споживанням нафти у світі, використовуючи *дод. К, табл. К.1*.
2. Створіть кругову діаграму “Розподіл видобутку нафти у Південно-Західній Азії”, використовуючи *дод. К, табл. К.1*. Вкажіть найбільших виробників нафти у Південно-Західній Азії.
3. Побудуйте кругову діаграму “Розподіл споживання нафти у Південно-Західній Азії” за даними *дод. К, табл. К.1*. Поясніть невисокий рівень споживання нафти у макрорегіоні.
4. Ознайомтеся зі Сценаріями розвитку світової енергетики, розробленими МЕА, і визначте роль Південно-Західної Азії в глобальних енергетичних проблемах.
5. Проаналізуйте головні напрями експорту з країн Південно-Західної Азії. Поясніть, як високий рівень концентрації запасів і видобутку нафти впливає на політичну стабільність в макрорегіоні.
6. Вкажіть способи транспортування нафти з макрорегіону.

Запитання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте взаємозв'язок між енергетичними і геополітичними проблемами в умовах загострення боротьби за джерела енергоносіїв.
2. Поясніть, чи впливає високий рівень безпеки країн Південно-Західної Азії в нафтовій сфері на геополітичну безпеку в макрорегіоні. Наведіть приклади.
3. Зазначте головні елементи нафтової стратегії країн Південно-Західної Азії. Чи намагаються країни макрорегіону використовувати нафтовий чинник з політичною метою?
4. Поясніть, чому такі важливі рішення, як розробка шляхів транспортування, розміщення трубопроводів та нафтових терміналів, приймають на основі політико-географічних, а не економічних критеріїв.
5. Вкажіть, як нафтовий чинник впливає на трансформацію світової геополітичної системи. Наведіть приклади.
6. Зазначте чинники, від яких залежить довгостроковий прогноз розвитку світової енергетики. Як експерти МЕА пропонують зупинити збільшення споживання нафти до 2050 року?
7. Вкажіть можливі шляхи інтенсифікації співпраці України з країнами експортерами паливно-енергетичних ресурсів Південно-Західної Азії. Чи доцільно будувати на території України термінал для постачання зрідженого природного газу до Європи?

§ 9.

ТИПОЛОГІЯ КРАЇН ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ ЗА РІВНЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Мета: *засвоєння студентами знань про особливості економічного розвитку у країнах Південно-Західної Азії.*

В результаті вивчення цієї теми студентом необхідно:

- Знати:**
- головний показник виміру рівня економічного розвитку;
  - методику розрахунку Світовим банком валового національного доходу (ВНД) на одну особу за паритетом купівельної спроможності (ПКС);
  - показники ВНД на одну особу за ПКС, згідно з якими виокремлюють типи країн за рівнем економічного розвитку;
  - типологію країн Південно-Західної Азії за рівнем економічного розвитку.
- Вміти:**
- розробляти типологію країн за рівнем економічного розвитку;
  - скласти синтетичну карту типології країн макрорегіону;
  - розраховувати рівень економічного розвитку виокремлених типів країн Південно-Західної Азії до середньосвітового і рівня розвинутих країн (%) та графічно зображати ці рівні на стовпчикових діаграмах.
- Головні терміни і поняття:**
▪ валовий внутрішній продукт (ВВП); ▪ ВВП на одну особу; ▪ Валовий національний дохід (ВНД); ▪ ВНД на одну особу; ▪ ВНД за паритетом купівельної спроможності (ПКС); ▪ країни з високим рівнем доходів;	▪ країни із рівнем доходів вищим за середній; ▪ країни з рівнем доходів нижчим за середній; ▪ країни з низьким рівнем доходів; ▪ критерії рівня економічного розвитку; ▪ метод Атласу Світового банку; ▪ рівень економічного розвитку; ▪ Світовий банк

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтеся з методикою класифікації (типології) країн за рівнем економічного розвитку, розробленою Світовим банком.

2. Побудуйте ранговий ряд країн за рівнем економічного розвитку (ВНД на одну особу, доларів) за допомогою дод. А.4, А.5 і виокреміть чотири типи країн:

2.1. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 1

- а) країни з високим рівнем доходів (понад 12 695 доларів США);
- б) країни з рівнем доходів вищим за середній (4 096–12 695 доларів США);
- в) країни з рівнем доходів нижчим за середній (1 046–4 095 доларів США);
- г) країни з низьким рівнем доходів (менше 1 046 доларів США).

3. Зобразіть на контурній карті способом кольорового фону виокремлені типи країн.

4. Обчисліть відхилення рівня економічного розвитку виділених типів країн Південної Азії від середньосвітового і рівня розвинутих країн (у %). За допомогою стовпчикових діаграм графічно відобразіть розраховані відхилення. Результати запишіть у таку таблицю:

Типи країн за рівнем економічного розвитку

№ з/п	Група країн	Назви країн	Середнє значення ВНД на одну особу для країн групи	Відхилення від середньосвітового рівня	Відхилення від рівня розвинених країн

Пояснення до виконання завдання. На вертикальній шкалі стовпчикових діаграм відобразіть горизонтальними лініями (різного кольору) середньосвітовий рівень ВНД на одну особу (11 057 доларів США) та рівень розвинених держав світу (44 476 доларів США). Далі штрихуванням покажіть відхилення груп країн макрорегіону від цих рівнів.

Довідково: Україна – ВНД на одну особу (методом Атласу) України 3540 дол. США (найбільше значення 3800 дол. США - у 2013 р.).

Література

1. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 269–271, 277–280.
2. *Блій Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 420-427, 430–439.
3. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін. ; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – 640 с.

4. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 10–11.
5. Головні індикатори / Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/topic/economic-policy-and-external-debt>.
6. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 157.
7. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – Львів : Ліга-прес, 2005. – 819 с.
8. Економічна і соціальна географія світу [за ред. С. Кузика]. – Львів : Світ, 2003. – С. 365–376.
9. Книш М. М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 42–52.
10. Книш М. Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 28–36, 47–77, 86–90.
11. Кузик С. П. Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
12. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності : монографія / А. С. Філіпенко та інші. – Київ : Знання України, 2004. – 304 с.
13. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
14. Як ми класифікуємо країни / How we Classify Countries [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Світового банку. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/about/country-classifications>.
15. Fellmann J. Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. – Boston, 1997. – 546 p.
16. Human Development Report 2020 : The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
17. The Middle East and North Africa, 1996. – London : Europe Publ. Ltd., 1995. – 1068 p.

Словник термінів і понять

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – сума вартості, створеної виробниками-резидентами разом із податками на виробництво (з вирахуванням субсидій), що не включені до вартості продукції. Обчислюють за закупівельними цінами без вирахувань на амортизацію основних фондів чи на вичерпність і деградацію (погіршення) природних ресурсів.

Валовий внутрішній продукт на одну особу (ВВП на одну особу) – величина валового внутрішнього продукту, поділена на середньорічну чисельність населення.

2.1. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 1

Валовий національний дохід (ВНД) – валовий внутрішній продукт разом з чистим доходом громадян країни від виробничої діяльності за кордоном (заробітна платня трудових емігрантів та прибутки від власності). Виражений у доларах США за методом Світового банку.

Валовий національний дохід на одну особу (ВНД на одну особу) – величина валового національного доходу, поділена на середньорічну чисельність населення.

Валовий національний дохід, обчислений за паритетом купівельної спроможності (ВНД за ПКС) – валовий національний дохід, представлений у міжнародних доларах за ПКС (для більш точних міжнародних зіставлень). Міжнародний долар має таку ж купівельну спроможність щодо ВНД країни, яку долар США має у Сполучених Штатах Америки.

Країни з високим рівнем економічного розвитку – це країни, у яких ВНД на одну особу становив 12 276 доларів США і більше 2010 р.

Країни із низьким рівнем економічного розвитку – це країни, у яких ВНД на одну особу становив 1 005 доларів США і менше 2010 р.

Країни із середнім рівнем економічного розвитку – це країни, у яких ВНД на одну особу становив більше 1 006 доларів США, але менше 12 275 доларів США 2010 р.

Критерії рівня економічного розвитку – це такі показники, як ВНД на одну особу або ВВП на одну особу. ООН, зазвичай, використовує показник ВВП на одну особу, а Світовий банк – ВНД на одну особу.

Межі між рівнями доходів (ВНД) на одну особу встановлюють на основі стабільного співвідношення між загальним показником добробуту, таким як рівень бідності та дитяча смертність, та економічними показниками, зокрема ВНД на одну особу (за методом Атласу) та ін. При щорічному оновленні меж (порогів) враховують міжнародну інфляцію, яку визначають як середнє значення інфляцій у Японії, Великобританії, США та зоні євро. Таким чином, межі між рівнями ВНД залишаються актуальними в часі.

Метод Атласу Світового банку – застосовує Світовий банк при обчисленні ВНД і ВНД на одну особу (в доларах США) для певних оперативних завдань, коли використовують синтетичний курс обміну валют, який називають коефіцієнтом перерахунку “Атлас”. Мета розрахунку методу Атласу полягає у зниженні впливу коливань обмінних курсів при перехресному порівнянні національних доходів різних країн. Коефіцієнт перерахунку Атласу за будь-який рік – це середнє значення ефективного обмінного курсу досліджуваної країни із країнами зони євро, Великої Британії, США, Китаю та Японії за поточний рік і обмінних курсів за два попередніх роки з поправкою на різницю у рівнях інфляції між цією країною та країнами, зазначеними вище.

Паритет купівельної спроможності (ПКС) – кількість грошових одиниць країни, необхідних для купівлі такого ж обсягу товарів і послуг на внутрішньому ринку, який можна купити на один долар США у Сполучених Штатах Америки (рівень цін у економіці США є базовим – ПКС становить 100). Теорію паритету купівельної спроможності, розроблено Густавом Касселем. У світовій економіці валютні курси можуть істотно відхилитися від паритету: чим більші митні збори, експортні й імпорتنі обмеження, транспортні витрати, тим більша різниця між номінальним курсом валют і паритетним значенням, необхідним для того, щоб зміна обсягів і структури експорту й імпорту була економічно виправданою. Згідно з теорією, природним значенням курсів валют є значення, що відповідає паритету купівельної спроможності. *Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Євростат* публікують економічні показники для різних країн в єдиній валюті (зазвичай, у доларах США), використовуючи обмінні курси, розраховані на основі ПКС.

Рівень економічного розвитку – узагальнююче економічне поняття, яке характеризує ступінь розвитку технологічного способу виробництва, організаційно-економічних відносин, економічної власності; і виражають у величині ВНД на одну особу або ВВП на одну особу, в ефективності виробництва, в глибині суспільного поділу праці та інших макроекономічних показниках. У широкому розумінні – це стан економіки країни у певний історичний момент.

Світовий банк – одна з найбільших у світі міжнародних економічних організацій, що надає фінансову допомогу країнам з метою розвитку, до складу якої входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна асоціація розвитку. Заснований 1944 р. після рішення Бреттон-Вудської конференції про заснування МБРР та Міжнародного валютного фонду (МВФ). Одним із головних завдань банку є сприяння досягнення “Цілей сталого розвитку”. Співвласники Світового банку – 187 країн-учасниць, інтереси яких представляють Рада керуючих і Рада директорів, що перебувають у Вашингтоні. Умовою членства у Світовому банку є співпраця з МВФ, тобто кожна країна-член МБРР повинна спершу стати членом МВФ. Країна-учасниця має певну квоту в статутному капіталі банку, і пропорційно до неї розподіляють голоси під час прийняття рішень. До Світового банку Україна вступила 1992 р.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Обчисліть за даними *дод. А, табл. А.4* абсолютну і відносну різницю за рівнем економічного розвитку у Південно-Західній Азії між країною з максимальним і мінімальним показниками ВНД на одну особу (доларів).

2. Використовуючи дані *дод. А, табл. А.4*, визначте середній рівень економічного розвитку в країнах НІК та країнах-експортерах нафти. Поясніть причину великого розриву в рівнях економічного розвитку між цими типами країн, що розвиваються.

3. Порівняйте рівень економічного розвитку в країнах Південно-Західної Азії, розрахований за ПКС і ринковим курсом валют. Поясніть причину різниці між цими показниками (*дод. А, табл. А.4*).

4. Визначте частку ВВП Південно-Західної Азії у світі і країнах, що розвиваються, за ПКС і поточним курсом валют. Вкажіть, чому частка країн макрорегіону є вищою, якщо її обчислювати за ПКС (*дод. А, табл. А.4*).

5. Порівняйте показники рівня економічного розвитку і якості життя в країнах Південно-Західної Азії, використовуючи *дод. А, табл. А.2 і табл. А.4*. Вкажіть, яку залежність спостерігають між рівнем економічного розвитку та такими показниками якості життя населення, як очікувана тривалість життя при народженні, рівень дитячої смертності та охоплення дітей закладами освіти.

6. Вкажіть положення країн Південно-Західної Азії у двополярній системі координат “ВНД на одну особу (ПКС, доларів) – очікувана тривалість життя (років)”, 2020 р. (*дод. А, табл. А.2 і табл. А.4*). Вкажіть, які групи країн можна виокремити за цими показниками. Чому країни з більшим ВНД на одну особу часто мають вищий показник очікуваної тривалості життя при народженні?

Запитання для самоперевірки

1. Зазначте, який показник характеризує рівень економічного розвитку країн і макрорегіонів.

2. Зазначте пересічний показник ВНД на одну особу (ПКС, доларів) у світі і країнах, що розвиваються.

3. Назвіть країну Південно-Західної Азії, яка має найвищий рівень економічного розвитку (ВНД на одну особу (ПКС, доларів)).

4. Назвіть країну Південно-Західної Азії, яка має найнижчий рівень економічного розвитку (ВНД на одну особу за ПКС, доларів).

5. Вкажіть критерій, за яким можна порівняти рівень доходів у країнах світу.

6. Назвіть основні чинники, від яких залежить рівень економічного розвитку у країнах світу.

7. Охарактеризуйте, як Світовий банк визначає рівень економічного розвитку у країнах світу. Яка загальновідома назва цього методу?

8. Поясніть суть методики розрахунку рівня економічного розвитку країн за ПКС.

9. Чому виникає різниця, якщо порівняти рівень економічного розвитку в країні при обчисленні за ПКС і ринковим курсом валют?

10. Вкажіть причину, з якої значна кількість країн Південно-Західної Азії має високий рівень економічного розвитку.

§ 10. ВІЙСЬКОВІ ВИТРАТИ КРАЇН ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ АЗІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про особливості військового потенціалу країн Південно-Західної Азії; ознайомлення з критеріями та показниками військового потенціалу; формування навичок з обчислення показника військових витрат країн світу, типізації країн за розміром військових витрат, побудови аналітичних карт за проблематикою вивчення.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати**
- сутність понять: *військовий потенціал, військові витрати;*
  - показники для обчислення навантаження військових витрат на економіку та населення країни;
  - країни з абсолютним максимальним та мінімальним показниками військових витрат; максимальним показником навантаження військових витрат на економіку країни; максимальним показником навантаження військових витрат на особу;
  - особливості геопросторової організації країн Південно-Західної Азії за показником навантаження військових витрат на економіку країни та на особу.
- Вміти**
- складати аналітичні карти щодо військового потенціалу та військових витрат країн Південно-Західної Азії;
  - розраховувати рівень навантаження військових витрат на економіку та населення країни.
- Головні терміни і поняття:**
▪ агресія;	▪ конверсія;
▪ військо (армія, збройні сили);	▪ мілітаризація;
▪ військовий потенціал;	▪ мілітаризм;
▪ військові витрати;	▪ навантаження військових витрат на економіку;
▪ військово-промисловий комплекс;	▪ навантаження військових витрат на населення;
▪ гонитва озброєння;	▪ насильство;
▪ демілітаризація;	▪ небезпека;
▪ зброя;	▪ озброєння;
▪ зброя масового знищення;	▪ професійна армія;
	▪ регулярна армія.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з *дод. Л* “Розмір військових витрат за країнами світу, 2010 р.”. Згрупуйте країни макрорегіону за обсягом військових витрат на сім груп. Результати відобразіть у таблиці 1:

Таблиця 1

Групування країн Південно-Західної Азії за розміром військових витрат

№ з/п	Розмір військових витрат, млн дол.	Назва країни

2. Визначте рівень навантаження військових витрат на:
а) економіку країни (% військових витрат до ВВП країни);
б) населення країни (дол. на одну особу).
Заповніть таблицю 2 за зразком:

Таблиця 2

Навантаження військових витрат за країнами світу

№ з/п	Назва країни	Навантаження військових витрат на економіку країни, % до ВВП	Навантаження військових витрат на населення, дол. США на одну особу

3. Створіть картосхему “Військові витрати країн Південно-Західної Азії”, використовуючи дані двох виконаних таблиць:

а) способом картограми зобразіть навантаження військових витрат на економіку країни, а способом значків – позначок навантаження військових витрат на особу;

б) способом картодіаграми нанесіть обсяги військових витрат країн макрорегіону;

в) на врізці карти побудуйте кругову діаграму “Розподіл військових витрат у країнах Південно-Західної Азії”.

4. Використовуючи *дод. Л*, укладіть першу десятку країн світу за рівнем військових витрат із: а) максимальним абсолютним показником військових витрат; б) максимальним показником навантаження військових витрат на економіку; в) максимальним показником військових витрат на одну особу.

Література

1. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 420–424.
2. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук’яненко [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред. : І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – 144 с.
4. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 111.
5. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 155–157.
6. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика с: навч. посібник: / М. М. Книш, Л. І. Котик . – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – С. 118–122, 304–310.
7. *Пархомчук О. С.* Проблема демілітаризації та конверсії в міжнародних відносинах : конспект лекцій / О. С. Пархомчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://parelst.narod.ru/012.htm>.
8. *Сулїма Є. М.* Глобалістика : [підручник] / Є. М. Сулїма, М. А. Шепелєв. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
9. *Шепелєв М. А.* Глобалістика / М. А. Шепелєв. – Дніпропетровськ : Безвид, 2001. – Ч. 1. – 144 с.; Ч. 2. – 122 с.
10. Щорічник СІПРІ 2020 : озброєння, роззброєння та міжнародна безпека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uceps.org>.
11. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуну. – Київ : Наш формат, 2019. – С. 424–432.
12. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : [підручник]. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
13. Bonn International Center for Conversion [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bicc.de>.
14. SIPRI Military Expenditure Database [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://sipri.org/sites/default/files/SIPRI-Milex-data-1949-2020_0.xlsx.
15. Stockholm International Peace Research Institute (СІПРІ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sipri.org/yearbook>.

Словник термінів та понять:

Агресія – в міжнародному праві протизаконне використання збройних сил однією державою проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави. Обов’язковою ознакою агресії є першість або ініціатива (використання державою збройної сили першою)

агресивного наміру. Означення агресії прийнято 29-ою Сесією Генеральної Асамблеї ООН 1974 р.

Армія (військо, збройні сили; фр. l'armée, від лат. arma – озброюю) – організовані збройні сили для ведення воєнних дій; сукупність збройних сил держави – стратегічних, наземних, морських, повітряних, адміністративних та допоміжних сил (крім того, воєнізовані формування, таких як жандармерія, митна та прикордонна служби, якщо вони отримали підготовку з військової тактики).

Військові витрати – показник, який характеризує діяльність у військовій сфері за певний час. Переважно військові витрати вимірюють у грошовому еквіваленті.

Військово-промисловий комплекс (ВПК) включає: великі монополії, фірми, корпорації, які пов'язані з військовим виробництвом; вищі військові структури і генералітет; державну бюрократію, пов'язану з аспектами військової діяльності; мілітаризовану науку, в якій працюють висококваліфіковані дослідники; ідеологічний та інформаційно-пропагандистський апарат.

Гонитва озброєння – конкуренція між двома і більше державами за кращі збройні сили. Проявляється у збільшенні кількості виробництва зброї, збільшенні чисельності армії, військової техніки тощо.

Демілітаризація – ліквідація військових укріплень і споруд на певній території на підставі міжнародного договору, а також заборона військової промисловості, існування військових баз, функціонування збройних сил.

Зброя – сукупність технічних пристроїв та засобів, що застосовують для пошкодження живої сили противника, його техніки, спорядження та інших цілей під час ведення бойових дій.

Зброя масового знищення – зброя, призначена для нанесення масових втрат або руйнувань на великій площі.

Конверсія (фр. *conversion*, лат. *conversio* – перетворення, зміна) – перепрофілювання промисловості з випуску військової продукції на виробництво товарів широкого вжитку.

Мілітаризація (фр. *militarization*, від лат. *militaris* – військовий) – підпорядкування економічного, громадянського й політичного життя країни військовим цілям і завданням; дії державних органів у сфері економіки, політики та соціуму, спрямовані на нарощування військової міці держави.

Мілітаризм (лат. *militaris* – військовий) – система політичних, ідеологічних та економічних засобів, які використовують панівні кола для нарощування військової могутності держави. Для мілітаризму характерна гонитва озброєння.

Озброєння (бойове озброєння) – комплекс матеріальних засобів активної (наступальної) чи пасивної (захисної) дії, спрямованої на допомогу власнику у ході бойових дій. Озброєння класифікують так: наступальне озброєння, захисне озброєння, бойова техніка. Засоби, що застосовують для психологічної війни (агітація, пропаганда) та інші нематеріальні засоби дії на супротивника під час війни, не належать до категорії озброєння.

Навантаження військових витрат на економіку – показник, за яким визначають пропорції національних ресурсів, які витрачають у військових цілях (частка військових витрат до ВВП, %).

Навантаження військових витрат на населення – показник, який характеризує рівень військових витрат на особу у доларах США.

Насильство – застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив; застосування фізичної або військової сили.

Небезпека – стан загрози, за якої будь-кому, будь-чому щось загрожує.

Професійна армія – армія, в якій військова служба є для усього особового складу основною професією і родом діяльності.

Регулярна армія – армія, яку держава підтримує в боєздатному стані у мирний час.

Торгівля зброєю – експорт та імпорт товарів, військового обладнання, призначених для використання у військових цілях: військова зброя, її частини, боєприпаси і допоміжне обладнання.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь із темою “Сучасні геополітичні концепції і доктрини безпеки” монографії “Глобалізація і безпека розвитку” [3, с. 103–111]. Які особливості сучасних геополітичних концепцій і доктрин безпеки зазначає автор? Вкажіть найсуттєвіші положення неореалістичних концепцій про міжнародну безпеку.

2. Використовуючи дані *дод. Л*, побудуйте гістограму “Розподіл військового навантаження на економіку в розрізі макрорегіонів світу”. Поясніть, з чим пов’язані диспропорції розподілу військового навантаження за макрорегіонами світу.

3. Побудуйте гістограму “Розподіл військового навантаження на населення в розрізі макрорегіонів світу” (*дод. Л*). Визначте макрорегіони із найбільшим та найменшим показником військового навантаження.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, яке місце займає демілітаризація в ієрархії глобальних проблем.
2. Зазначте особливості міжнародної безпеки макрорегіону та світу.
3. Вкажіть на можливі планетарні наслідки, до яких може призвести подальший розвиток і вдосконалення військової техніки.
4. Поміркуйте та змодельуйте результати ядерного конфлікту і біосферної ядерної катастрофи.
5. Розкрийте типологію країн Південно-Західної Азії за ознакою нерозповсюдження ядерної зброї.
6. Проаналізуйте типологію країн Південно-Західної Азії за навантаженням військових витрат на населення.
7. Зазначте причини великого обсягу військових витрат у країнах Південно-Західної Азії.

§ 11. ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

Мета: засвоєння студентами знань про особливості економічної глобалізації країн Південної Азії.

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- сутність поняття “економічна глобалізація”;
  - форми економічної глобалізації;
  - критерії економічної глобалізації;
  - особливості геопросторової організації економічної глобалізації країн Південної Азії;
  - рівень участі країн Південної Азії у процесах економічної глобалізації.
- Вміти:**
- аналізувати процеси економічної глобалізації в країнах макрорегіону;
  - обчислювати індекс економічної глобалізації;
  - розробляти типологію країн за індексом економічної глобалізації;
  - формувати базу даних (таблицю) та синтетичну карту типології країн за рівнем економічної глобалізації.
- Головні терміни і поняття:**
▪ економічна глобалізація;	▪ лібералізація торгівлі;
▪ експорт товарів і послуг;	▪ мито;
▪ імпорт товарів і послуг;	▪ протекціонізм;
▪ зовнішньоторговельна квота;	▪ світовий ринок;
▪ зовнішньоторговельна політика;	▪ Світова організація торгівлі (СОТ);
▪ індекс економічної глобалізації;	▪ торговельна політика;
▪ критерії економічної глобалізації;	▪ торговельне сальдо;
	▪ фритредерство;
	▪ Організація ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД).

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтеся із субіндексами економічної глобалізації та місцем країн Південної Азії у процесах економічної глобалізації, використовуючи *дод. М, табл. М.1*. “Рейтинг країн за індексом економічної глобалізації КОФ”.

2. Визначте індекс економічної глобалізації у країнах Південної Азії, використовуючи показник експорту товарів і послуг у % до ВВП (дод. А, табл. А.5), який найчастіше використовують міжнародні організації для обчислення рівня економічної глобалізації в країнах світу.

Відповідно результатів розрахунків розробіть типологію країн за індексом економічної глобалізації (високий, середній, низький, дуже низький) та запишіть у таблицю за такою формою:

Типологія країн Південної Азії за індексом економічної глобалізації

Групи країн	Значення індексу економічної глобалізації, I гл	Кількість країн	Назви країн

3. На контурну карту Південної Азії способом картограми нанесіть виокремлені типи країн.

4. Ознайомтесь зі структурою і векторами експорту країн Південної Азії, використовуючи дод. М, табл. М.1. Побудуйте кругову діаграму, на якій зобразіть головні статті експорту країн макрорегіону. Вкажіть головних торговельних партнерів країн макрорегіону.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англomов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Бебик В. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / С. Шергін, Л. Дегтерьова. – Київ : Університет «Україна», 2006. – 208 с.
3. Безуглий В. В. Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 312–322.
4. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму : монографія / О. Г. Білорус. – Київ : КНЕУ, 2003. – 360 с.
5. Блій Г. де. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 506–525, 530–536.
6. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
7. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін. ; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – С. 84–87, 553–580.

8. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; за ред. О. Г. Білоруса. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
9. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
10. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 69, 99, 100–101, 163.
11. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 420–422.
12. Індекс глобалізації КОФ (KOF Index of Globalization) / Швейцарський інститут технологій в Цюріху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/query/showData>.
13. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : [навч. посібник] / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 197–201.
14. *Книш М. М.* Інтегральна оцінка процесів економічної глобалізації в країнах, що розвиваються / М. М. Книш // Історія української географії. – 2008. – № 2. – С. 41–46.
15. *Книш М. М.* Міжнародна торгівля як форма участі країн, що розвиваються у процесах глобалізації / М. М. Книш // Наукові записки ТНПУ ім. Володимира Гнатюка. – Серія : географія. – 2008. – № 2. – С. 69–75.
16. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 127–138.
17. *Кузик С. П.* Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
18. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографія / А. С. Філіпенко та інші. – Київ : Знання України, 2004. – 304 с.
19. Світове господарство в умовах глобалізації : монографія / [за ред. Я. Б. Олійника, Б. П. Яценка, В. К. Бабарицької]. – Київ : Київський університет, 2004. – 145 с.
20. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелев. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
21. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
22. Часопис “Foreign Policy” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.foreignpolicy.com>.
23. *Яценко Б. П.* Країнознавство: основи теорії : навч. посібник/ Б. П. Яценко, В. К. Бабарицька. – Київ : Либідь, 2009. – С. 135–141.
24. *Krugman P. R.* Geography and Trade [Електронний ресурс] / P. R. Krugman. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.

25. Measuring Globalization: Rankings [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://foreignpolicy.com/2009/10/29/measuring-globalization-rankings>.
26. UNCTAD: Handbook of statistics. 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unctad.org>.

Словник термінів і понять

Географічна структура міжнародної торгівлі – це розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їхніми групами, виділеними за територіальною або організаційними ознаками.

Диверсифікація експорту – розширення товарної номенклатури у зовнішньоекономічних зв'язках країни.

Економічна глобалізація – зростаюча економічна взаємозалежність усіх країн світу в результаті збільшення обсягів і різноманітності транскордонних потоків товарів, послуг, капіталу завдяки швидкій дифузії технологій.

Зовнішня торгівля – одна із форм зовнішньоекономічних зв'язків, включає експорт та імпорт товарів і послуг.

Зовнішньоекономічна політика – заходи держави, спрямовані на врівноваження торговельного та платіжного балансу країни. Головні види: протекціонізм та фритредерство.

Зовнішньоторговельний обіг країни – це сума обсягів експорту та імпорту країни, вираженого у абсолютних показниках (валютах).

Зовнішньоторговельна квота – відношення вартості зовнішньоторговельного обігу до вартості ВВП країни, виражене у відсотках; показник участі країни у світовій торгівлі; вимірює відкритість економіки країни.

Індекс економічної глобалізації – показник, що відображає участь країни у глобальних економічних процесах. Різні міжнародні організації розраховують як частку експорту товарів і послуг або експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП (%). Інтегральний індекс економічної глобалізації узагальнює множини вихідних показників (зокрема, експорт промислових товарів і послуг, експорт високих технологій, користувачі мережі Internet, витрати на науково-дослідні та конструкторські роботи). Його розраховують за допомогою факторного аналізу методом головних компонент.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД; англ. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) – орган Генеральної Асамблеї ООН; забезпечує сприяння розвитку й інтеграції країн, що розвиваються у світову економіку. Заснована 1964 р. і налічує 194 країни-учасниці. Основні завдання – сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами, напрацювання

рекомендацій щодо функціонування міжнародних економічних відносин. Резолюції, заяви ЮНКТАД мають характер рекомендацій. Під її егідою розробляють багатосторонні угоди і конвенції. Найвищий орган – Конференція і Рада з торгівлі та розвитку, в рамках якої працює шість комітетів.

Критерії економічної глобалізації – це індикатори, які відображають ступінь участі країн в експорті та імпорті товарів і послуг на світовому ринку. Якісний аспект участі країн відображає структура експорту, передусім експорту високих технологій.

Протекціонізм – це економічна, втім числі торговельна, політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції, а також на завоювання зовнішніх ринків, завданням якої є митна політика.

Світова організація торгівлі (СОТ; англ. World Trade Organization, WTO) – провідна міжнародна економічна організація, що об'єднує 157 держав (втім числі Росію, що приєдналась у січні 2012 р.), на які припадає понад 96% обсягу світової торгівлі. Заснована 1995 р. на базі Генеральної угоди з питань тарифів і торгівлі (ГАТТ).

Світовий ринок – компонент світового господарства, представлений системою обміну товарів і послуг між продавцями і покупцями. Сформувався на основі міжнародного поділу праці та системи кредитно-фінансових і валютних відносин. Залежно від об'єкта купівлі-продажу, виокремлюють три традиційні групи світових ринків: товарний, грошовий і ринок праці; також формується ринок інформації.

Торговельна політика – цілеспрямована політика впливу держави на торговельні відносини з іншими державами через податки, субсидії і прямі обмеження чи заборони на імпорт або експорт.

Торговельне сальдо – різниця вартісних обсягів експорту та імпорту.

Торговий дефіцит – перевищення імпорту над експортом.

Фритредерство (англ. *вільна торгівля, торгівля без обмежень*) – напрям в економічній теорії і торговельній політиці, який складається з вимог свободи торгівлі і невтручання держави в приватне підприємництво.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з методикою розрахунку індексу глобалізації, опублікованою в часописі “Foreign Policy”.

2. Опрацюйте статтю “Інтегральна оцінка процесів економічної глобалізації в країнах, що розвиваються” [14], у якій запропоновано методiku дослідження економічної глобалізації індексним методом та факторним аналізом. Які індикатори економічної глобалізації запропоновано автором

для оцінки ступеня економічної глобалізації? Порівняйте із результатами розрахунків практичної роботи.

3. Обчисліть ступінь включення у процеси економічної глобалізації окремих макрорегіонів (Латинської Америки та Карибських країн, Африки, Південно-Західної, Східної і Південно-Східної Азії) за методикою розрахунку, запропонованою в практичній роботі. Поясніть причини відставання країн Південної Азії від інших макрорегіонів.

4. Ознайомтесь з рівнем економічної глобалізації країн Південної Азії у глобальному контексті за даними *дод. А, табл. А.4, А.5*. Поясніть причини невисокої активності країн Південної Азії у процесах економічної глобалізації. Назвіть країни з найвищим і найнижчим рівнями економічної глобалізації.

5. Побудуйте кругову діаграму, використовуючи дані *дод. М.3*, у якій зобразіть головних торговельних партнерів країн Південної Азії за обсягом товарообігу.

6. Ознайомтесь з методикою розрахунку інтегрального індексу економічної глобалізації за допомогою методики КОФ (*дод. М*).

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть відомих Вам суб'єктів глобального регулювання процесів економічної глобалізації.

2. Зазначте причини, які стримують активізацію процесів економічної глобалізації в країнах, що розвиваються.

3. Вкажіть чинники, які впливають на структуру експорту та імпорту країн Південної Азії.

4. Вкажіть, чому упродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст. у країнах, що розвиваються, простежується стійка тенденція збільшення частки макрорегіону в світовій торгівлі.

5. Які закономірності у географічному розподілі торгівлі послугами склалися між макрорегіонами, а також між країнами Південної Азії? Чому головна торгівля послугами відбувається на ринках розвинених країн?

6. Зазначте головного експортера послуг серед країн, що розвиваються. Які передумови для подальшого вдосконалення і розширення експорту країн, що розвиваються?

7. Яких змін зазнала структура експорту країн, що розвиваються, передусім на початку ХХІ ст. в результаті науково-технічного прогресу?

8. Чому експорт сільськогосподарської продукції втрачає своє значення як засіб фінансування потреб імпорту для раніше експортозалежних країн? Назвіть країни Південної Азії, у яких домінує експорт сільськогосподарських товарів.

§ 12. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ У ПІВДЕННІЙ АЗІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про роль освіти у формуванні людського капіталу і внесок у цей процес країн Південної Азії.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

Знати:

- *суть та особливості проблем освіти у країнах Південної Азії;*
- *завдання освіти у країнах Південної Азії;*
- *внутрішні відмінності між країнами макрорегіону за рівнем письменності дорослого населення;*
- *особливості доступу до початкової, середньої і вищої освіти в країнах Південної Азії;*
- *витрати на освіту на одну особу в країнах Південної Азії;*
- *показники якості освіти (кількість учнів початкових класів на одного вчителя, кількість студентів вищих навчальних закладів на 100 тис. населення).*

Вміти:

- *аналізувати документи ООН з питань освіти;*
- *виявляти показники незадовільного рівня освіти в країнах Південної Азії;*
- *встановлювати залежність між рівнем письменності та економічним розвитком;*
- *розробляти двокомпонентну типологію країн з проблем освіченості населення;*
- *складати аналітичну карту з типології країн за рівнем освіченості.*

Головні терміни і поняття:

- *вища освіта;*
- *економіка знань;*
- *коефіцієнт охоплення освітою (валовий, чистий);*
- *людський капітал;*
- *Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО);*
- *освітні бар'єри;*
- *початкова освіта;*
- *рівень неписьменності дорослого населення;*
- *середня освіта;*
- *транскордонна освіта;*
- *ЮНЕСКО.*

Завдання практичної роботи

1. Ознайомитися із “Цілями сталого розвитку”, зокрема завданнями Цілі 4 “Якісна освіта” (дод. Н).

2. Покажіть графічним способом положення країн Південної Азії у двополярній системі координат: “Рівень економічного розвитку – Рівень письменності” (дод. А, табл. А.3). Згідно з результатами графічного аналі-

зу розробіть двокомпонентну типологію країн за особливостями співвідношення між рівнем письменності та рівнем економічного розвитку.

3. Покажіть на контурній карті Південної Азії способом картограми територіальні відмінності якості початкової освіти (за кількістю учнів на одного вчителя) в макрореєні.

4. Побудуйте вертикальні стовпчикові діаграми, на яких зобразіть відмінності між країнами за коефіцієнтом охоплення початковою, середньою освітою.

Література

1. *Блії Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блії, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ "Україна" О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 502–504.
2. *Гаврилишин Б.* До ефективних суспільств : дороговкази в майбутнє / Б. Гаврилишин ; упорядн. В. Рубцов. – [3-тє вид., доп.]. – Київ : ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.
3. Географія світового господарства (з основами економіки) / [Я. Б. Олійник та ін.; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – С. 507–517.
4. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 132–135.
5. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 232 с.
6. *Гудзеляк І.* Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
7. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 108.
8. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 101–106.
9. Міжнародна стандартна класифікація освіти / Офіційний сайт Інституту Статистики ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>.
10. Проблеми освіти [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ЮНІСЕФ. – Режим доступу : [_www.unicef.org/ukraine/ukr/overview.htm](http://www.unicef.org/ukraine/ukr/overview.htm).

11. Показники освіченості [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ЮНЕСКО. – Режим доступу : www.unesco.org/general/rus.
12. *Стецький В. В.* Географія науки й освіти : текст лекцій / В. В. Стецький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 164 с.
13. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
14. Progress towards the Sustainable Development Goals: Report of the Secretary-General / UN, 2021. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2021/secretary-general-sdg-report-2021--EN.pdf>.

Словник термінів і понять

Державні витрати на освіту – витрати на державну освіту та субсидії на приватну освіту перших трьох рівнів (за МСКО – див. нижче).

Витрати на освіту – видатки на забезпечення, управління, контроль і підтримку дошкільних, початкових і середніх шкіл, університетів і коледжів, професійно-технічних та інших навчальних закладів, а також загальні адміністративні та допоміжні послуги.

Вища освіта – рівень освіти, який забезпечує отримання кваліфікації у певній галузі науки. Всуп до вищого навчального закладу вимагає, як мінімум, успішного закінчення середньої школи.

Економіка знань – економіка, в котрій більшу частину валового внутрішнього продукту забезпечено діяльністю у сфері виробництва, обробки, зберігання і розповсюдження інформації та знань.

Коефіцієнт охоплення освітою (валовий/сукупний) – сукупний обсяг охоплення певним рівнем освіти, незалежно від віку, що вимірюють як частку населення (%) в офіційно встановленому шкільному віці для цього рівня освіти.

Коефіцієнт охоплення освітою (чистий) – рівень охоплення певним рівнем освіти осіб шкільного віку, офіційно встановленого для цього рівня освіти. Вимірюють у відсотках до загальної кількості населення цієї вікової групи.

Людський капітал – це соціально-економічна категорія, яка характеризує сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів; використовують в економічній діяльності; сприяє зростанню продуктивності праці і завдяки цьому впливає на зростання доходів (заробітків) свого власника та національного доходу. Людський капітал – головний чинник формування і розвитку *інноваційної економіки й економіки знань*. Вперше термін вико-

2.1. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 1

ристав Теодор Шульц, а його послідовник Гері Беккер розвинув цю ідею, обґрунтувавши ефективність вкладень у людський капітал і сформулювавши економічний підхід до людської поведінки.

Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО, англ. *International Standard Classification of Education, ISCED*) розроблена ЮНЕСКО на початку 1970-х років для збору, накопичення та розповсюдження статистичних даних про освіту як всередині окремих країн, так і на міжнародному рівні. Схвалена Міжнародною конференцією з освіти (Женева, 1975), і згодом затверджена Генеральною конференцією ЮНЕСКО. Найновіший варіант МСКО діє з 5.09.2011 р. Відповідальність за розвиток, поновлення та перегляд МСКО несе Інститут статистики ЮНЕСКО. Рівні освіти за МСКО (цифра відображає код рівня освіти): 0 – нижче початкової освіти; 1 – початкова освіта; 2 – перший етап середньої освіти; 3 – другий етап середньої освіти; 4 – постсередня нетретинна освіта; 5 – короткий цикл третинної освіти; 6 – бакалаврат або його еквівалент; 7 – магістратура або її еквівалент; 8 – докторантура або її еквівалент; 9 – не класифікується.

Освітні бар'єри – соціальні умови, які стримують доступ до освіти певним соціальним групам і впливають на соціальну диференціацію.

Освіченість – один із показників людського розвитку, що відображає можливості людей набувати знання і здібності для повноправної та багатогранної участі в житті сучасного суспільства та значимого особистого внеску в це життя. Цей показник складається з двох компонентів: досягнутого рівня грамотності (письменності) дорослого населення та сукупної частки учнів у загальній кількості населення відповідного віку. Зазначені компоненти освіченості беруть з ваговими коефіцієнтами. Рівень письменності (частка письменних у загальній кількості населення, від 15 років) серед показників цього виміру людського розвитку має вагу – 2/3. Для економічно розвинених країн рівень письменності – це лише мінімальна характеристика освіченості населення. Тому показник освіченості доповнено субпоказником сукупної частки учнів (відношення загальної чисельності людей, які розпочали навчання на всіх рівнях (від початкової школи аж до післядипломної освіти) впродовж року до загальної чисельності населення відповідного віку, або повноти охоплення навчанням) і йому надано меншу вагу (1/3).

Офіційна система освіти – визначена система організованої шкільної освіти зі стандартними навчальними програмами, після завершення якої отримують диплом встановленого зразка. Поділяють на три ступеня: початкову, середню і незакінчену середню освіту.

Охоплення шкільною освітою – частка дітей шкільного віку, які відвідують школу.

Постсередня нетретинна освіта (рівень МСКО 4) передбачає навчальну і освітню діяльність на основі середньої освіти, що готує як до виходу на ринок праці, так і до третинної освіти. Часто програми є складнішими, ніж на другому етапі середньої освіти, оскільки вони призначені більше для розширення, ніж для поглиблення знань, вмінь та навичок.

Початкова освіта (рівень МСКО 1) передбачає навчальну і пізнавальну діяльність, насамперед спрямовану на вивчення головних навичок читання, письма та лічби (тобто писемності та арифметики) і на створення основи для пізнання і розуміння головних галузей знань, для розвитку особистості, для підготовки до навчання на першому етапі середньої освіти. Освіту на початковому рівні починають здобувати у 5–7 років і триває вона п'ять років.

Рівень неписьменності (неграмотності) дорослого населення – частка населення у віці від п'ятнадцяти років і старше, що нездатне написати короткий, простий виклад думок на тему повсякденного життя. Для кількісного обчислення рівня письменності потрібен перепис населення або вибіркового огляд у контрольованих умовах. На практиці в багатьох країнах оцінка рівня неписьменності базується на уявленнях людей про себе та аналітичних даних – кількість учнів, що закінчили школу.

Середня освіта (рівні МСКО 2–3) передбачає навчальну і освітню діяльність, що базується на навчанні і готує учнів до виходу на ринок праці чи до другого етапу постсередньої нетретинної і третинної освіти. Загалом середня освіта відповідає навчанню середнього рівня складності. В МСКО розрізняють перший та другий етап середньої освіти. Програми *першого етапу* організовані за навчальним планом, що зорієнтований на конкретні предмети з поясненням теоретичних понять за широким колом питань. На *другому етапі* (рівень 3) середньої освіти учні отримують теоретичні знання і формують навички, що сприяють пошуку роботи. Програми цього рівня пропонують більш різноманітне, спеціалізоване і поглиблене вивчення предметів, що надає широкий вибір можливостей і напрямів діяльності.

Транскордонна освіта – це освітня діяльність, під час якої споживачі послуг перебувають у країні, що відрізняється від країни, де розміщені заклади освіти, які надають освітні послуги. Державні кордони перетинають не студенти, як у випадку традиційної форми експорту освітніх послуг, а викладачі, навчальні матеріали, інформація. У транскордонній освіті використовують різноманітні технології навчання: традиційні; дистанційні (через засоби зв'язку); онлайн (через Інтернет).

Третинна освіта (рівні МСКО 5–8) базується на середній освіті, організовуючи навчальну діяльність у межах спеціалізованих галузей знань. Третинна освіта містить академічну освіту, але “третинна освіта” – дещо ширше поняття, оскільки включає професійну освіту.

Функціональна неграмотність – нездатність людини адаптуватись до політичних змін у суспільстві, до структурних, технічних і технологічних змін в економіці.

Цілі сталого розвитку. Ціль 4. Якісна освіта. “Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх”. ... Досягнення всебічної якісної освіти для всіх іще раз підтверджує думку про те, що освіта є одним із найпотужніших і перевірених засобів сталого розвитку. Ця мета гарантує отримання безкоштовної початкової та середньої освіти всіма дівчатками і хлопчиками до 2030 року. Вона також спрямована на забезпечення рівноправного доступу до недорогого професійного навчання, ліквідації гендерних і матеріальних розбіжностей і забезпечення загального доступу до якісної вищої освіти.

ЮНЕСКО (англ. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO*) – міжнародна організація, спеціалізована установа ООН у галузі освіти, науки, культури, що сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національних культур, охороні пам’яток культури тощо. Станом на 2011 р. із ЮНЕСКО співпрацювало 193 країни; консультативний статус при організації мають приблизно 250 неурядових організацій. Штаб-квартира знаходиться в Парижі.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з актуальними проблемами освіти в країнах, що розвиваються, в тім числі Південної Азії. Поясніть, чому рівень освіти є важливим чинником сталого розвитку. Які завдання поставлені у “Цілях сталого розвитку” щодо освіти в країнах Південної Азії.

2. Ознайомтеся з параграфом “Освіта як важливий чинник сталого розвитку” [8, с. 101–106]. Чому автор розглядає освіту як важливий чинник економічного зростання в країнах, що розвиваються? Вкажіть причину незначного внеску освіти в країнах Південної Азії у їхній економічний розвиток. Чи зможуть, на Ваш погляд, країни Південної Азії реалізувати завдання, задекларовані у “Цілях сталого розвитку”?

3. Використовуючи матеріали Інституту статистики ЮНЕСКО (дод. А.3), побудуйте кругову діаграму, у якій покажіть частку дітей у макро-регіонах третього світу, яких не охоплено шкільною освітою. У яких кра-

їнах Південної Азії найбільша кількість дітей, що не мають доступу до шкільної освіти? Вкажіть причини.

4. Побудуйте графік “Рівень письменності в макрорегіонах, що розвиваються” за даними *дод. А, табл. А.3*. З’ясуйте причини низького рівня письменності у Південній Азії. Яка частка неписьменного населення в країнах, що розвиваються, проживає у Південній Азії?

5. З’ясуйте, як обчислюють показник освіченості. За даними *дод. А, табл. А.3* ознайомтесь з відмінностями країн за освіченістю населення. Назвіть країни з найвищим і найнижчим показниками освіченості.

6. Назвіть характерну рису вищої школи у країнах, що розвиваються. Чому спеціалізація вищої освіти у країнах Південної Азії не дає змоги ліквідувати нестачу фахівців технічних спеціальностей?

7. Проаналізуйте головні наслідки прогресивного типу відтворення населення та явище демографічного вибуху на проблеми освіти у країнах, що розвиваються.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, чому на початку ХХІ ст. інвестиції в освіту стали найрентабельнішими. Чому країни, які вкладають інвестиції в освіту своїх громадян, отримують прибуток удвічі більший, ніж ті, що вкладають їх у засоби виробництва?

2. Назвіть країни Південної Азії з найвищим і найнижчим коефіцієнтом охоплення дітей початковою освітою.

3. Зазначте, яка частка дітей Південної Азії не може реалізувати своє право на початкову освіту? Назвіть причини.

4. Вкажіть макрорегіон з найнижчим коефіцієнтом охоплення дітей початковою освітою.

5. Вкажіть макрорегіон з найвищим коефіцієнтом охоплення дітей початковою освітою.

6. Як поділяють освіту в країнах, що розвиваються, в тім числі у Південній Азії, згідно з МСКО?

7. Доведіть, чому освіта є важливим елементом соціальної політики? Як вона допомагає вирішити проблему бідності.

§ 13.

АКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНДІЇ

Мета: засвоєння студентами знань про сутність та структуру актуальних економіко-географічних проблем країни, що розвивається; виявлення чинників виникнення актуальних економіко-географічних проблем; аналіз особливостей прояву актуальних економіко-географічних проблем в Індії; вплив економічної інтеграції в макрореєоні та участь у світових процесах економічної глобалізації.

План семінарського заняття

1. Поняття про актуальні економіко-географічні проблеми.
2. Чинники актуальних економіко-географічних проблем Індії.
  - 2.1. Геоенонічне положення.
  - 2.2. Історико-географічні особливості розвитку.
  - 2.3. Забезпеченість Індії природними ресурсами.
  - 2.4. Кількісна та якісна структура людського капіталу.
  - 2.5. Формування привабливого інвестиційного клімату.
3. Особливості економіко-географічних проблем Індії.
  - 3.1. Екононічна стабілізація і структурна модернізація.
  - 3.2. Диверсифікація промисловості. Розвиток високотехнологічних галузей.
  - 3.3. Трансформація аграрного сектору.
  - 3.4. Вдосконалення територіальної організації екононіки. Залучення прямих іноземних інвестицій.
  - 3.5. Ступінь і якість залучення до процесів екононічної глобалізації.
  - 3.6. Географія та напрями вдосконалення товарної структури зовнішньої торгівлі.
  - 3.7. Головні тренди розвитку сфери послуг.
  - 3.8. Роль інформаційного сектору екононіки у глобалізації країни.
4. Індія та Україна: напрями співпраці.

Література

1. Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.saarc-sec.org>.
2. Атлас світу / [авториз. пер. з англomов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.

3. *Блій Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 518–537.
4. *Гудзеляк І.* Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 162–163.
6. Довідник статистики ЮНКТАД [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ЮНКТАД. – Режим доступу : <http://www.unctadstat.unctad.org/ReportFolders>.
7. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 423–430.
8. *Ігнат'єв П. М.* Індія на шляху до лідерства у Південній Азії / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці : Книги–ХХІ, 2006. – 504 с.
9. Індія [Електронний ресурс] / Країни світу / Інформаційне агентство “Укрінформ”. – Режим доступу : <http://svit.ukrinform.ua/India/india.php?menu=default>.
10. *Паркер Д.* Атлас “Історія світу” / [пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2008. – С. 96–97, 154–155, 162–163.
11. Портал Індії [Електронний ресурс] / Вільна енциклопедія “Вікіпедія” (англ.). – Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/wiki/Portal:India>.
12. Суспільно-політичні трансформації в країнах Сходу на сучасному етапі. Колективна монографія. – Київ : Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2012. – С. 145–162.
13. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуна. – Київ : Наш формат, 2019. – 608 с.

2.2. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗМІСТОВНОГО МОДУЛЯ 1

Загальні питання

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка і Карибський басейн;</i>	<i>1. Бангладеш;</i>
<i>Б. Південна Азія;</i>	<i>2. Гаїті;</i>
<i>В. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>3. Кувейт;</i>
<i>Г. Східна Азія;</i>	<i>4. Республіка Корея;</i>
<i>Д. Південно-Західна Азія;</i>	<i>5. Ангола;</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка і Карибський басейн;</i>	<i>1. Малаві;</i>
<i>Б. Південна Азія;</i>	<i>2. Йорданія;</i>
<i>В. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>3. Шрі-Ланка;</i>
<i>Г. Південно-Східна Азія;</i>	<i>4. Сальвадор;</i>
<i>Д. Південно-Західна Азія;</i>	<i>5. Індонезія.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>1. Нікарагуа;</i>
<i>Б. Південно-Західна Азія;</i>	<i>2. Індія;</i>
<i>В. Латинська Америка і Карибський басейн;</i>	<i>3. Нігер;</i>
<i>Г. Південна Азія;</i>	<i>4. В'єтнам;</i>
<i>Д. Південно-Східна Азія;</i>	<i>5. Ємен.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>1. Гватемала;</i>
<i>Б. Південно-Західна Азія;</i>	<i>2. Мальдіви;</i>
<i>В. Латинська Америка і Карибський басейн;</i>	<i>3. Гана;</i>
<i>Г. Південна Азія;</i>	<i>4. Бруней;</i>
<i>Д. Південно-Східна Азія;</i>	<i>5. Кувейт.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>1. Бутан;</i>
<i>Б. Південна Азія;</i>	<i>2. Аргентина;</i>
<i>В. Північна Африка;</i>	<i>3. М'янма;</i>
<i>Г. Південно- Східна Азія;</i>	<i>4. Оман;</i>
<i>Д. Південно-Західна Азія;</i>	<i>5. Алжир.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>1. Катар;</i>
<i>Б. Південно-Західна Азія;</i>	<i>2. Уганда;</i>
<i>В. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>3. Камбоджа;</i>
<i>Г. Північна Африка;</i>	<i>4. Єгипет;</i>
<i>Д. Південно-Східна Азія;</i>	<i>5. Беліз.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Південно-Західна Азія;</i>	<i>1. Домініка;</i>
<i>Б. Східна Азія;</i>	<i>2. Лаос;</i>
<i>В. Південно-Східна Азія;</i>	<i>3. Ефіопія;</i>
<i>Г. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>4. ОАЕ;</i>
<i>Д. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>5. Китай.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Південно-Східна Азія;</i>	<i>1. Мексика;</i>
<i>Б. Океанія;</i>	<i>2. Марокко;</i>
<i>В. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>3. Малайзія;</i>
<i>Г. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>4. Мозамбік;</i>
<i>Д. Північна Африка;</i>	<i>5. Маршаллові Острови.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>1. Соломонові Острови;</i>
<i>Б. Океанія;</i>	<i>2. Сирія;</i>
<i>В. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>3. Сінгапур;</i>
<i>Г. Південно-Східна Азія;</i>	<i>4. Сенегал;</i>
<i>Д. Південно-Західна Азія;</i>	<i>5. Сент-Люсія.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка і Карибський басейн;</i>	<i>1. Кірибаті;</i>
<i>Б. Океанія;</i>	<i>2. КНДР;</i>
<i>В. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>3. Кувейт;</i>
<i>Г. Південно-Західна Азія;</i>	<i>4. Колумбія;</i>
<i>Д. Східна Азія;</i>	<i>5. Кот-д'Івуар.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Океанія;</i>	<i>1. М'янма;</i>
<i>Б. Північна Африка;</i>	<i>2. Мавританія;</i>
<i>В. Південна Азія;</i>	<i>3. Марокко;</i>
<i>Г. Південно-Східна Азія;</i>	<i>4. Мікронезія;</i>
<i>Д. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>5. Мальдіви.</i>

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>1. Тимор-Лешті;</i>
<i>Б. Океанія;</i>	<i>2. Суринам;</i>
<i>В. Південно-Західна Азія;</i>	<i>3. Сьєрра-Леоне;</i>
<i>Г. Південно-Східна Азія;</i>	<i>4. Сирія;</i>
<i>Д. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>5. Самоа.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>1. Туніс;</i>
<i>Б. Північна Африка;</i>	<i>2. Тринідад і Тобаго;</i>
<i>В. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>3. Танзанія;</i>
<i>Г. Південно-Західна Азія;</i>	<i>4. Тонга;</i>
<i>Д. Океанія;</i>	<i>5. Туреччина.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>1. Бруней;</i>
<i>Б. Південна Азія;</i>	<i>2. Бахрейн;</i>
<i>В. Південно-Західна Азія;</i>	<i>3. Барбадос;</i>
<i>Г. Південно-Східна Азія;</i>	<i>4. Буркіна-Фасо;</i>
<i>Д. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>5. Бутан.</i>

* * *

Встановіть відповідність між країною та макрорегіоном:

<i>1. Океанія;</i>	<i>А. Філіппіни;</i>
<i>2. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>Б. Сейшели;</i>
<i>3. Південно-Східна Азія;</i>	<i>В. Багами;</i>
<i>4. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>Г. Мальдіви;</i>
<i>5. Південна Азія;</i>	<i>Д. Соломонові О-ви.</i>

* * *

Встановіть відповідність між країною та макрорегіоном:

<i>1. Океанія;</i>	<i>А. Сан-Томе і Принсіпі;</i>
<i>2. Південно-Західна Азія;</i>	<i>Б. Судан;</i>
<i>3. Південно-Східна Азія;</i>	<i>В. Вануату;</i>
<i>4. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>Г. Саудівська Аравія;</i>
<i>5. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>Д. Бруней.</i>

* * *

Встановіть відповідність між країною та макрорегіоном:

<i>1. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>А. Пакистан;</i>
<i>2. Південно-Західна Азія;</i>	<i>Б. Кенія;</i>
<i>3. Південна Азія;</i>	<i>В. В'єтнам;</i>
<i>4. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>Г. Іран;</i>
<i>5. Південно-Східна Азія;</i>	<i>Д. Ямайка.</i>

* * *

Встановіть відповідність між макрорегіоном та країною:

<i>А. Південно-Західна Азія;</i>	<i>1. Ліберія;</i>
<i>Б. Південно-Східна Азія;</i>	<i>2. Коста-Рика;</i>
<i>В. Північна Африка;</i>	<i>3. Ліван;</i>
<i>Г. Африка на південь від Сахари;</i>	<i>4. Лівія;</i>
<i>Д. Латинська Америка та Карибський басейн;</i>	<i>5. Лаос.</i>

* * *

Вкажіть тип країн, до якого належать найбільше держав Південно-Східної Азії:

- 1. НІК;*
- 2. Країни середнього рівня розвитку;*
- 3. Країни-експортери нафти;*
- 4. Малі островні країни з високими доходами;*
- 5. Найменш розвинені країни.*

* * *

Вкажіть тип країн, до якого належать найбільше держав Південно-Західної Азії:

- 1. НІК;*
- 2. Країни середнього рівня розвитку;*
- 3. Країни-експортери нафти;*
- 4. Малі островні країни з високими доходами;*
- 5. Найменш розвинені країни*

* * *

Вкажіть тип країн, до якого належать найбільше держав Африки на південь від Сахари:

- 1. НІК;*
- 2. Країни середнього рівня розвитку;*
- 3. Країни-експортери нафти;*
- 4. Малі островні країни з високими доходами;*
- 5. Найменш розвинені країни*

* * *

Вкажіть тип країн, до якого належать найбільше держав Океанії:

- 1. НІК;*
- 2. Країни середнього рівня розвитку;*
- 3. Країни-експортери нафти;*
- 4. Малі островні країни з високими доходами;*
- 5. Найменш розвинені країни*

* * *

Вкажіть макрорегіон/регіон, у якому за кількістю переважають нові індустріальні країни (НІК):

- 1. Латинська Америка та Карибський басейн;*
- 2. Південно-Східна Азія;*
- 3. Південно-Західна Азія;*
- 4. Південна Азія;*
- 5. Океанія.*

* * *

Вкажіть макрорегіон, у якому серед типів країн переважають країни середнього рівня розвитку:

- 1. Латинська Америка та Карибський басейн;*
- 2. Південно-Східна Азія;*
- 3. Південно-Західна Азія;*
- 4. Південна Азія;*
- 5. Африка на південь від Сахари.*

* * *

Вкажіть макрорегіон, у якому найбільше держав належать до типу найменш розвинених країн:

- 1. Латинська Америка та Карибський басейн;*
- 2. Південно-Східна Азія;*
- 3. Південно-Західна Азія;*
- 4. Південна Азія;*
- 5. Африка на південь від Сахари.*

* * *

Вкажіть макрорегіон, у якому найбільше держав відносять до типу країн-експортерів нафти:

- 1. Латинська Америка та Карибський басейн;*
- 2. Південно-Східна Азія;*
- 3. Південно-Західна Азія;*
- 4. Південна Азія;*
- 5. Африка на південь від Сахари.*

* * *

Назвіть державу-суверена залежних країн Англії, Бермудських Островів:

- 1. Нідерланди;*
- 2. Велика Британія;*
- 3. Франція;*
- 4. Іспанія;*
- 5. США.*

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

---

* * *

Назвіть державу-суверена залежної країни о. Реюньйон:

1. Нідерланди;
2. Велика Британія;
3. Франція;
4. Іспанія;
5. США.

* * *

Назвіть державу-суверена залежних країн Гуаму, Північних Маріанських Островів:

1. Нідерланди;
2. Велика Британія;
3. Франція;
4. Іспанія;
5. США.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Афганістан:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Непал:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять М'янму:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Бангладеш:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Пакистан:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Іран:

1. Східна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Південна Азія;
5. Центральна Азія.

* * *

Вкажіть макрорегіон, до якого за суспільно-географічною регіоналізацією відносять Судан:

1. Південна Азія;
2. Південно-Східна Азія;
3. Південно-Західна Азія;
4. Північна Африка;
5. Африка на південь від Сахари.

* * *

Вкажіть назву расово-етнічного типу населення, що є нащадками від змішаних шлюбів представників європеїдної та негроїдної рас.

* * *

Оберіть правильне визначення терміну “метисація”:

1. Процес змішування європеїдної та монголоїдної рас;
2. Процес змішування людських рас;
3. Процес зміни розташування метисів по території регіону/країни;

4. Структура населення, де за кількістю переважають метиси.

* * *

Оберіть правильне визначення терміна “самбо”

1. Нащадки від шлюбів представників європеїдної раси з індіанцями;
2. Нащадки від змішаних шлюбів представників європеїдної та негроїдної рас;
3. Нащадки змішаних шлюбів представників негроїдної рас та індіанців;
4. Етнос індіанців, що проживає у Андах;
5. Група метисів, що із компакно у джунглях Амазонії.

* * *

Вкажіть, до якого стосується означення стосується термін „ладино”:

1. Автохтонне населення; сукупність мешканців регіону, пов'язаних з ним походженням, міцними економічними, соціальними, культурними та іншими відносинами;
2. Нащадки перших колонізаторів в Латинській Америці, переважно іспанського походження, що були там ядром привілейованих страт (груп) населення;
3. Іспано-індіанські метиси у Латинській Америці; становлять більшість населення у Гватемалі та Гондурасі.

* * *

Оберіть првилльне визначення поняття “субрегіональна держава”:

1. Політичний та економічний потенціал держави дозволяють об'єднувати інтереси інших держав на глобальному рівні;
2. Потенціал держави дає змогу консолідувати та пов'язати свої економічні та політичні інтереси з іншими країнами макрорегіону;
3. Потенціал держави дає змогу консолідувати та пов'язати свої економічні та політичні інтереси з угрупованнями окремих держав макрорегіону.

* * *

Оберіть критерій, що визначає політичну глобалізацію країни:

1. Участь країни у міжнародних миротворчих місіях;
2. Обсяг прямих іноземних інвестицій;
3. Обсяг прибутків міжнародного туризму;
4. Кількість ратифікованих міждержавних договорів.

* * *

Оберіть критерій, що визначає політичну глобалізацію країни:

1. Участь країни у міжнародних миротворчих місіях;
2. Кількість Інтернет-хостів;
3. Кількість ратифікованих міждржавних договорів;
4. ВВП (у доларах США).

* * *

Вкажіть критерій, за яким визначають політичну глобалізацію країни:

1. Участь країни у міжнародних миротворчих місіях;
2. Кількість зареєстрованих у країні інтернет-хостів;
3. Частка незалежних медіа;
4. ВВП.

* * *

Вкажіть критерій, за яким визначають політичну глобалізацію країни:

1. Негативне зовнішньоторговельне сальдо;
2. Обсяг прямих іноземних інвестицій;
3. Потоки міжнародного туризму;
4. Кількість ратифікованих договорів.

* * *

Вкажіть правильне визначення поняття «економічний союз»:

1. Форма економічної інтеграції, за якої країни-учасниці скасовують обмеження у взаємній торгівлі;
2. Форма економічної інтеграції, що характеризується тривалими економічними і політичними зв'язками, країни-учасниці здійснюють спільну економічну політику, мають наддержавні інститути управління;

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

3. Форма економічної інтеграції, у якій країни-учасниці встановлюють єдині митні ставки на торгівлю між собою та проводять спільну зовнішньоторговельну політику з іншими (третіми) країнами.

* * *

Визначте суть поняття «регіональна держава»:

1. Політичний та економічний потенціал держави дозволяють об'єднувати інтереси інших держав на глобальному рівні;
2. Потенціал держави дає змогу консолідувати та пов'язати свої економічні та політичні інтереси з іншими країнами макрорегіону;
3. Потенціал держави дає змогу консолідувати та пов'язати свої економічні та політичні інтереси з угрупованнями окремих держав макрорегіону;

* * *

Вкажіть показник, що використовується для обчислення рівня економічного регіоналізму:

1. Імпорт інтеграційного об'єднання (внутрішній);
2. Експорт інтеграційного об'єднання (внутрішній);
3. Обсяг інвестицій всередині інтеграційного об'єднання;
4. Обсяг інвестицій в інтеграційні об'єднання (загальний).

* * *

Вкажіть правильне визначення поняття “зона вільної торгівлі”:

1. Форма економічної інтеграції, за якої країни-учасниці скасовують обмеження у взаємній торгівлі;
2. Форма економічної інтеграції, що характеризується тривалими економічними і політичними зв'язками, країни-учасниці здійснюють спільну економічну політику, мають наддержавні інститути управління;
3. Форма економічної інтеграції, у якій країни-учасниці встановлюють єдині митні ставки на торгівлю між собою та проводять спільну зовнішньоторговельну політику з іншими (третіми) країнами.

Латинська Америка та Карибський басейн

* * *

Вкажіть людність Латинської Америки та Карибського басейну (млн осіб; 2020 р.):

1. 350; 2. 550; 3. 650; 4. 950.

* * *

Вкажіть площу Латинської Америки та Карибського басейну (млн км²):

1. 20,5; 2. 54,3; 3. 30,3; 4. 40,5; 5. 0,5.

* * *

Розташуйте країни Латинської Америки та Карибського басейну в послідовності зменшення їхньої площі:

1. Перу; 2. Аргентина; 3. Чилі; 4. Бразилія; 5. Гондурас.

* * *

Розташуйте країни Латинської Америки та Карибського басейну в послідовності зменшення їхньої людності:

1. Колумбія; 2. Бразилія; 3. Венесуела; 4. Уругвай; 5. Болівія.

* * *

Розташуйте країни Латинської Америки та Карибського басейну в послідовності зменшення їхнього економічного потенціалу (за ВВП, млрд дол.):

1. Бразилія; 2. Венесуела; 3. Чилі; 4. Аргентина; 5. Мексика.

* * *

Розташуйте країни Латинської Америки та Карибського басейну в послідовності зменшення їхнього економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Болівія; 2. Мексика; 3. Барбадос; 4. Бразилія; 5. Гаїті.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів) і країною:

1. Високий;	А. Бразилія;
2. Середній;	Б. Гаїті;
3. Низький;	В. Тринідад і Тобаго;
4. Дуже низький;	Г. Болівія.

* * *

Вкажіть кількість суверенних держав у Латинській Америці та Карибському басейні.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, яка володіє найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд дол.).

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну з найнижчим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів).

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, яка належить до найменш розвинених країн:

1. Гондурас; 2. Нікарагуа; 3. Болівія; 4. Гаїті; 5. Сент-Люсія.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, у якій корінні жителі (індіанці) налічують понад 50% загальної чисельності населення:

1. Аргентина; 2. Болівія; 3. Чилі; 4. Гайяна; 5. Мексика.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки, у якій до влади прийшли ліві радикальні політичні сили:

1. Мексика; 2. Перу; 3. Венесуела; 4. Парагвай; 5. Гаїті.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки, яка не є членом МЕРКОСУР.

1. Аргентина; 2. Бразилія; 3. Чилі; 4. Уругвай; 5. Парагвай.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки, яка не є членом жодного субмакрорегіонального економічного інтегрального об'єднання:

1. Уругвай; 2. Чилі; 3. Бразилія; 4. Аргентина; 5. Венесуела.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки, яка є членом ОПЕК:

1. Болівія; 2. Венесуела; 3. Бразилія; 4. Мексика; 5. Уругвай.

* * *

Вкажіть відповідність між державою-сувереном і залежною країною:

1. Великобританія;	А. Аруба;
2. Франція;	Б. Гваделупа;
3. США;	В. Бермуди;
4. Нідерланди;	Г. Пуерто-Рико.

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

* * *

Вкажіть відповідність між державою-сувереном і залежною країною:

1. <i>Великобританія;</i>	<i>А. Кюрасао;</i>
2. <i>Франція;</i>	<i>Б. Гвіана;</i>
3. <i>США;</i>	<i>В. Каймани;</i>
4. <i>Нідерланди;</i>	<i>Г. Пуерто-Рико.</i>

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки і Карибського басейну, яка першою здобула незалежність.

* * *

Вкажіть державу-суверена, яка має найбільшу кількість залежних країн і територій у Карибському басейні:

1. *Данія;* 2. *Нідерланди;* 3. *Великобританія;* 4. *Франція;* 5. *США.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки, яка входить в інтеграційне угруповання НАФТА.

* * *

Назвіть нові індустріальні країни Латинської Америки та Карибського басейну.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки і Карибського басейну з найвищим рівнем народжуваності (‰):

1. *Гватемала;* 2. *Гаїті;* 3. *Панама;* 4. *Бразилія;* 5. *Чилі.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки і Карибського басейну з найнижчим рівнем народжуваності (‰):

1. *Чилі;* 2. *Бразилія;* 3. *Тринідад і Тобаго;* 4. *Домініка;* 5. *Панама.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки і Карибського басейну з найвищим рівнем смертності (‰):

1. *Гватемала;* 2. *Гаїті;* 3. *Венесуела;* 4. *Бразилія;* 5. *Домініка.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки з найнижчим рівнем смертності (‰):

1. *Бразилія;* 2. *Панама;* 3. *Гондурас;* 4. *Сальвадор;* 5. *Венесуела.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки і Карибського басейну з максимальним показником очікуваної тривалості життя населення:

1. *Коста-Рика;* 2. *Панама;* 3. *Мексика;* 4. *Бразилія;* 5. *Куба.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки з найменшим показником очікуваної тривалості життя населення:

1. *Парагвай;* 2. *Гондурас;* 3. *Гаїті;* 4. *Нікарагуа;* 5. *Бразилія.*

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки з найвищим рівнем урбанізації.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем урбанізації та країною:

1. <i>Дуже високий;</i>	<i>А. Гватемала;</i>
2. <i>Високий;</i>	<i>Б. Уругвай;</i>

3. Середній;

4. Низький;

5. Дуже низький;

В. Бразилія;

Г. Мексика;

Д. Сент-Люсія.

* * *

Вкажіть головну релігію в країнах Латинської Америки і Карибського басейну:

1. Іслам; 2. Індуїзм; 3. Християнство; 4. Буддизм.

* * *

Вкажіть рівень урбанізації (%) в країнах Латинської Америки та Карибського басейну:

1. 35; 2. 46; 3. 57; 4. 81; 5. 90.

* * *

Вкажіть найбільшу агломерацію Латинської Америки та Карибського басейну:

1. Буенос-Айрес; 2. Мехіко; 3. Ріо-де-Жанейро; 4. Сан-Паулу; 5. Сантьяго.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, в расово-етнічному складі якої домінує населення європеїдного типу:

1. Мексика; 2. Бразилія; 3. Аргентина; 4. Венесуела; 5. Чилі.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, в расово-етнічному складі якої домінують метиси:

1. Гаїті; 2. Мексика; 3. Бразилія; 3. Ямайка; 4. Аргентина.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, в расово-етнічному складі якої домінують мулати:

1. Ямайка; 2. Мексика; 3. Перу; 4. Домініканська Республіка.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну з найвищим рівнем індексу людського розвитку:

1. Чилі; 2. Барбадос; 3. Коста-Рика; 4. Панама; 5. Уругвай.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну з найвищим індексом багатомірної бідності:

1. Гаїті; 2. Нікарагуа; 3. Гватемала; 4. Болівія; 5. Перу.

* * *

Встановіть відповідність між підтипом країни та її назвою:

1. Нова індустріальна країна;

2. Мала острівна країна з високими доходами;

3. Країна-експортер нафти;

4. Країна середніх можливостей розвитку;

5. Найменш розвинена країна;

А. Гаїті;

Б. Болівія;

В. Аргентина;

Г. Венесуела;

Д. Барбадос.

* * *

Встановіть відповідність між типом країни та країною:

1. Нова індустріальна країна;

2. Мала острівна країна з високими доходами;

3. Країна-експортер нафти;

4. Країна середніх можливостей розвитку;

А. Венесуела;

Б. Уругвай;

В. Парагвай;

Г. Гаїті;

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

5. Найменш розвинена країна;

Д. Барбадос.

* * *

Встановіть відповідність між типом країни та країною:

1. Нова індустріальна країна;

А. Тринідад і Тобаго;

2. Мала острівна країна з високими доходами;

Б. Багами;

3. Країна-експортер нафти;

В. Мексика;

4. Країна середніх можливостей розвитку;

Г. Гаїті;

5. Найменш розвинена країна;

Д. Суринам.

* * *

Встановіть відповідність між типом країни та країною:

1. Нова індустріальна країна;

А. Еквадор;

2. Мала острівна країна з високими доходами;

Б. Антигуа і Барбуда;

3. Країна-експортер нафти;

В. Бразилія;

4. Країна середніх можливостей розвитку;

Г. Перу.

* * *

Встановіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Еквадор;

А. Порт-о-Пренс;

2. Гаїті;

Б. Кіто;

3. Парагвай;

В. Манагуа;

4. Нікарагуа;

Г. Асунсьон;

5. Уругвай;

Д. Монтевідео.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, яка не належить до типу нових індустріальних країн:

1. Венесуела; 2. Бразилія; 3. Аргентина; 4. Мексика; 5. Чилі.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського регіону, що не належить до малих острівних країн з високими доходами:

1. Антигуа і Барбуда; 2. Багами; 3. Барбадос; 4. Сент-Кітс і Невіс; 5. Ямайка.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, що не належить до країн середніх можливостей:

1. Перу; 2. Уругвай; 3. Колумбія; 4. Парагвай; 5. Домініка.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, що не належить до країн експортерів нафти:

1. Бразилія; 2. Венесуела; 3. Еквадор; 4. Тринідад і Тобаго.

* * *

Вкажіть скільки країн Латинської Америки та Карибського регіону відносять до групи нових індустріальних країн?

* * *

Встановіть відповідність між ВВП на одну особу та країною:

1. 1 272 дол.;

А. Багами;

2. 25 194 дол.;

Б. Уругвай;

3. 5 335 дол.;

В. Гаїті;

4. 15 438 дол.;

Г. Колумбія.

* * *

Вкажіть тип країн, що розвиваються, які перебувають на другому місці за кількістю населення в Латинській Америці та Карибському басейні.

* * *

Назвіть країну, яка має найбільшу кількість населення серед країн Латинської Америки та Карибського басейну.

* * *

Вкажіть кількість населення Бразилії?

1. 255 млн осіб;   2. 215 млн осіб;   3. 190 млн осіб;   4. 175 млн осіб

* * *

Вкажіть назву расово-етнічного типу населення, що складається з нащадків перших колонізаторів в Латинській Америці, переважно іспанського походження, що утворюють ядро привілейованих класів.

* * *

Встановіть відповідність між переважаючим расово-етнічним типом та країною:

1. Корінне населення;

А. Домініканська Республіка;

2. Метиси;

Б. Колумбія;

3. Мулати;

В. Аргентина;

4. Європеоїди;

Г. Гайяна.

* * *

Вкажіть, яка частка індіанців від загальної кількості населення Латинської Америки та Карибських країн:

1. 5 %; 2. 10 %; 3. 15 %; 4. 20 %; 5. 25 %.

* * *

Вкажіть, у якій з країн Латинської Америки та Карибських країн частка європейського населення є більшою:

1. Мексика; 2. Бразилія; 3. Аргентина; 4. Венесуела; 5. Ямайка.

* * *

Встановіть відповідність між переважаючим расово-етнічним типом та країною

1. Корінне населення;

А. Домініка;

2. Метиси;

Б. Уругвай;

3. Негроїди;

В. Венесуела;

4. Європеоїди;

Г. Гайяна.

* * *

Вкажіть, у якому субрегіоні Латинської Америки та Карибських країн людність характеризується переважанням темношкірого населення:

1. Мексика; 2. Центральна Америка; 3. Карибські країни; 4. Андські країни.

* * *

Вкажіть, яка частка метисів від загальної кількості населення Латинської Америки та Карибських країн:

1. 10 %; 2. 15 %; 3. 20 %; 4. 25 %; 5. 50 %.

* * *

Вкажіть, у якому субрегіоні Латинської Америки та Карибських країн у структурі людності переважає корінне населення:

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

1. Мексика; 2. Центральна Америка; 3. Карибські країни; 4. Андські країни.

* * *

Вкажіть країну Латинської Америки та Карибського басейну, в расово-етнічному складі якої домінують мулати:

1. Бразилія; 2. Аргентина; 3. Перу; 4. Домініканська Республіка.

* * *

Вкажіть, яку країну Латинської Америки та Карибського басейну відносять до групи країн з дуже високим показником політичної глобалізації:

1. Аргентина; 2. Болівія; 3. Мексика; 4. Панама; 5. Колумбія.

* * *

Встановити відповідність між рівнем показника індексу політичної глобалізації та країною:

1. Дуже високий;	А. Барбадос;
2. Високий;	Б. Сент-Кітс і Невіс;
3. Середній;	В. Беліз;
4. Низький;	Г. Колумбія;
5. Дуже низький	Д. Аргентина.

* * *

Встановити відповідність між рівнем показника індексу політичної глобалізації та країною:

1. Дуже високий;	А. Тринідад і Тобаго;
2. Високий;	Б. Сент-Вінсент і Гренадини;
3. Середній;	В. Бразилія;
4. Низький;	Г. Суринам;
5. Дуже низький;	Д. Уругвай.

* * *

Вкажіть країну з дуже високим показником політичної глобалізації:

1. Бразилія; 2. Болівія; 3. Мексика; 4. Панама; 5. Куба.

* * *

Назвіть субрегіональне інтеграційне об'єднання з найбільшим обсягом експорту (млн дол.):

1. АНКОН; 2. КАРІКОМ; 3. ЦАСР; 4. МЕРКОСУР.

* * *

Назвіть субрегіональне інтеграційне об'єднання з найменшим обсягом (млн дол.) внутрішньорегіонального експорту:

1. АНКОН; 2. КАРІКОМ; 3. ЦАСР; 4. МЕРКОСУР.

* * *

Вкажіть субрегіональне інтеграційне об'єднання з найбільшою часткою внутрішнього експорту:

1. АНКОН; 2. КАРІКОМ; 3. ЦАСР; 4. МЕРКОСУР.

Південно-Західна Азія

* * *

Вкажіть кількість суверенних держав, розташованих на території Південно-Західної Азії?

* * *

Вкажіть чисельність населення Південно-Західної Азії (млн осіб, 2020 р.):

1. 768; 2. 332; 3. 57; 4. 11.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд дол.).

* * *

Розташуйте країни Південно-Західної Азії у послідовності зменшення їхньої людності:

1. Ірак; 2. Саудівська Аравія; 3. Туреччина; 4. Іран.

* * *

Розташуйте країни Південно-Західної Азії у послідовності зменшення їхньої площі:

1. Туреччина; 2. Ємен; 3. Саудівська Аравія; 4. Іран.

* * *

Розташуйте країни Південно-Західної Азії у послідовності зменшення їхнього економічного потенціалу:

1. Саудівська Аравія; 2. Іран; 3. Туреччина; 4. Кувейт.

* * *

Розташуйте країни Південно-Західної Азії у послідовності зменшення рівня економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Саудівська Аравія; 2. Кувейт; 3. Туреччина; 4. Катар; 5. Ємен.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів) і країною:

1. Дуже високий;	А. Туреччина;
2. Високий;	Б. Ємен;
3. Середній;	В. Саудівська Аравія;
4. Низький;	Г. Кувейт.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів).

* * *

Назвіть найдинамічнішу країну Південно-Західної Азії (за щорічними темпами приросту ВВП, %, 2000–2020 рр.).

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з від'ємними темпами приросту ВВП, %, за 2010–2020 рр.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, яка має найдиверсифікованішу структуру економіки:

1. Туреччина; 2. Кувейт; 3. Саудівська Аравія; 4. ОАЕ.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем лісистості:

1. Ліван; 2. Туреччина; 3. Сирія; 4. Ємен.

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем забезпеченості водними ресурсами:

1. Туреччина;
2. Саудівська Аравія;
3. Іран;
4. Ірак.

* * *

Вкажіть, у якому нафто-газоносному басейні розташовані головні родовища нафти.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найбільшими розвіданими запасами нафти.

* * *

Вкажіть нафтовий картель, до якого входить більшість країн Південно-Західної Азії.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, яка не входить до складу ОПЕК:

1. Саудівська Аравія;
2. Іран;
3. Ліван;
4. Оман.

* * *

Вкажіть країну, яка є найбільшим фінансовим центром Південно-Західної Азії:

1. Ліван;
2. Сирія;
3. Туреччина;
4. Бахрейн;
5. Іран.

* * *

Вкажіть середню щільність населення Південно-Західної Азії (осіб на км²).

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з максимальним показником середньої тривалості життя населення (років):

1. Туреччина;
2. Ємен;
3. Кувейт;
4. Іран;
5. Катар.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем смертності (‰):

1. Ємен;
2. Бахрейн;
3. Катар;
4. Саудівська Аравія;
4. Ліван.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем народжуваності (‰):

1. Ємен;
2. Бахрейн;
3. Катар;
4. Саудівська Аравія;
4. Ліван.

* * *

Встановіть відповідність між щільністю населення і країною (осіб на км²):

1. Найвищий;	А. Ліван;
2. Високий;	Б. Ємен;
3. Середній;	В. Саудівська Аравія;
4. Низький;	Г. Бахрейн.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем народжуваності (‰) та країною:

1. Найвищий;	А. Катар;
2. Високий;	Б. Ємен;
3. Середній;	В. Сирія;
4. Низький;	Г. Саудівська Аравія.

* * *

Вкажіть країну з мінімальним показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні (років):

1. Ірак;
2. Туреччина;
3. Оман;
4. Ємен;
5. Катар.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем урбанізації і країною:

1. Найвищий;	А. Кувейт;
2. Високий;	Б. Ємен;
3. Середній;	В. Ліван;
4. Низький;	Г. Ірак.

* * *

Вкажіть частку населення Південно-Західної Азії, яка потрапляє в категорію економічно-активного населення, %:

1. 30; 2. 50; 3. 60; 4. 70.

* * *

Назвіть країну, яка є житницею арабських країн:

1. Саудівська Аравія; 2. Іран; 3. Ірак; 4. Ємен.

* * *

Назвіть культури, яка домінує в структурі сільського господарства країн Південно-Західної Азії:

1. Зернові; 2. Олійні; 3. Овочі; 4. Фрукти.

* * *

Назвіть країну Південно-Західної Азії, яка у світовому рейтингу військових витрат займає перше місце у світі.

* * *

Встановіть відповідність між назвою країни та підтипом до якого вона належить:

1. Нова індустріальна країна;	А. Ємен;
2. Країна – експортер нафти;	Б. Кувейт;
3. Мала острівна країна з високими доходами;	В. Бахрейн;
4. Країна середніх можливостей розвитку;	Г. Туреччина;
5. Найменш розвинена країна;	Д. Сирія.

* * *

Вкажіть тип країн, найбільш представлений у Південно-Західній Азії:

1. Нові індустріальні країни; 2. Країни – експортери нафти;
3. Малі острівні країни з високими доходами; 4. Країни середніх можливостей розвитку; 5. Найменш розвинені країни.

* * *

Назвіть нову індустріальну країну Південно-Західної Азії.

* * *

Вкажіть, яка релігія домінує в країнах Південно-Західної Азії.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, в якій значна частина населення сповідує християнство.

* * *

Оберіть країну, яка не є членом економічного інтеграційного об'єднання “Рада співпраці арабських держав Перської затоки”:

1. Кувейт; 2. Оман; 3. Саудівська Аравія; 4. Бахрейн; 5. Іран.

* * *

Вкажіть країну, що має найнижчий рівень економічного розвитку серед країн Південно-Західної Азії:

1. Ємен; 2. Ірак; 3. Афганістан; 4. Ліван; 5. Сирія.

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

* * *

Вкажіть, якої групи країн за рівнем економічного розвитку (за класифікацією Світового банку) немає у Південно-Західній Азії:

1. Країни з високим рівнем доходів;
2. Країни з рівнем доходів нижче за середній;
3. Країни з рівнем доходів вище за середній;
4. Країни з низьким рівнем доходів.

* * *

Оберіть групу країн за рівнем економічного розвитку, до якої відносять Бахрейн:

1. Країни з високим рівнем доходів;
2. Країни з рівнем доходів нижче за середній;
3. Країни з рівнем доходів вище за середній;
4. Країни з низьким рівнем доходів.

* * *

Вкажіть країну, яка має найбільший обсяг споживання нафти серед країн Південно-Західної Азії:

1. Ірак; 2. ОАЕ; 3. Саудівська Аравія; 4. Іран.

* * *

Вкажіть частку країн Південно-Західної Азії у світовому видобутку нафти:

1. 10%; 2. 30%; 3. 50%; 4. 70%.

* * *

Вкажіть частку країн Південно-Західної Азії у світових запасах нафти:

1. 10%; 2. 30%; 3. 50%; 4. 70%.

* * *

Вкажіть частку країн Південно-Західної Азії у світовому споживанні нафти:

1. 10%; 2. 30%; 3. 50%; 4. 70%.

* * *

Оберіть варіант, у якому подано лише країни-експортери нафти:

1. Ірак, Йорданія; 2. Кувейт, Ліван; 3. ОАЕ, Катар; 4. Туреччина, Сирія.

* * *

Назвіть країну Південно-Західної Азії, що імпортує нафту з-за кордону і має незначний обсяг видобутку:

1. Туреччина; 2. Бахрейн; 3. Сирія; 4. Ємен.

* * *

Вкажіть, у якому році у XXI ст. відбулось найбільше зростання ціни на нафту (за даними біржі Дубаї):

1. 2002; 2. 2005; 3. 2008; 4. 2011; 5. 2015.

* * *

Вкажіть, у якому році у XXI ст. відбулось найбільше зменшення ціни на нафту (за даними біржі Дубаї):

1. 2002; 2. 2005; 3. 2008; 4. 2011; 5. 2015.

* * *

Оберіть варіант, у якому подано лише ті країни Південно-Західної Азії, у яких виробництво нафти переважає її споживання:

1. Оман, Іран; 2. Ліван, Ірак; 3. ОАЕ, Йорданія; 4. Кувейт, Туреччина.

* * *

Встановіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Саудівська Аравія; А. Дамаск;

2. *Оман*;
3. *Ємен*;
4. *Сирія*;

Б. Маскат;
В. Сана;
Г. Ер-Ріяд.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, яка є найбільшим донором прямих іноземних інвестицій:

1. *Кувейт*; 2. *Саудівська Аравія*; 3. *ОАЕ*; 4. *Бахрейн*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, яка є найбільшим реципієнтом прямих іноземних інвестицій:

1. *Туреччина*; 2. *Саудівська Аравія*; 3. *ОАЕ*; 4. *Ліван*.

* * *

Вкажіть найбільш відкриту країну Південно-Західної Азії (за обсягом прямих іноземних інвестицій у % до ВВП):

1. *Бахрейн*; 2. *Кувейт*; 3. *Ліван*; 4. *Саудівська Аравія*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, яка за прямими іноземними інвестиціями на одну особу займає перше місце:

1. *Ліван*; 2. *Катар*; 3. *Туреччина*; 4. *Бахрейн*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найбільшими військовими витратами.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим індексом людського розвитку:

1. *Кувейт*; 2. *Ірак*; 3. *Туреччина*; 4. *Ємен*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії, у якій значення ВНД за паритетом купівельної спроможності перевищує порогове максимальне значення показника (75 тис. дол. / особу) при розрахунку індексу людського розвитку:

1. *Кувейт*; 2. *Ірак*; 3. *Туреччина*; 4. *Катар*; 5. *ОАЕ*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найвищим рівнем бідності (за індексом багатомірної бідності):

1. *Ірак*; 2. *Оман*; 3. *Ємен*; 4. *Сирія*; 5. *Ліван*.

* * *

Вкажіть країну Південно-Західної Азії з найнижчим рівнем грамотності дорослого населення (%):

1. *Ємен*; 2. *Ірак*; 3. *Оман*; 4. *ОАЕ*; 5. *Ліван*.

Південна Азія

* * *

Вкажіть кількість суверенних держав, розташованих на території Південної Азії.

* * *

Вкажіть чисельність населення Південної Азії (млн осіб, 2020 р.):

1. *768*; 2. *1960*; 3. *2150*; 4. *3580*.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка входить в першу десятку країн світу за економічним потенціалом (за ВВП, доларів, 2021 р.).

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

* * *

Розташуйте країни Південної Азії у послідовності зменшення їхньої людності:

1. Бангладеш;
2. Індія;
3. Пакистан;
4. Непал.

* * *

Розташуйте країни Південної Азії у послідовності зменшення їхньої площі:

1. Пакистан;
2. Індія;
3. Афганістан;
4. Непал;
5. Бангладеш.

* * *

Розташуйте країни Південної Азії у послідовності зменшення економічного потенціалу (за ВВП, доларів, 2021 р.):

1. Індія;
2. Непал;
3. Пакистан;
4. Бангладеш.

* * *

Розташуйте країни Південної Азії у послідовності зменшення рівня їхнього економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Шрі-Ланка;
2. Мальдіви;
3. Бутан;
4. Індія.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів) і країною:

1. Середній;	А. Індія;
2. Нижчий за середній;	Б. Бутан;
3. Низький;	В. Мальдіви;
4. Дуже низький;	Г. Афганістан.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найвищим рівнем економічного розвитку (за ВВП, доларів, 2021 р.).

* * *

Вкажіть найдинамічнішу країну Південної Азії (за щорічними темпами приросту ВВП на одну особу, %, за 2010–2020 рр.).

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка має найбільш диверсифіковану структуру економіки:

1. Непал;
2. Шрі-Ланка;
3. Індія;
4. Пакистан.

* * *

Вкажіть середню щільність населення Південної Азії.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка має найрізноманітніші мінерально-сировинні ресурси.

* * *

Встановіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Індія;	А. Ісламабад;
2. Непал;	Б. Дакка;
3. Бангладеш;	В. Делі;
4. Пакистан;	Г. Катманду.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найвищим рівнем лісистості (% до загальної площі).

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найбільшими запасами кам'яного вугілля.

* * *

Встановіть відповідність між щільністю населення і країною:

1. Дуже висока;	А. Мальдіви;
2. Висока;	Б. Бангладеш;
3. Середня;	В. Бутан;
4. Низька;	Г. Індія.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем народжуваності і країною (‰):

1. Найвищий;	А. Афганістан;
2. Високий;	Б. Пакистан;
3. Середній;	В. Шрі-Ланка;
4. Нижчий за середній;	Г. Індія.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, з найвищим рівнем смертності (‰):

1. Пакистан; 2. Афганістан; 3. Непал; 4. Бутан.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найвищим показником середньої тривалості життя (років):

1. Шрі-Ланка; 2. Мальдіви; 3. Індія; 4. Пакистан.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найнижчим показником середньої тривалості життя (років):

1. Індія; 2. Афганістан; 3. Бангладеш; 4. Пакистан.

* * *

Вкажіть відповідність між рівнем урбанізації і країною:

1. Дуже низький;	А. Пакистан;
2. Низький;	Б. Афганістан;
3. Середній;	В. Бутан;
4. Вище від середнього;	Г. Непал.

* * *

Назвіть країну Південної Азії, яка має найрізноманітніший етнічний склад населення.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, в якій панівною релігією є індуїзм:

1. Бутан; 2. Непал; 3. Афганістан; 4. Мальдіви.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, в якій панівною релігією є буддизм:

1. Бутан; 2. Індія; 3. Мальдіви; 4. Афганістан.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, в якій панівною релігією є іслам:

1. Непал; 2. Бутан; 3. Мальдіви; 4. Індія.

2.2. Тестові завдання... змістовного модуля 1

---

* * *

Розташуйте агломерації Південної Азії у послідовності зменшення людності (млн осіб, 2020 р.):

1. Мумбаї; 2. Дакка; 3. Колката; 4. Нью-Делі; 5. Карачі.

* * *

Вкажіть, яка галузь видобувної промисловості найбільш розвинена у Південній Азії:

1. Видобування нафти ; 2. Видобування залізної руди;
3. Видобування природного газу; 4. Видобування кам'яного вугілля.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, в якій найрозвинутіші галузі обробної промисловості.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка є одним з найбільших експортерів бавовни і бавовняних виробів.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка є одним з найбільших виробників та експортерів цукрової тростини.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка є одним з найбільших виробників та експортерів чаю.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка є одним з найбільших виробників та експортерів каучуку.

* * *

Вкажіть головний вид транспорту за вантажообігом Південної Азії.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка входить в першу десятку країн світу за військовими витратами.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка має ядерну зброю:

1. Пакистан; 2. Непал; 3. Бангладеш; 4. Афганістан.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка має найвищий показник індексу людського розвитку:

1. Шрі-Ланка; 2. Бангладеш; 3. Індія; 4. Непал.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії, яка має найвищий індекс багатовимірної бідності населення:

1. Бангладеш; 2. Непал; 3. Пакистан; 4. Індія.

* * *

Вкажіть країну Південної Азії з найвищим рівнем неписьменності:

1. Бангладеш; 2. Пакистан; 3. Індія; 4. Непал.

2.3. ЗАВДАННЯ ПРАКТИЧНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ, САМОСТІЙНИХ РОБІТ ЗМІСТОВНОГО МОДУЛЯ 2

§ 14.

УЧАСТЬ КРАЇН СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ У ПРОЦЕСАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про сутність поняття “фінансова глобалізація”, форми та критерії фінансової глобалізації; ознайомлення з методикою оцінки фінансової глобалізації, особливостями геопросторової організації фінансової глобалізації в країнах Східної і Південно-Східної Азії.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- сутність поняття “фінансова глобалізація”;
  - форми фінансової глобалізації;
  - критерії фінансової глобалізації;
  - особливості геопросторової організації фінансової глобалізації країн Східної та Південно-Східної Азії;
  - ступінь інтегрованості країн Східної та Південно-Східної Азії у світові процеси фінансової глобалізації.
- Вміти:**
- аналізувати масштаби і напрями фінансової глобалізації в країнах макрорегіону;
  - розраховувати індекс фінансової глобалізації;
  - розробляти типологію країн за масштабами та співвідношенням експорту та імпорту прямих іноземних інвестицій (ПІІ);
  - складати синтетичну карту типології країн Східної та Південно-Східної Азії за ступенем інтегрованості у світові процеси фінансової глобалізації.
- Головні терміни і поняття:**
▪ вивіз капіталу; ▪ індекс фінансової глобалізації; ▪ інституційна структура світового ринку позичкового капіталу; ▪ країни-донори прямих іноземних інвестицій; ▪ країни-реципієнти прямих іноземних інвестицій; ▪ критерії фінансової глобалізації;	▪ лібералізація фінансів; ▪ Лондонський клуб кредиторів; ▪ Міжнародний валютний фонд; ▪ Паризький клуб кредиторів; ▪ підприємницький капітал; ▪ позичковий капітал; ▪ прямі іноземні інвестиції (ПІІ); ▪ світовий грошовий ринок; ▪ світовий ринок капіталів; ▪ світовий ринок позичкових капіталів; ▪ транснаціональний банк; ▪ фінансова глобалізація.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з різними методиками та індикаторами фінансової глобалізації, запропонованими науковцями та міжнародними організаціями. Зверніть увагу на місце країн Південно-Східної та Східної у світових процесах фінансової глобалізації (див. *дод. П, табл. П.*).

2. Обчисліть індекс фінансової глобалізації у країнах Східної і Південно-Східної Азії як частку надходження ПІІ до ВВП (%) за даними *дод. П, табл. П.2*. Згідно з результатами розрахунків погрупуйте країни макрорегіону за ступенем долучення до процесів фінансової глобалізації. Результати запишіть у таблицю за такою формою:

Індекс фінансової глобалізації країн Південно-Східної Азії

Групи країн	Індекс фінансової глобалізації, %	Кількість країн, одиниць	Назви країн

3. Використовуючи дані *дод. П, табл. П.3* “Експорт та імпорт прямих іноземних інвестицій країн Східної і Південно-Східної Азії”, розробіть типізацію країн за величиною і співвідношенням експорту та імпорту ПІІ:

- а) великі імпортери та експортери ПІІ із переважанням імпорту над експортом;
- б) великі експортери та імпортери ПІІ із переважанням експорту над імпортом;
- в) малі імпортери та експортери ПІІ з переважанням імпорту над експортом;
- г) малі експортери ПІІ (чисті експортери).

Спочатку згрупуйте країни за переважаним типом – експортер чи імпортер ПІІ, потім згрупуйте виділені типи за розміром – великі й малі. Спосібом якісного фону нанесіть на контурну карту макрорегіону виокремлені типи країн.

4. Побудуйте дві кругові діаграми: 1) “Розподіл залучених ПІІ за видами економічної діяльності та напрямками розподілу у Східній і Південно-Східній Азії” (див. *пояснення; дод. П, табл. П.2*); 2) “Частка Східної і Південно-Східної Азії у світових надходженнях (притоках) ПІІ” (*дод. П, табл. П.1*). Поясніть особливості розподілу ПІІ за видами економічної діяльності та високу активність макрорегіону у процесах фінансової глобалізації.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 335–340.
3. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін. ; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – 640 с.
4. Гео економічні сценарії розвитку і Україна монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. – Київ : Академія, 2010. – С. 233–251.
5. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
6. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 100, 159, 161, 164–165.
7. Звіт про світові інвестиції 2011 (World Investment Report 2011) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ЮНКТАД. – Режим доступу : <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>.
8. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 27–42.
9. *Книш М. М.* Оцінка ступеня фінансової глобалізації в країнах, що розвиваються / М. М. Книш // Географія і сучасність : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Вип. 20. – С. 15–21.
10. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 138-150.
11. *Кузик С. П.* Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
12. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелев. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
13. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. За-рубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
14. *Allen J. L.* Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
15. World Investment Report 2021. Investing in Sustainable Recovery / UN, 2021. – 280 p. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf.

Словник термінів і понять

Вивіз капіталу – одностороннє переміщення за кордон вартості у товарній або грошовій формі з метою отримання підприємницького прибутку або відсотків. Розрізняють підприємницький і позичковий капітал.

Вивіз підприємницького капіталу – це довгострокові закордонні інвестиції, спрямовані на створення за кордоном виробництв, філій, спільних підприємств. Такі капіталовкладення називають прямими іноземними інвестиціями.

Вивіз позичкового капіталу – у вузькому розумінні – це позики у грошовій або товарній формі, які надають кредитори однієї країни позичальнику з іншої країни на умовах терміновості повернення і сплати відсотків. У широкому розумінні це поняття також включає також закордонні *портфельні інвестиції* – вкладення капіталу в іноземні облигації, акції закордонних підприємств та інші цінні папери з метою оформлення доходу.

Індекс фінансової глобалізації – показник, який відображає участь країни у глобальних потоках капіталу; розраховують як частку залучених і вкладених ПІІ до обсягу ВВП (%).

Інституційна структура світового ринку позичкового капіталу складається з транснаціональних банків, фінансових компаній, фондових бірж та інших фінансово-кредитних установ.

Країни-донори прямих іноземних інвестицій – країни, що здійснюють інвестування в інші країни (експортери інвестицій).

Країни-реципієнти прямих іноземних інвестицій – країни, які залучають іноземні інвестиції (імпортери інвестицій).

Критерії фінансової глобалізації – це індикатори, які відображають ступінь участі країн у потоках експорту та імпорту капіталу. Найчастіше таким індикатором є ПІІ.

Лондонський клуб кредиторів – це форум для перегляду термінів погашення кредитів, наданих комерційними банками (без гарантії уряду-кредитора). Оскільки такі переговори між суверенними боржниками і комерційними кредиторами часто проходять у Лондоні, цей клуб отримав назву “Лондонського клубу”. Клуб включає комерційні банки, перед якими мають заборгованість країни, що розвиваються. Перше засідання Лондонського клубу відбулося 1976 р. в контексті переоформлення заборгованості Заїру (Конго). Україна підписала угоду про реструктуризацію заборгованості з Лондонським клубом 1997 р.

Міжнародний валютний фонд – це фінансова інституція міжурядового співробітництва, яка розпочала свою діяльність у Вашингтоні в травні 1946 р. у складі 39-ти країн. Мета – регулювання валютно-розрахункових відносин між державами. Нині членами МВФ є практично усі країни

світу, тому фонд розглядають як інституційну основу сучасної міжнародної валютної системи.

Паризький клуб кредиторів – неформальне об’єднання урядів країн-кредиторів: Австралії, Австрії, Бельгії, Великобританії, Німеччини, Данії, Іспанії, Італії, Канади, Нідерландів, Норвегії, Португалії, США, Швейцарії, Швеції, Франції, Фінляндії та Японії. Створений 1956 р. з метою реструктуризації заборгованості урядів країн, що розвиваються. За останні двадцять років близько ста країн уклали понад двісті угод про реструктурування боргів на суму, що перевищує 350 млрд дол. Значну частину позик і кредитів країни, що розвиваються, а також держав Центральної і Східної Європи отримують від країн-членів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Серед інших традиційних учасників переговорів у Паризькому клубі потрібно назвати МВФ, Світовий банк, ЮНКТАД і власне країну-боржника. Найбіднішим країнам списують до 80% зовнішнього боргу. Деякі великі країни-боржники (наприклад Бразилія), самі надають значні кредити іншим країнам, адже їхні боржники також звертаються до Паризького клубу. В Паризькому клубі реструктуруються борги урядів і гарантовані ними борги, а в Лондонському клубі – заборгованості перед комерційними банками.

Підприємницький капітал – сукупність засобів, які вкладають у виробництво з метою отримання доходу. Охоплює технічні засоби виробництва (будівлі, споруди, устаткування); матеріальні оборотні елементи виробництва (сировина і матеріали); оборотні кошти у грошовій формі (фонд оплати праці, фонди обігу); інтелектуальну власність (підприємницька ідея, “ноу-хау”). Іноземні інвестиції у формі підприємницького капіталу найчастіше виражені у формі інвестування підприємств у країнах-реципієнтах.

Позичковий (кредитний) капітал – грошовий капітал, який надають у позику та який приносить власнику дохід у вигляді відсотків від позики.

Прямі іноземні інвестиції – чистий притік інвестицій у країну в процесі довгострокової співпраці або управління підприємства нерезидентом (10% акцій і більше). Це сума власного капіталу, реінвестиції прибутку (повторного інвестування зароблених коштів), інші види довгострокового й короткострокового капіталу у платіжному балансі.

Світовий грошовий ринок – об’єднує попит і пропозицію позичкового капіталу, який функціонує як міжнародний купівельний і платіжний засіб.

Світовий ринок капіталів – частина світового фінансового ринку, що об'єднує довготермінове фінансування капітальних вкладень з метою розширеного відтворення у світовому масштабі.

Світовий ринок позичкових капіталів – це сукупність попиту і пропозиції на позичковий капітал позичальників і кредиторів різних країн. Він виконує функцію акумуляції і перерозподілу фінансових ресурсів у світовому масштабі і поділяється на два сектори – світовий грошовий ринок і світовий ринок капіталів.

Транснаціональний банк – велика фінансово-кредитна установа, що виконує головну посередницьку роль у міжнародних переміщеннях позичкового капіталу; має потужну мережу закордонних представництв, філій, відділень. Контролює валютні та кредитні операції на світовому ринку.

Фінансова глобалізація – зростаюча фінансова взаємозалежність країн світу у результаті зростання обсягів транскордонних потоків капіталів.

Фінансова інфраструктура – банки, страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки, інвестиційні компанії та фонди тощо.

Фінансова лібералізація – лібералізація законів, спрямованих на створення сприятливих умов для прибутку іноземних інвестицій.

Фінансовий ринок – це ринок, де купують і продають фінансові засоби: гроші й цінні папери (акції, облігації, векселі та ін.). На цьому ринку формується позичковий відсоток, ринкова ціна на цінні папери тощо.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь зі статтею М. Книш “Оцінка ступеня фінансової глобалізації в країнах, що розвиваються” [8]. Поясніть причину розширення географії ПП і значну нерівномірність розподілу ПП за макрорегіонами і країнами. Які країни Східної і Південно-Східної Азії є активними учасниками фінансової глобалізації?

2. Ознайомтесь із Доповіддю ЮНКТАД про світові інвестиції [6]. Проаналізуйте динаміку активності різних типів країн у світових потоках ПП. Поясніть причину циклічності цього показника у країнах, що розвиваються. Порівняйте активність Східної і Південно-Східної Азії у процесах фінансової глобалізації та України.

3. Побудуйте таблицю “Ранжування найбільших країн-донорів та країн-реципієнтів ПП”, використовуючи матеріали *дод. II, табл. II.4*. Зазначте, у яких країнах світу найбільш збалансоване співвідношення експорту (вихідних потоків) та імпорту (вхідних потоків) ПП.

4. Проаналізуйте дані *дод. П, табл. П.2* “Напрямки розподілу прямих іноземних інвестицій в країнах Південно-Східної та Східної Азії, 2020 р”. Поясніть, чому Східна і Південно-Східна Азія є привабливим макрорегіоном для іноземних інвесторів. Яка країна макрорегіону є найбільшим реципієнтом ПІІ?

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть форми вивозу капіталу. Яка з них домінує у Східній і Південно-Східній Азії? Назвіть головного експортера капіталу макро-регіону.

2. Які країни досліджуваного макрорегіону належать до першої десятки найбільших експортерів капіталу серед країн, що розвиваються?

3. Які країни Східної і Південно-Східної Азії, які належать до першої десятки найбільших імпортерів капіталу серед країн, що розвиваються.

4. Вкажіть, чому фінансова глобалізація засвідчує, що формування світової економіки перейшло від стадії ринку до стадії світового виробництва.

5. Вкажіть організації, які на глобальному рівні займаються стимулюванням інвестицій.

6. Вкажіть прийняті міжнародні конвенції, в яких зафіксовані правила поведінки суб'єктів, які здійснюють інвестування за кордоном.

7. Назвіть чинники, які є визначальними у конкурентній боротьбі із залученням іноземних інвестицій.

8. Вкажіть показник, який дає змогу визначити значення притоку ПІІ для національної економіки, а також порівняти з масштабами економіки.

9. Вкажіть країни Східної і Південно-Східної Азії, які є найбільшими реципієнтами ПІІ. У які галузі цих країн залучають ПІІ?

10. Які країни макрорегіону є лідерами за обсягом залучених ПІІ. Назвіть найбільших донорів ПІІ у Східній і Південно-Східній Азії.

§ 15.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В КРАЇНАХ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про: нові підходи Програми ООН до моніторингу розвитку людського потенціалу у країнах світу; методології розрахунку індексу розвитку людського потенціалу; особливості геопросторової організації країн Південно-Східної Азії за індексом людського розвитку (ІЛР).*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- сутність поняття “людський розвиток”;
  - індикатори виміру людського розвитку;
  - методологію розрахунку ІЛР;
  - динаміку розвитку людського потенціалу в макрорегіоні;
  - типологію країн за ІЛР.
- Вміти:**
- аналізувати проблеми людського розвитку в країнах Південно-Східної Азії;
  - розраховувати ІЛР за методикою Програми розвитку ООН та відхилення цього індексу від ІЛР в інших макрорегіонах;
  - розробляти типологію та рейтинг країн макрорегіону за ІЛР;
  - характеризувати динаміку людського розвитку в Південно-Східній Азії;
  - складати таблиці, гістограми, карти, що відображають людський розвиток країн Південно-Східної Азії.
- Головні терміни і поняття:**
- індекс людського розвитку (ІЛР);
  - ІЛР, скорегований з урахуванням нерівності;
  - коефіцієнт Джинні;
  - людський розвиток;
  - людський капітал;
  - очікувана тривалість життя при народженні;
  - ПРООН;
  - рівень життя;
  - субіндекс освіченості;
  - субіндекс рівня життя;
  - субіндекси розвитку людського потенціалу;
  - субіндекс очікуваної тривалості життя;
  - якість життя.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтеся з інтегральним індексом людського розвитку (ІЛР) і його компонентами та методологією його розрахунку (*дод. Р, табл. Р.1, Р.2*).

2. Побудуйте графіки динаміки ІЛР в країнах Південно-Східної Азії, а також у світі за 1980–2020 рр., використовуючи дані *дод. Р, табл. Р.2*. З'ясуйте причини, які впливають на значення ІЛР та його компоненти в макрорегіоні (див. *дод. А, табл. А.7*).

3. Розробіть типологію країн Південно-Східної Азії за ІЛР, виокремивши країни із високим, середнім, низьким і дуже низьким ІЛР. Результати відобразіть у вигляді гістограми.

4. Визначте відхилення ІЛР Південно-Східної Азії від аналогічного індексу в інших макрорегіонах. Результати запишіть у таблицю і поясніть причини відхилення. Визначте рейтинг макрорегіонів за ІЛР та охарактеризуйте його письмово (див. *дод. А, табл. А.7*).

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Білецький М. І. Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 328 с.
3. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред. : І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 28–33, 46–47.
4. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 77.
5. Доповідь про розвиток людини 2011 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Програми розвитку ООН. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports>.
6. Книш М. М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 55–60.
7. Книш М. Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 36–39.
8. Програма розвитку ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua/>.

9. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.
10. *Allen J. L.* Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
11. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
12. The Dictionary of Human Geography [Електронний ресурс] / [ed. by D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. Watts & S. Whatmore]. – [Fourth Ed.]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.

Словник термінів і понять

Групи країн за ІЛР – дуже високий, високий, середній, низький ІЛР. Країна перебуває: в дуже високій групі, якщо її ІЛР знаходиться у верхній чверті (квартилі) переліку країн, у високій групі, якщо її ІЛР знаходиться в діапазоні 51–75 процентилей, у середній групі, якщо її ІЛР знаходиться в діапазоні 26–50 процентилей, а в групі з низьким, якщо її ІЛР знаходиться в нижній квартилі. Раніше використовували абсолютні, а не відносні пороги.

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП, англ. Human Development Index, HDI; кол. індекс людського розвитку, ІЛР) – інтегральний індекс умов життєдіяльності населення, можливостей людини щодо збереження здоров'я, здобуття освіти, покращення добробуту, умов культурної, громадської та політичної діяльності.

Коефіцієнт Джинні – показник, що характеризує ступінь відхилення фактичного розподілу доходів (чи споживчих витрат) окремих осіб чи домашніх господарств у певній країні від абсолютної рівності. Значення індексу вимірюють від нуля (абсолютна рівність) до ста (абсолютна нерівність).

Конвергенція показників – зменшення з плином часу відмінностей (різниці) між країнами за конкретним показником.

Людський розвиток (розвиток людського потенціалу) – процес розширення людських можливостей. Існує три компоненти (зрізи), що визначають базові можливості людського розвитку – можливість прожити довге і здорове життя, бути освіченим і мати гідний рівень життя. Вони впливають на наступні життєві досягнення: розвиток політичних, економічних і соціальних можливостей для творчих і продуктивних дій, щоб насолоджуватися почуттям власної гідності, правами і можливостями, відчуттям приналежності до спільноти.

Людський капітал – вроджені здібності, талант, а також освіченість й набута кваліфікація людини; капітал у формі інтелектуальних здібностей, набутих завдяки формальному навчанню, освіті або на основі життєвого досвіду. Згідно з теорією людського капіталу, освіти, науці, охороні здоров'я надається економічний зміст, адже вони є принципово важливими для економічного зростання.

Програма розвитку ООН (ПРООН) – організація ООН в галузі розвитку, яка виступає за позитивні зміни та надає країнам доступ до джерел знань, досвіду та ресурсів задля допомоги людям в усьому світі будувати краще життя. Співпрацює з 166-ма країнами світу, допомагаючи їм знаходити власні шляхи розв'язання глобальних та національних проблем у галузі розвитку. Завдяки глобальній мережі ПРООН сформовано “Цілі сталого розвитку”, звіт про виконання яких публікують щороку.

Рівень життя – ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб населення країни, соціальних груп, окремих осіб.

Субіндекс освіченості обчислюють за допомогою двох показників – очікуваної тривалості навчання та середньої тривалості навчання (у роках).

Субіндекс рівня життя вказує на фактичний дохід населення, виражений завдяки показнику валового національного доходу (ВНД) на одну особу (в доларах США за ПКС).

Субіндекс розвитку людського потенціалу – характеризує якість життя населення, що залежить від рівня життя, освіченості, стану здоров'я населення та умов навколишнього середовища.

Субіндекс очікуваної тривалості життя при народженні – кількість років, які проживе новонароджена дитина за умови, що рівні смертності, актуальні на час її народження, зберігатимуться упродовж її життя.

Якість життя – характеристика рівня та умов життя населення. Визначають багатьма економічними, соціальними, демографічними, екологічними, географічними, політичними і моральними чинниками.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь з ІЛР, скорегованим з урахуванням нерівності, опублікованим у “Доповіді про розвиток людини 2020”. Як допомагає ІЛР виявити проблеми чи успіхи країни у розвитку людського потенціалу?

2. Розробіть типологію країн Південно-Східної Азії за ІЛР, скорегованим з урахуванням нерівності (див. *дод. А, табл. А.7*). Результати відобразіть на контурній карті.

3. Нанесіть на контурну карту способом картограми коефіцієнт Джинні (дод. Р, табл. Р.2). Порівняйте країни з максимальним та мінімальним значенням цього показника у Південно-Східній Азії.

4. Порівняйте індекс людського розвитку та індекс гендерного розвитку для країн макрорегіону (див. дод. А, табл. А.7, дод. Р, табл. Р.4).

Запитання для самоперевірки

1. Зазначте, яка міжнародна організацію розробила ІЛР?

2. Вкажіть рік, у якому ПРООН започаткувала моніторинг за розвитком людського потенціалу в країнах світу.

3. Вкажіть інструмент виміру людського розвитку, який враховує нерівність.

4. Як впливає нерівність у розподілі освіти, здоров'я, доходу в суспільстві на розвиток людського потенціалу?

5. Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка зазнала найбільшого зниження ІРЛП з причин нерівності.

6. Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найвищим рівнем нерівності. Зазначте причини.

7. Вкажіть компоненти ІЛР, які найбільше впливають на розвиток людського потенціалу в країнах Південно-Східної Азії.

§ 16.

ГЕОГРАФІЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕЖИМІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ І ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Мета: ознайомлення студентів з “третьою хвилею” демократизації у країнах Східної і Південно-Східної Азії, індексом свободи та особливостями геопросторової організації політичних режимів у макрорегіоні.

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- суть та особливості процесів демократизації на початку XXI ст.;
  - проблеми функціонування демократичних режимів у країнах Східної та Південно-Східної Азії;
  - особливості “третьої хвилі” демократизації у країнах Східної і Південно-Східної Азії;
  - чинники та закономірності поширення демократії у досліджуваному макрорегіоні;
  - атрибутивні ознаки ліберальної демократії;
  - різні види псевдодемократій у країнах, що розвиваються;
  - перехідні форми демократії (анократії);
  - індекс свободи в країнах Східної і Південно-Східної Азії та його складові;
  - типологію країн макрорегіону за політичним режимом.
- Вміти:**
- аналізувати поширення демократії в країнах Східної і Південно-Східної Азії ;
  - групувати країни за індексом свободи, виокремлюючи вільні (ліберальні демократії), напіввільні (електоральні демократії), невільні (автократії);
  - будувати кругові діаграми і графіки щодо поширення демократій;
  - складати таблиці та синтетичні карти політичних режимів.
- Головні терміни і поняття:**
▪ автократія; ▪ анократія; ▪ відкрите суспільство; ▪ демократія; ▪ диктатура; ▪ електоральна демократія; ▪ індекс свободи; ▪ ліберальна демократія;	▪ плюралізм; ▪ політичний режим; ▪ політія; ▪ представницька демократія; ▪ псевдодемократія; ▪ “третья хвиля” демократизації; ▪ “Freedom House”.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтеся з особливостями поширення демократії у світі на початку ХХІ ст., у тім числі у Східній і Південно-Східній Азії.

2. Використовуючи дані статистичного огляду “Freedom House” (дод. С), ознайомтеся з індексом свободи та його компонентами в країнах Східної і Південно-Східної Азії. Побудуйте дві кругові структурні діаграми співвідношення демократій (ліберальних і електоральних) та автократій 1974 р. і 2020 р. у досліджуваному макрорегіоні.

3. Побудуйте графік “Динаміка демократій (ліберальних і електоральних) та автократій 1974–2020 рр. у Східній і Південно-Східній Азії”. Визначте: а) пік демократичних режимів (рік найбільшої кількості демократичних країн); б) роки найбільшої дивергенції чи конвергенції між демократіями і автократіями; між електоральними і ліберальними демократіями.

4. Зобразіть на контурній карті способом якісного фону типи політичного режиму: демократії – синім кольором (ліберальні демократії заштрихувати); автократії – червоним. Ліберальні демократії (вільні країни) оцінюють балами від 1,0 до 2,5; електоральні демократії (частково вільні) – від 2,5 до 5,0 балів; автократії (невільні) – від 5,0 до 7,0 балів.

Література

1. *Блій Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 623–631.
2. *Гаврилишин Б.* До ефективних суспільств : дороговкази в майбутнє / Б. Гаврилишин ; упорядн. В. Рубцов. – 3-тє вид., доп. – Київ : ПУЛЬСАРИ, 2009. – 248 с.
3. *Гантінгтон С. П.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
4. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук’яненко [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
5. *Гудзеляк І.* Політична географія: навч. посібник / І. Гудзеляк, І. Ванда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 180 с.
6. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 194–200.
7. *Лукашевич В. М.* Глобалістика : навч. посібник / / В. М. Лукашевич. – 2-ге вид. допов. і перероб.] – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 440 с.

8. *Пшеворський А.* Перехід до демократії / А. Пшеворський / Політологія : хрестоматія. – Київ : КНЕУ, 2007. – С. 385–407.
9. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посібник / В. М. Бебик, С. О. Щергін, Л. О. Дегтярьова. – Київ : Університет “Україна”, 2006. – 208 с.
10. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелев. – Київ : Вища школа, 2010. – 544 с.
11. *Шепелев М. А.* Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку / М. А. Шепелев. – Київ : Генеза, 2004. – 512 с.
12. *Шепелев М. А.* Глобалістика / М. А. Шепелев. – Дніпропетровськ : Без вид., 2001. – Ч. 1. – 144 с.; Ч. 2. – 122 с.
13. Countries and Territories / Freedom House [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores>.
14. Democracy Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Democracy_Index.
15. Foreign Policy [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://foreignpolicy.com>.
16. Freedom House [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.freedomhouse.org>.
17. Open Society Foundations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.soros.org>.

Словник термінів і понять

Автократія (гр. αὐτοκράτωρ – сам, κράτος – влада) – форма політичного режиму держави, за якою вся повнота влади в країні зосереджена в руках однієї особи (самодержавця). Автократія буває тоталітарна (тоталітаризм) та авторитарна (авторитаризм).

Авторитаризм, авторитарна автократія (лат. *autoritas* – повна влада) – політичний режим, для якого характерне зосередження необмеженої влади в руках однієї особи (монарха, диктатора) та оперття на диктаторські методи правління, застосування репресій, терору. Крайня форма авторитаризму – тоталітаризм.

Анократія – перехід режиму від автократії до демократії, який характеризується багатьма конституційними ознаками електоральної демократії, в якій легально діють опозиційні партії, однак у ній відсутня така невід’ємна демократична ознака, як чесна конкуренція, здатна усунути від влади опозицію.

Вибух демократії – раптовий відхід від автократичних режимів до більш відкритого правління, який розпочався у 1990-х роках. Його очолили латиноамериканські країни і соціалістичні країни Східної Європи.

2.3. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 2

Відкрите суспільство – це суспільство, яке базується на визнанні того факту, що ніхто не має монополії на істину, що різні люди мають різні погляди та інтереси, і що існує потреба в установах, які б захищали права усіх людей і давали б їм змогу жити разом у мирі та злагоді. Основними рисами, що характеризують відкрите суспільство, є верховенство права, демократично обрана влада, інститути громадянського суспільства, захист прав меншин.

Гуманітарна інтервенція – концепція американських політиків, в якій виправдовували використання сили як необхідність боротьби з диктаторськими режимами в інтересах демократії.

Демократизація (фр. *democratisation*, англ. *democratization*) – процес утвердження принципів демократії в країні, процес установлення та розвитку демократичного ладу.

Демократизм – здійснення демократії.

Демократія (гр. *δημοκρατία*, від *δῆμος* – народ і *κράτος* – влада, буквально – народовладдя) – форма організації та функціонування політичної системи, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, його права брати участь у розв'язанні державних справ в поєднанні з широким колом громадянських прав і свобод.

Дефектна демократія – система панування, у якій доступ до влади регулюють шляхом дієвого універсального “виборчого режиму” (вільних, таємних, рівних і всезагальних виборів), але при цьому відсутні гарантії базових політичних прав і громадянських свобод, а владний контроль і ефективність легітимної влади обмежені.

Диктатура (лат. *dictatura* – необмежена влада) – нічим не обмежена, не заборонена жодними законами влада (однієї особи, групи осіб, верстви тощо), що спирається безпосередньо на силу.

Електоральна демократія – система управління, в якій громадяни делегують свої права на здійснення своєї влади через вибори.

Інститут відкритого суспільства – недержавна організація, заснована 1979 р. у Нью-Йорку Джорджем Соросом. Діяльність організації спрямована на побудову, дослідження та моніторинг функціонування інфраструктури відкритого суспільства у світі, зокрема на пострадянському просторі. Фінансує програми та ініціативи у сфері освіти, громадянського суспільства, незалежних засобів масової інформації, розвитку мережі Інтернет та електронної пошти, видавництва, прав людини, мистецтва і культури, реформування соціальної, правової та економічної систем.

Лібералізація (лат. *liberalis* – вільний) – скасування або послаблення державного контролю над різними видами діяльності.

Лібералізм (лат. *liberalis* – вільний) – сукупність поглядів, що ґрунтуються на максимальному обмеженні втручання держави в економічну, громадську, релігійну діяльність тощо.

Ліберальна демократія (конституційна демократія, поліархія) – форма суспільно-політичного ладу, заснована на основі представницької демократії, в якій воля більшості та здатність обраних представників влади обмежені в ім'я захисту прав на дотримання належних правових процедур, приватну власність, недоторкання особистого життя, свободу слова, свободу зібрань і свободу віросповідань. Характерним елементом ліберальної демократії є відкрите суспільство.

Плюралізм (від лат. *pluralis* – множинний) – система влади, побудована на взаємодії і “протизазі” основних партій та організацій.

Політичний режим – тип, характер влади в країні; сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави. Політичний режим визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю та умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод.

Політія – стан політичного режиму, який характеризується співвідношенням демократичних і автократичних ознак, на основі яких розраховують інтегральний показник політії. Політію оцінюють за шкалою в балах від +10 (найвищий рівень демократії) до -10 (найвищий рівень автократії); країни з показниками від -5 до +5 є анократіями.

“Політія” (англ. *Polity*) – науковий проект, спрямований на збір та аналіз даних про політичні інтереси і режими країн світу. В останньому проекті “Політія-4” досліджували тенденції трансформації політичних режимів у країнах світу за останні два століття.

Представницька демократія (репрезентативна демократія) – демократія, за якої право приймати рішення громада реалізує через обраних нею представників, які повинні відстоювати інтереси тих, хто їх обрав.

Примусова демократизація – встановлення демократичного режиму шляхом використання таких засобів, як політичний тиск, введення економічних санкцій, підтримка опозиції, міжнародної ізоляції відповідного режиму.

Процес поширення демократії – трансформація тоталітарних і авторитарних режимів у демократичні.

Пряма демократія (безпосередня демократія) – сукупність форм організації державної влади, за якої основні рішення щодо управління справами сус-

2.3. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 2

пільства й держави схвалюють безпосередньо усі громадяни на референдумах, зборах тощо.

Револуція (від лат. *revolutio* – відкочування, обертання, кругообіг) – докорінний переворот, глибинні швидкі якісні зміни встановленого політичного, економічного, соціального порядку суспільства здебільшого насильницьким способом.

Репресія (від лат. *repressio* – придушення) – покарання, утиски, що їх використовує влада для збереження встановленого порядку в державі.

Тоталітаризм, тоталітарна автократія (лат. *totalitos* – цілісний від італ. *totalita* і прикм. італ. *totalitario* – той, що охоплює усе в цілому) – політичний режим, що характеризується відсутністю демократичних свобод, диктатурою і повним (тотальним) контролем держави над усіма сферами життя суспільства й особи.

Хвиля відкату демократизації – період, коли в групі країн домінують тенденції, пов'язані з посиленням ролі антидемократичних сил, поразкою демократії і встановленням автократичних і тоталітарних режимів. Власне С. Гантінгтон виділяє дві хвилі відкату демократизації: перша – 1922–1942 рр., друга – 1958–1975 рр.

Хвиля демократизації – це перехід групи країн від недемократичних режимів до демократичних, що відбувається у визначений період часу, кількість яких значно перевищує кількість переходів у протилежному напрямі в даний період (*відкат демократизації*). Тут С. Гантінгтон виділив три хвилі демократизації: перша – 1828–1926 рр.; друга – 1943–1962 рр.; третя – з 1974 р. і до сьогодні.

“*Freedom House*” – організація, яка здійснює моніторинг за свободою у світі; здійснює розрахунок індексу свободи. Для його розрахунку використовують два критерії свободи: політичні права (конкуренція, опозиція, участь) і громадянські свободи (право на відкрите висловлювання своїх поглядів і свободу об'єднання). Оцінюють за семибальною шкалою, де 1 бал означає найвищу ступінь свободи, а 7 балів – найнижчу. За значенням індексу свободи держави поділяють на три групи: вільні (ліберальна демократія; значення індексу 1–2,5), частково вільні (електоральна демократія; 2,5–5,5), невольні (автократія; 5,5–7).

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь із монографією С. Гантінгтона “Протистояння цивілізацій” [3, с. 23–35]. Розкрийте суть концепції “третьої хвилі демократії”, зазначте особливості та чинники її формування. На які два етапи вчений поділяє “третью хвилю” демократії?

2. Ознайомтесь із монографією Б. Гаврилишина “До ефективних суспільств : дороговкази в майбутнє...” [2]. На яких закономірностях поширення демократизації наголошує автор?

3. Проаналізуйте відмінності поміж різними політичними режимами. Запропонуйте причини переходів від автократії до демократії у макрорегіоні. Чому тенденція збільшення кількості анократій у світі є причиною для занепокоєння?

4. За даними “Freedom House” “Динаміка індексу свободи в Україні” [14] дайте оцінку змінам демократій в Україні за 1991–2020 рр. Визначте місце України у світовому рейтингу країн за індексом свободи. Вкажіть періоди найнижчого і найвищого значення цього показника.

5. Виділіть критерії визначення індексу свободи у країнах світу за підходом міжнародної організації “Freedom House”.

6. Проаналізуйте геоцивілізаційні особливості поширення демократії у Південно-Східній Азії, використовуючи додаток У.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть, які головні якісні зміни відбулися у демократизації країн Південно-Східної і Східної Азії. Коли відбувалися хвилі демократизації.

2. Який тип політичного режиму домінує у макрорегіоні?

3. Зазначте роки, на які припадають піки демократичних та авторитарних режимів.

4. Подайте перелік країн-електоральних демократій у Південно-Східній і Східній Азії.

5. Вкажіть головні складові індексу свободи, який розраховують у компанії “Freedom House”. Вкажіть країни макрорегіону із найбільшим показником цього індексу.

§ 17.

ЕКОЛОГІЧНИЙ СЛІД СПОЖИВАННЯ СХІДНОЇ І ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Мета: *засвоєння студентами знань про екологічні проблеми макрорегіону; причини деградації навколишнього середовища; головні напрямки погіршення якості довкілля; інновації щодо оцінки впливу людини на якість довкілля; ознайомлення з методикою розрахунку екологічного сліду споживання; роль ООН та її спеціалізованих організацій у розробці стратегії сталого розвитку.*

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

Знати:

- сутність понять, що стосуються екологічної проблематики;
- головні індикатори та показники екологічних послуг;
- методик розрахунку екологічного сліду споживання (ЕСС);
- геопросторову організацію екологічного сліду споживання Східної та Південно-Східної Азії;
- стратегію сталого розвитку, розроблену міжнародними організаціями.

Вміти:

- розраховувати екологічний слід споживання на одну особу;
- порівнювати особливості геопросторової організації країн макрорегіону за показниками екологічного сліду та ІЛР;
- розробити типологію країн за екологічним слідом споживання;
- прогнозувати подальший перебіг екологічних проблем у макрорегіоні;
- складати аналітичні карти, таблиці, графіки, що стосуються екологічного сліду споживання макрорегіону.

Головні терміни і поняття:

- біологічна ємність;
- глобальний гектар;
- граничне споживання ресурсів;
- екологізація;
- екологічна безпека;
- екологічна криза;
- екологічна культура;
- екологічна місткість;
- екологічна освіта;
- екологічна політика;
- екологічна проблема;
- екологічний залишок;
- екологічний “бумеранг”;
- екологічний капітал;
- екологічний слід;
- зелена економіка;
- мережа глобального сліду;
- міжнародне екологічне право;
- ліцензія на забруднення;
- Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП);
- сталий розвиток.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь із методикою розрахунку індексу екологічного сліду споживання та особливостями геопросторової організації країн за цим показником (дод. Т, табл. Т.1).

2. Покажіть місце країн Східної та Південно-Східної Азії у двовимірній системі координат (екологічний слід споживання – ІЛР). Порівняйте рейтинги країн за індексом екологічного сліду споживання та ІЛР (дод. А, табл. А.7, дод. Т, табл. Т.1).

3. Укладіть перелік з п'яти країн макрорегіону, що здійснюють найбільший тиск на його продуктивні землі (за показником екологічного сліду споживання на 1 глобальний гектар (гга)) і перелік з п'яти країн, які мають найбільший екологічний запас біоемності (гга на одну особу). Виділіть типи земель за рівнем біоемності (за наявністю запасу чи дефіциту): країни з найбільшим запасом біоемності; країни із незначним екологічним запасом, країни з дефіцитом біоемності.

4. Розробіть типологію країн макрорегіону за екологічним слідом споживання (гга на одну особу). Виокреміть такі типи країн: із високим, вищим за середній, нижчим за середній та низьким значенням екологічного сліду споживання. Результати запишіть у таблицю за таким зразком:

Типи країн за екологічним слідом споживання

Типи країн	Значення екологічного сліду споживання, гга на одну особу	Назви країн

5. Способом картограми на контурну карту нанесіть виокремлені типи країн за екологічним слідом споживання.

Література

1. Атлас екологічного сліду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/ecological_footprint_atlas_2020.
2. Блій Г. де. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 572–574, 577–579.
3. Всесвітній фонд охорони природи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wwf.org>.

4. Вуглецевий фонд Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wbcarbonfinance.org>.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 102–107.
6. Дуднікова І. І. Екологія і безпека життєдіяльності : термінологічний словник-довідник / І. І. Дуднікова. – Київ : Вища школа, 2005. – 247 с.
7. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 159–165.
8. Інститут світових ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wri.org>.
9. Книш М. М. Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 162–174.
10. Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. з англ.; наук. ред В. Вовк. – Київ : Пабулум, 2018. – 132–150, 168–199.
11. Мережа глобального сліду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.footprintnetwork.org/en>.
12. Міжнародні організації : навч. посібник / [за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні]. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 440 с.
13. Allen J. L. Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
14. Progress towards the Sustainable Development Goals: Report of the Secretary-General / UN, 2021. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2021/secretary-general-sdg-report-2021--EN.pdf>.
15. The Sustainable Development Goals Report 2020 / UN, 2021. – 68 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>.

Словник термінів і понять

Викиди вуглекислого газу (CO₂) – викиди двооксиду вуглецю антропогенного походження, що є наслідком спалювання викопного палива і виробництва цементу. Викиди розраховують на основі даних про споживання твердого, рідкого і газоподібного палива й спалювання супутнього газу.

Всесвітній фонд природи (англ. *World Wide Fund for Nature*, скороч. WWF) – найбільша незалежна природоохоронна неурядова організація у світі, що діє у сфері охорони природи, здійснюючи дослідження та відновлення природного середовища. Заснований 1961 р. Налічує близько 5 млн працівників та добровольців в усьому світі, представлена в 120-ти країнах. Щорічно фонд реалізовує понад 1200 екологічних проєктів, привертаючи увагу громадськості до проблем охорони довкілля та їхнього вирішення. Міжнародний Секретаріат WWF знаходиться у Швейцарії.

Екологізація – послідовне посилення екологічної орієнтації світової науки, господарської і політичної діяльності людини, спрямоване на збереження природи Землі і біосфери загалом, ефективне використання її ресурсів.

Екологічна архітектура – новий напрям в архітектурі й містобудуванні, який максимально враховує екологічні та соціально-екологічні потреби окремої людини від її народження до глибокої старості; наближення людини до природи.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантують запобігання погіршенню екологічної ситуації та виникненню небезпеки для здоров'я людини; сукупність дій і комплекс відповідних заходів, процесів, які забезпечують екологічний баланс на планеті та у різних її регіонах на такому рівні, до якого людина може пристосуватися без значних фізичних, соціально-економічних, політичних втрат. У міжнародно-правовому аспекті під екологічною безпекою розуміють такий рівень міждержавних відносин, що гарантують збереження, раціональне використання, відновлення та підвищення якості довкілля.

Екологічна експансія – форма екополітики, що полягає у свідомому переміщенні екологічно шкідливих виробництв з території розвинутої країни до іншої, зазвичай, менш розвинутої.

Екологічна місткість – здатність екосистеми зони впливу промислового підприємства сприймати різні види шкідливих впливів і зберігати при цьому свою сталість.

Екологічна криза – це конфлікт між природоперетворювальною діяльністю людського суспільства і процесами, що регулюють динамічну рівновагу в екосфері на різних рівнях її організації; створюють загрозу незворотнім змінам у природному середовищі, яка забезпечує необхідні умови для збереження і розвитку цивілізації.

Екологічна культура – частина світової культури, яка включає систему національних і загальнолюдських цінностей, що виражає характер відносин між суспільством, людиною і природою в процесі створення і освоєння матеріальних і духовних цінностей. Розвиток екологічної культури суспільства реалізують через систему екологічної освіти, виховання та інформування.

Екологічна освіта – безперервний процес навчання, виховання і розвитку, спрямований на формування загальної екологічної культури, екологічної відповідальності кожного мешканця планети. Система екологічної освіти має стати головним засобом формування екологічної культури. Потреба в екологічній освіті пов'язана з необхідністю забезпечення сприятливого середовища для життя людини.

Екологічна політика – система політичних, економічних, юридичних та інших заходів, що застосовує держава передусім з метою управління екологічною ситуацією і забезпечення раціонального використання природних ресурсів на території країн. Екологічна політика не зводиться лише до державної природоохоронної діяльності, важливо враховувати внесок громадянського суспільства, національних і міжнародних неурядових екологічних організацій, які впливають на політику в сфері охорони навколишнього середовища.

Екологічна проблема – відображення протиріч, які виникають у системі зв'язків суспільства з природним середовищем, впливають на людину й умови її життєдіяльності (соціально-політичні й економічні та інші). Головними компонентами екологічної проблеми є такі: 1) труднощі в отриманні необхідних для існування і розвитку суспільства речовин, енергії, інформації з природного середовища; 2) забруднення навколишнього середовища виробничими відходами; 3) зменшення біоемності; 4) погіршення якості життя людей та ін.

“Екологічний бумеранг” (екологічний прорахунок) – непередбачений шкідливий наслідок зміни природного середовища на господарську діяльність і життя людини, що зводить нанівець заплановану доцільність або породжує більше проблем, ніж вирішує. Зумовлений здебільшого недостатніми попередніми дослідженнями і нехтуванням впливу господарської діяльності людини на природне середовище та організми.

Екологічний волюнтаризм – господарювання без урахування екологічних вимог, зокрема закону “екологічного бумеранга”. Характеризується нестачею екологічного мислення, нехтуванням потреби нових ефективних технологій, які були б екологічно раціональними.

Екологічний капітал – нагромадження природних особливостей середовища, хіміко-фізичних властивостей ґрунту, води, повітря, рослинного і тваринного світу в поєднанні з інформаційно-генетичним кодом людини.

Екологічний резерв природної екосистеми – різниця між гранично-допустимим та фактичним станом екосистеми.

“Зелена економіка” – концепція, ініційована ЮНЕП, що пропонує спрямувати зусилля та інвестиції на ключові сектори економіки (промисловість, збалансоване сільське господарство, лісову промисловість, відновлювальну енергетику, водопостачання, транспорт, управління відходами та екологічно чисте будівництво), дбаючи і про стимулювання економічного розвитку, створення робочих місць та подолання бідності, і про скорочення викидів парникових газів, ощадливіше використання природних ресурсів та зменшення обсягів відходів. Найбільший обсяг “зелених” інвестицій у рамках екологічно-орієнтованих заходів припадає на три держави Східної Азії: Китай, Японію, Республіку Корею.

Ліцензія на забруднення – сплачений дозвіл на викид у навколишнє середовище певної кількості шкідливих рідких або газоподібних відходів із наперед зазначеним та юридично підтвердженим хімічним складом.

Міжнародне екологічне право – система міжнародних відносин, яка ґрунтується на дотриманні всіма державами загальноновизнаних принципів: норм міжнародного права, що регулюють діяльність його суб'єктів щодо попередження та усунення збитків навколишньому середовищу із різних джерел, а також щодо національного використання природних ресурсів.

Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП; англ. United Nations Environment Programme, UNEP) – міжурядова програма, створена рішенням Генеральної Асамблеї ООН (1973), спрямована на вирішення найгостріших проблем у сфері охорони довкілля, вирішення сучасної екологічної кризи (опустелювання, деградації ґрунтів, погіршення якості і зменшення кількості прісних вод, забруднення Світового океану).

Сталий розвиток – загальна концепція про необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи потребу в безпечному довкіллі. Основою керованості сталого розвитку є системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати різні напрями розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найоптимальніший.

Цілі сталого розвитку". Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови. «Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами та санітарією». Ціль 7. Доступна та чиста енергія. «Забезпечення доступу всіх людей до прийнятних за ціною, надійних, сталих і сучасних джерел енергії». Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво. «Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва». Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату. «Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками». Ціль 14. Збереження морських ресурсів «Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку». Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші «Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття».

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Порівняйте ЕСС в макрорегіонах світу. Визначте макрорегіони з найнижчим і найвищим рівнем ЕСС. Розрахуйте, у скільки разів рівень ЕСС у Східній та Південно-Східній Азії є вищим (нижчим), порівняно із середньосвітовим рівнем.

2. Здійсніть ранжування макрорегіонів світу за ЕСС (гга на одну особу), використовуючи *дод. Т, табл. Т.1*. Зазначте місце макрорегіону за цим показником.

3. Порівняйте ЕСС у різних типах країн. Поясніть причину високого рівня ЕСС у розвинених країнах порівняно із країнами, що розвиваються.

4. Розробіть типологію країн Східної і Південно-Східної Азії за загальною біоємністю (гга на одну особу). Результати запишіть у таблицю і нанесіть на контурну карту.

5. Розробіть типологію країн Східної і Південно-Східної Азії за екологічним запасом (гга на одну особу). Результати запишіть у таблицю і нанесіть на контурну карту.

6. Здійсніть ранжування країн Східної і Південно-Східної Азії за викидами CO_2 на одну особу. Зазначте країни із найвищим і найнижчим значенням викидів. Порівняйте місце країн Східної і Південно-Східної Азії за цим показником із іншими макрорегіонами світу (*дод. А, табл. А.б*).

7. Укладіть першу та останню десятку країн за викидами CO_2 у розрахунку на одну особу (тонн), використовуючи *дод. А, табл. А.б*. З'ясуйте причини такого ранжування.

8. Ознайомтесь зі структурою екологічних послуг у країнах Східної та Південно-Східної Азії. До яких видів послуг не має доступу значна частина населення країн макрорегіону?

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “екологічний слід споживання”, “глобальний гектар”.

2. Які причини деградації навколишнього середовища в країнах Східної та Південно-Східної Азії?

3. Назвіть головні тенденції погіршення якості екологічної ситуації в країнах Східної та Південно-Східної Азії.

4. Назвіть країни Східної та Південно-Східної Азії, які незабаром поставуть перед проблемою зростання потреби природних ресурсів – лісів, орних земель, пасовищ.

5. Назвіть організацію, яка розраховує і здійснює моніторинг екологічного сліду.

6. Назвіть країну Східної та Південно-Східної Азії з найбільшим значенням екологічного сліду споживання.

7. Які міжнародні організації вирішують проблеми охорони довкілля в країнах, що розвиваються?

8. Вкажіть програму ООН, яка здійснює координацію зусиль держав у сфері охорони навколишнього середовища і шляхів вирішення глобальних проблем.

§ 18. КИТАЙ: СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Мета: вивчити головні особливості процесу становлення Китаю як глобальної держави, зокрема, з чинниками становлення глобальної держави (див. дод. У), позиціонуванням китайської держави в контексті глобального лідера, напрямами співпраці з Україною.

План семінарського заняття

1. Поняття про глобальну державу.
2. Чинники становлення Китаю як глобальної держави.
  - 2.1. Геополітичне та військово-стратегічне положення.
  - 2.2. Забезпеченість Китаю різними видами природних ресурсів.
  - 2.3. Демографічний потенціал як складова геополітичної могутності.
  - 2.4. Економічний та науково-технічний потенціал.
  - 2.5. Ядерний потенціал та його вплив на військову могутність держави.
3. Позиціонування Китаю в контексті глобального лідерства.
  - 3.1. Інтегральна оцінка могутності Китаю.
  - 3.2. Порівняльна оцінка Китаю з головними світовими центрами сили.
  - 3.3. Участь Китаю у міжнародних організаціях.
  - 3.4. Китаїзація як альтернативна форма глобалізації.
4. Китай і Україна: напрями співпраці.

Література

1. Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.apec.org>.
2. Асоціація українсько-китайських відносин (АУКС) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.auss.org.ua/index.php>.
3. Атлас світу / [авториз. пер. з англ. мов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
4. Безуглий В. В. Економічна та соціальна географія зарубіжних країн : навч. посібник / В. В. Безуглий. – Київ : Академія, 2007. – 704 с.
5. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. – С. 99–118.
6. Блій Г. де. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 552–571, 594–595.

7. *Гантінгтон С. П.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С.П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
8. *Геоекономічні сценарії розвитку і Україна* монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. – Київ : Академія, 2010. – С. 176–200.
9. *Глобалізація і безпека розвитку* : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; за ред. О. Г. Білоруса. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
10. *Головченко В. І.* Китай : країнознавчий портрет / В. І. Головченко. – Київ : Знання, 2010. – 71 с.
11. *Гудзеляк І.* Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
12. *Дахно І. І.* Країни світу : енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. – Київ : Мапа, 2005. – 608 с.
13. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – С. 290–292.
14. *Довідковий атлас світу* / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 158–159.
15. *Дубович І. А.* Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – [5-те вид., перероб. і доп.]. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
16. *Економічна і соціальна географія країн світу* : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 488–500.
17. *Китай як наддержава* [Електронний ресурс] / Євроатлантика. – Режим доступу : <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=2647>.
18. *Китайський глобальний центр* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalchinacenter.org>.
19. *Китай, Корея, Японія* : бібліографічний покажчик / ред. кол. : І.П. Бондаренко [та ін.]. – Київ : КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 2007. – 379 с.
20. *Курнишова Ю.* Сучасні тенденції регіоналізму в Східній Азії: можливості для України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Відділ глобалістики та безпекових стратегій / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/399>.
21. *Національне бюро статистики Китаю* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stats.gov.cn/english>.
22. *Паркер Д.* Атлас “Історія світу” / Д. Паркер [пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2008. – С. 38–39, 46–47, 68–69, 94–95, 130–131, 142–143, 150–151.
23. *Портал Китаю* [Електронний ресурс] / Вільна енциклопедія “Вікіпедія” (англ.). – Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/wiki/Portal:China>.
24. *Посольство Китайської Народної Республіки в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.chineseembassy.org/rus>.

25. Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://china.mfa.gov.ua/ua>.
26. Самофалов В. Глобальний виклик Китаю / В. Самофалов // Зовнішні справи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/globalnii-viklik-kitaju>.
27. Суспільно-політичні трансформації в країнах Сходу на сучасному етапі. Колективна монографія. – Київ : Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2012. – С. 57–66.
28. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуну. – Київ : Наш формат, 2019. – С. 334–336, 352–392.
29. Шанхайська організація співробітництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sectsko.org>.
30. Українці в Китаї // Вісник УВКР. – Лютий 2004 [Електронний ресурс] / Українська Всесвітня Координаційна Рада. – Режим доступу : <http://www.uvkr.com.ua/category/articles>.
31. Шевчук Л. Т. Китай: соціально-економіко-географічна характеристика / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 136 с.
32. Шенкар О. Китай: век XXI. Развитие Китая, его влияние на мировую экономику и геополитическое равновесие / [пер. с англ. О. Теплых]. – Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2005. – 192 с.
33. Allen J. L. Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – 296 p.
34. Fellmann J. Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. – Boston, 1997. – 546 p.
35. Ray J.L. Global Politics / J.L. Ray. – 6th ed.– Boston ; Toronto : Houghton Mifflin, 1995.
36. World Investment Report 2021. Investing in Sustainable Recovery / UN, 2021. – 280 p. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf.

§ 19.**РЕЛІГІЙНИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ
АФРИКИ**

Мета: засвоєння студентами знань про релігійний склад населення країн Африки; дослідження просторових особливостей поширення релігій в макрореєоні.

В результаті вивчення цієї теми студентам необхідно:

Знати:

- релігійний склад населення Африки;
- відмінності релігійного складу населення між країнами Північної Африки та Африки на південь від Сахари;
- співвідношення релігійного складу населення в різних країнах макрореєону;
- типологію країн за співвідношенням релігійного складу населення.

Вміти:

- аналізувати релігійний склад у різних країнах Африки;
- розробляти типологію країн за співвідношенням релігійного складу населення;
- складати таблиці, гістограми, аналітичні і синтетичні карти релігійного складу населення.

Головні терміни і поняття:

- автокефалія;
- буддизм;
- іслам;
- копти;
- міжконфесійна ситуація;
- національні релігії;
- релігійний склад;
- світові релігії;
- синкретизм;
- традиційні вірування;
- християнство;
- християнсько-африканські культури.

Завдання практичної роботи

1. Проаналізуйте просторові особливості поширення різних релігій у країнах Африки, використовуючи *дод. Ф*.

2. Розробіть типологію країн Африки за співвідношенням релігійного складу населення, виділивши країни: з однорідним релігійним складом; з переважанням двох релігій; з різномірним складом населення (див. *пояснення*). Результати помістіть у таблицю:

Типологія країн Африки за релігійним складом населення

№ з п	Тип країни	Співвідношення різних релігій, %	Назви країн

3. На контурну карту Африки способом кольорового фону нанесіть частку населення країн макрорегіону за релігійним складом населення.

Пояснення до виконання завдання. Країни з однорідним релігійним складом населення виокремлюють, якщо частка однієї релігії перевищує 90% населення.

Різномірними за релігійним складом типи країн виділяють за співвідношенням трьох релігій у порядку їхньої значимості. Наприклад, християнсько-ісламська, з незначною часткою традиційних вірувань.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англомов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
3. Білецький М. І. Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 328 с.
4. Блій Г. де. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 393–394, 398–404, 469–470.
5. Влах М. Р. Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 241 с.
6. Гудзеляк І. І. Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 232 с.
7. Гудзеляк І. Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
8. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 76, 169.
9. Масляк П. О. Географія Африки : наук.-попул. видання / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. – Київ : Стафред-2, 2000. – 160 с.
10. Павлов С. В. Географія релігій : навч. посібник / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. – Київ : АтрЕк. – 504 с.
11. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 239 с.
12. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортуна. – Київ : Наш формат, 2019. – 322–333.
13. Шевчук Л. Т. Сакральна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. – Львів : Світ, 1999. – 160 с.

14. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.

Словник термінів і понять

Автокефалія (від грец. αὐτός – сам та κεφαλή – голова) – самоврядування, адміністративна незалежність православних помісних церков. У Африці розташована єдина, одна з найдавніших православних автокефалій – Патріархат Александрійський і всієї Африки (близько 80 тис. вірних).

Буддизм (*Будда* – санскрит *buddha*, букв. просвітлений) – одна з трьох світових релігій, що виникла у VI ст. до Р. Х. в Індії. Найбільше прихильників у країнах Східної та Південно-Східної Азії. Серед африканських країн прихильники цієї релігії зосереджені у Східному та Південному регіонах континенту. Священне місто – Лхаса (Тибет, Китай).

Географія релігії – галузь суспільної географії, що вивчає поширення релігії, її місцеві особливості, зв'язок із соціально-економічними умовами, етнічною структурою і традиційним способом життя населення.

Іслам (араб. смиренність, покірність; букв. відданість Аллаху) – одна з трьох світових релігій. За кількістю послідовників посідає друге місце у світі після християнства. Виник у VII ст. в Аравії священні міста – Мекка, Медина. Поширений більш як у 120-ти країнах світу. Проголошений державною релігією в таких африканських державах: Алжирі, Джибуті, Єгипті, Західній Сахарі, Коморах, Лівії, Мавританії, Марокко, Сенегалі, Сомалі, Тунісі. Близько 41% африканців сповідують іслам.

Копти (від грец. αἰγυπτιος – єгиптянин) – етноконфесійна група єгиптян, що сповідують християнство (здебільшого монофізити (Коптська православна церква), є уніати та протестанти), нащадки доарабського населення Єгипту. Проживають переважно у містах Єгипту (10% населення країни) та в інших країнах Африки (зокрема, Судані, Ефіопії та Еритреї) й Південно-Західної Азії.

Міжконфесійна ситуація – це стан сакрального життя населення конкретної території на визначену дату: кількість конфесій, їхні особливості, взаємовідносини між віруючими та ієрархами різних конфесій, інтенсивність релігійності населення тощо.

Монотеїзм – віра в єдиного Бога.

Національні релігії – іудаїзм – хасидизм, караїмізм (Ізраїль), індуїзм, джайнізм, сикхізм (Індія), конфуціанство, даосизм (Китай), синтоїзм (Японія), зороастризм (Іран) та ін.

Політеїзм – багатобожжя, поклоніння багатьом богам.

Релігійна структура (склад) населення – поділ населення країни чи території залежно від релігійних вірувань.

Релігія (лат. *religio* – благочестя, побожність, предмет культу) – форма світогляду, а також відповідна поведінка і специфічні дії (культ), зумовлені вірою у надприродні сили (Бога) та їхній вплив на життя людини та її існування після смерті.

Світові релігії – християнство (католицизм, православ'я, протестантизм), іслам (гілки – шіїти, суніти), буддизм (у тім числі ламаїзм).

Синкретизм (від грец. *συγκρητισμός* – поєднання) – об'єднання різнорідних віровчень та культових положень у процесі взаємовпливу релігій під час їхнього історичного розвитку. Африканські традиційні релігії стали основою вуду (має багато рис вірувань народів йоруба), а також кандомбле в Бразилії.

Традиційні вірування – тотемізм, магія, фетишизм, анімізм, культ предків та ін. Деякі релігійні уявлення є загальними для багатьох африканських етнічних груп, але зазвичай вони унікальні для кожного етносу; 12% африканців є послідовниками традиційних місцевих вірувань.

Християнство (грец. *Χριστός* – помазанник Божий) – одна з трьох світових релігій, найбільша за кількістю вірних, охоплює три головні гілки – католицизм, православ'я, протестантизм, – об'єднані вірою в Ісуса Христа. Виникло у I ст. в східній частині Римської імперії. Virізняється серед інших світових релігій монотеїзмом (віра у триєдиного Бога). В Африці поширене дві тисячі років, де особливо швидко розповсюджувалось з початку XX ст., порівняно з іншими макрорегіонами. Християни в Африці налічують близько 46% населення. Якщо 1900 р. африканці становили лише 2% від усіх християн у світі, то сьогодні їхня кількість зросла до 24%. У Нігерії, наприклад, удвічі більше християн, ніж у Німеччині. За останні 10 років спільнота охрещених жителів Африки стала найбільшою континентальною групою християн у всьому світі.

Християнсько-африканські культу – синкретичні культу, що поєднують елементи християнства і місцеві традиції. Сформувалися серед корінного християнізованого населення, передусім на півдні Африканського континенту, з кінця XIX століття. Перша афро-християнська секта заснована 1882 р. у Капській колонії.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Нанесіть на контурну карту способом картограми частку населення країн Африки, яка сповідує іслам. Поясніть причину високої частки ісламу в релігійній структурі населення країн Північної Африки. Вкажіть країни, через які проходить межа між прихильниками ісламу та християнства в Африці.

2. Зобразіть на контурній карті способом картограми частку населення Африки, яке сповідує християнську релігію. Поясніть високу частку християн в Африці. Вкажіть країни з високою часткою християн.

3. Нанесіть на контурну карту способом картограми частку традиційних вірувань у релігійному складі населення. Вкажіть найпоширеніші традиційні вірування африканців.

4. Побудуйте кругову діаграму, на якій покажіть релігійний склад населення африканських країн, використовуючи *дод. Ф*.

5. Проаналізуйте розташування мовних сімей в Африці та головні лінгвогеографічні особливості.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть найрозповсюдженіші релігії в Африці.
2. Назвіть причини домінування ісламу у країнах Північної Африки.
3. Зазначте, які світові релігії поширені в Африці?
4. Вкажіть африканську країну, більшість населення якої сповідує індуїзм.
5. Вкажіть країни Африки, де іслам є державною релігією.
6. Назвіть африканську країну з найбільшою кількістю мусульман.
7. Вкажіть країни Африки з найчисельнішими християнськими спільнотами.
8. Вкажіть африканську країну з найвищою часткою християн у структурі населення.
9. Назвіть країни Африки, у яких часто виникають міжконфесійні конфлікти.

§ 20.

ТИПОЛОГІЯ КРАЇН АФРИКИ ЗА ІНДЕКСОМ БАГАТОВИМІРНОЇ БІДНОСТІ

Мета: *засвоєння студентами знань про особливості та поширення рівня бідності в країнах Африки; ознайомлення із завданнями по боротьбі з бідністю, задекларованими в ООН у “Цілях розвитку тисячоліття”.*

В результаті вивчення цієї теми студентів необхідно:

- Знати:**
- сутність категорії “бідність”;
  - компоненти та індикатори бідності;
  - методологію розрахунку індексу багатовимірної бідності;
  - особливості геопросторової організації бідності в Африці;
  - типологію країн за індексом багатовимірної бідності;
  - рівень досягнення порогових значень індикаторів бідності, задекларованих ООН в “Цілях сталого розвитку” для країн Африки.
- Вміти:**
- аналізувати таблиці розподілу інтегрального індексу багатовимірної бідності та його компонентів у країнах Африки;
  - розробити типологію країн за індексом багатовимірної бідності;
  - скласти синтетичну карту типології країн за рівнем бідності;
  - розраховувати рівень досягнення порогових значень індикаторів бідності в Африці;
  - прогнозувати тенденції розвитку бідності в Африці загалом та в окремих країнах з екстремальними показниками.
- Головні терміни і поняття:**
- абсолютне злидарство;
  - багатовимірна бідність;
  - голодування;
  - індекс багатовимірної бідності;
  - індикатори багатовимірного індексу бідності домогосподарств;
  - інтенсивність депривації;
  - коефіцієнт багатовимірної бідності;
  - населення у зоні ризику багатовимірної бідності;
  - населення, що проживає за межею бідності;
  - недоїдання;
  - нерівність у розподілі доходів;
  - пауперизм;
  - продовольча безпека;
  - продовольча проблема;
  - рівень продовольчого забезпечення;
  - соціальна політика;
  - Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО);
  - ЮНЕКА.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь із методологією розрахунку багатовимірного індексу бідності, розробленого ООН (дод. X). Зверніть увагу на компоненти та індикатори індексу багатовимірної бідності (дод. X, табл. X.1).

2. Розробіть типологію країн Африки за індексом багатовимірної бідності, використовуючи дод. X, табл. X.1. Виокреміть та вкажіть межі груп країн з дуже високим, високим, середнім і низьким індексом багатовимірної бідності. Результати запишіть у вигляді за зразком:

Типологія країн Африки за індексом багатовимірної бідності

Назва групи	Індекс багатовимірної бідності	Назви країн

3. Відобразіть на контурній карті Африки способом кольорового фону виділені типи країн за індексом багатовимірної бідності.

4. Використовуючи дод. X та доповідь “Цілі сталого розвитку” для країн Африки, охарактеризуйте суспільно-географічні чинники високого рівня бідності у країнах макрорегіону та прогрес у виконанні цих цілей.

Література

1. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
2. Бабич А. О. Народонаселення і продовольство на рубежі другого й третього тисячоліть / А. О. Бабич, А. А. Побережна. – Київ : Аграрна наука, 2000. – 158 с.
3. Білецький М. І. Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – 328 с.
4. Блій Г. де. Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 470–472.
5. Дахно І. І. Країни світу : енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. – Київ : Мапа, 2005. – 608 с.
6. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 77, 108–109.

7. Географічні аспекти поширення неокolonіалізму в Африці / Л. М. Немець, І. І. Кучер, Ю. І. Кандиба // Часопис соціально-економічної географії. – 2009. – № 7.
8. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 18–23, 100–101.
9. Економічна комісія ООН для Африки (ЮНЕКА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesa.org>.
10. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 170–175.
11. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 109–113.
12. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 40–42.
13. *Медоуз Д.* Межі зростання. 30 років потому / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. з англ.; наук. ред В. Вовк. – Київ : Пабулум, 2018. – С. 68–80, 86–97, 200–206.
14. *Юрківський В. М.* Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
15. *Burke F.* Africa / F. Burke. – Boston : Houghton Mifflin Co., 1991. – 308 p.
16. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
17. Progress towards the Sustainable Development Goals: Report of the Secretary-General / UN, 2021. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2021/secretary-general-sdg-report-2021--EN.pdf>.
18. The Sustainable Development Goals Report 2020 / UN, 2021. – 68 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>.
19. The Sustainable Development Goals Report 2020 / UN, 2021. – 68 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2020.pdf>.
20. Transforming Our World: 2030 Agenda for Sustainable Development / UN, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>.
21. Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development / GA UN, 2017. – 25 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/207/63/PDF/N1720763.pdf?OpenElement>.

Словник термінів та понять

Абсолютне злидарство – становище, коли населення або його частина має змогу задовольняти лише мінімальні потреби у продовольстві, одязі, житлі, тобто потреби, що забезпечують життя людини.

Багатовимірна бідність – це частка населення, яка зазнає депривації за 1,5 зваженими індикаторами виміру здоров'я, освіти або життєвого рівня в індексі багатовимірної бідності.

Бідність – нездатність населення підтримувати мінімальні стандарти життя. Поняття бідності ґрунтується на абсолютних стандартах життя частини суспільства. Розрізняють такі форми бідності: малозабезпеченість, зубожіння (харчове споживання не забезпечує 80% мінімального раціону, або ж якщо витрати на харчування перевищують 80% доходів); пауперизм (крайній прояв зубожіння, коли люди проживають поза межами без будь-яких форм доходів у суспільстві).

Голодування – це стан організму людини, спричинений повним або частковим позбавленням їжі. За оцінками ВООЗ, межа голоду настає при споживанні менше 1000 ккал за добу.

Депривація – неможливість особи чи страти (класу) суспільства реалізувати свої потреби через відсутність доступу до матеріальних благ чи соціальних ресурсів (медицина, освіта, житло).

Добробут населення – матеріальне становище населення, різних його груп, сімей, домогосподарств та окремих осіб. Характеризується обсягом і видами прибутку, структурою споживання, харчування та інше.

Індекс багатовимірної бідності – показник частки депривації, якої зазнає середньостатистичний мешканець країни, якщо порівно розподілити депривацію бідних домогосподарств серед населення.

Індикатори багатовимірного індексу бідності домогосподарств – освіта (відсутність п'ятирічної шкільної освіти, як мінімум одна дитина шкільного віку, як мінімум одна дитина шкільного віку не відвідує школу); здоров'я (як мінімум одна особа голодує, одна або більше дітей померли); умови життя (відсутність електрики, відсутність чистої питної води, відсутність доступу до каналізації; домогосподарства використовують т. зв. “брудне паливо” для приготування їжі – дрова, гній, деревне вугілля); відсутність автомобіля у домогосподарстві; наявність (як максимум) одного із технічних засобів – велосипеда, мотоцикла, радіоприймача, холодильника, телефона, телевізора). За даними ООН, одна третина населення у 104-х країнах, що розвиваються, або близько 1,75 млрд осіб, зазнають багатовимірної бідності.

Індикатори рівня бідності стандартизовані в глобальному масштабі Світовим банком – межа абсолютної бідності – споживання однією особою необхідних для виживання товарів у межах одного долара на день за ПКС (1985 р.). Цей рівень підвищений 1993 р. до 1,08 дол. США на день, а 2005 р. – до 1,25 дол. на день, 2020 р. – до 1,90 дол. на день.

Інтенсивність депривації – середня частка депривації, яку зазнає населення при багатовимірній бідності.

Населення у зоні ризику багатовимірної бідності – частка населення, яка зазнає депривації за 2–10-ма зваженими індикаторами, які використовують для побудови індексу багатовимірної бідності.

Населення, що проживає за межею бідності за доходами – частка населення, яка проживає поза межею бідності 1,90 дол. США в день.

Недоїдання – це погіршення фізичного стану населення через недостатній рівень харчування, хронічного споживання протеїну нижче середньої добової норми. За оцінками ВООЗ, межа недоїдання настає при споживанні 1800 ккал за добу.

Нерівність у розподілі доходів – нерівномірний розподіл національного доходу, в результаті якого багатші верстви населення отримують непропорційно більшу його частку, порівняно з іншими групами. Вона спричинена переважно великим впливом розмірів майна і меншою мірою – різницею заробітків. Нерівність особистих доходів може зменшуватись шляхом використання прогресивного податку і податку на майно.

Пауперизм (від лат. *pauper* – бідний) – безвихідне злиденне становище окремих верств суспільства, зумовлене соціально-економічними умовами; явище масової бідності.

Продовольча безпека – це стабільний доступ до такої кількості продовольства, який є достатнім для підтримки активного і здорового життя людей. Визначають на різних рівнях: світовому, регіональному, національному, місцевому і на рівні домашніх господарств.

Продовольча безпека національна – це виробництво достатньої кількості продуктів для власних потреб всередині країни, а також можливість імпортувати необхідну кількість продовольства.

Продовольча безпека світова – це виробництво достатньої кількості продовольства для забезпечення потреб населення світу. Вимірюють кількістю днів, протягом яких споживання може бути забезпечене за рахунок світових запасів. Мінімальний рівень продовольчого забезпечення ФАО розглядає як обсяг світових запасів продовольства від минулого урожаю, що дорівнює 17% від світового споживання або достатні для задоволення потреб протягом двох місяців.

Продовольча проблема – у широкому розумінні – це виробництво, розподіл, обмін і споживання продовольства в світі і в окремих регіонах; у вузькому розумінні – це забезпечення продуктами харчування різних соціальних верств населення.

Рівень продовольчого забезпечення – відносний показник, який характеризує калорійність добового харчування людини. Всесвітня організація охорони здоров'я для оцінки задоволення потреб у харчуванні визначила норму для чоловіків – 3000 ккал для жінок – 2220 ккал на добу.

Соціальна політика – система спеціальних програм чи заходів для забезпечення добробуту, підвищення економічного рівня та якості життя усього населення країни чи окремих його верств.

Соціальне забезпечення – система заходів фінансової та іншої підтримки певних груп населення; надають держава, громадські та приватні організації на постійній основі.

Соціальні індикатори – сукупність статистичних показників, які відображають стандарти демографічного розвитку населення, рівня його життя, соціально-економічного прогресу.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО; англ. Food and Agriculture Organization, FAO) – це організація ООН, головне завдання якої сприяти зростанню виробництва продовольства для задоволення потреб населення; також координація продовольчої допомоги в країнах, що розвиваються. Заснована на конференції в Квебеці (Канада) 16 жовтня 1945 р. Діяльність ФАО спрямована на зменшення гостроти проблеми бідності і голоду у світі шляхом сприяння розвитку сільського господарства, поліпшення харчування і вирішення проблеми продовольчої безпеки. ФАО є важливим джерелом інформації з проблем продовольчої безпеки, адже містить статистичний підрозділ (FAOSTAT). Допомогає країнам, що розвиваються і країнам в перехідному періоді модернізувати і поліпшити сільське господарство, лісівництво та рибальство. Гасло: “Допомогаємо збудувати світ без голоду”. Штаб-квартира ФАО знаходиться у Римі.

ЮНЕКА (ЕКА; англ. The Economic Commission for Africa, ECA, UNECA) – Економічна комісія для Африки, заснована Економічною і соціальною радою ООН (ЕКОСОР) 1958 р. як одна з п'яти регіональних комісій ООН. Мандат ЕКА полягає в сприянні економічному і соціальному розвитку її держав-членів; мета – сприяння внутрішньорегіональній інтеграції, а також міжнародному співробітництву з метою розвитку Африки. Членами ЕКА є усі африканські держави. Штаб-квартира знаходиться в Аддис-Абебі, офіси-представництва ЕКА розташовані у Північній, Західній, Центральній, Південній та Східній Африці.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Нанесіть на контурну карту Африки способом картограми частку населення за межею бідності (за коефіцієнтом бідності) в країнах Африки, використовуючи *дод. X, табл. X.1*. Вкажіть субмакрорегіон з найбільшою часткою бідного населення. Порівняйте коефіцієнт бідності населення у Північній Африці та Африці на південь від Сахари. Назвіть причини, що призвели до високого рівня бідності в країнах Африки.

2. Відобразіть на контурній карті способом картограми інтенсивність депривації багатовимірної бідності в країнах Африки. Порівняйте субмакрорегіони і країни за цим показником.

3. Ознайомтеся з *дод. А, табл. А.3*. Порівняйте субмакрорегіони Африки за часткою населення, вразливе до багатовимірної бідності. Назвіть країни у кожному з макрорегіонів світу із максимальним значенням цього показника.

4. Проаналізуйте динаміку досягнення “Цілей сталого розвитку” в країнах Африки на південь від Сахари [18]. Чому країни макрорегіону не змогли досягти швидкого успіху на шляху реалізації “Цілей ...”? Вкажіть індикатори, які значно покращили динаміку 2015–2020 рр.

5. Проаналізуйте кількість біженців у різних субмакрорегіонах Африки (див. *дод. А, табл. А.3*).

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть три компоненти індексу багатовимірної бідності.

2. Зазначте особливості геопросторової організації бідності в країнах Африки.

3. Вкажіть домінуючий тип країн за індексом багатовимірної бідності в країнах Африки на південь від Сахари.

4. Які чинники найбільше впливають на високий рівень бідності в Африці?

5. Вкажіть причини, за яких країни Африки на південь від Сахари не зможуть досягти порогових значень індикаторів, задекларованих у “Цілях розвитку тисячоліття”.

6. Які міжнародні організації сприяють подоланню бідності в африканських країнах?

§ 21. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ АФРИКИ

Мета: засвоєння студентами знань про особливості геопросторової організації промислового розвитку в країнах Африки; ознайомлення з актуальними проблемами промислового розвитку та заходами міжнародних інституцій щодо їхнього вирішення; формування у студентів навичок типізації країн за рівнем промислового розвитку.

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

Знати:

- галузеві особливості промисловості в країнах Африки (за часткою промисловості у ВНД та співвідношенням видобувної і обробної галузей);
- територіальні особливості промисловості в країнах Африки та субмакрорегіонах за рівнем промислового виробництва;
- характерні ознаки індустріалізації в макрорегіоні;
- особливості стратегії індустріалізації у різних країнах Африки;
- тенденції динаміки промислового розвитку в Африці упродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст.;

Вміти:

- виявляти визначальні чинники промислового розвитку в Африці;
- визначати структуру та рівень промислового розвитку у макрорегіоні;
- розробляти типологію країн за особливостями структури та рівнем промислового розвитку;
- аналізувати ранжування країн за рівнем промислового розвитку;
- складати аналітичні карти, таблиці, графіки, діаграми, що стосуються промислового розвитку в макрорегіоні;
- прогнозувати подальший перебіг промислового розвитку країн Африки та напрями співпраці з Україною.

Головні терміни і поняття:

- багатокладність;
- природні ресурси;
- видобувна промисловість;
- промисловий потенціал;
- вторинні види економічної діяльності;
- обробна промисловість;
- глобалізація економічна;
- п'ятинні види економічної діяльності;
- експортноорієнтований розвиток промисловості;
- рівень промислового розвитку;
- імпортозаміщення;
- сучасний сектор господарства;
- індустріалізація;
- стратегії промислового розвитку;
- монотоварна спеціалізація;
- темпи промислового розвитку;
- первинні види економічної діяльності;
- третинні види економічної діяльності;
- підприємницький капітал;
- четвертинні види економічної діяльності.

Завдання практичної роботи

1. Визначте рівень промислового розвитку в країнах і субмакрорегіонах Африки. Здійсніть ранжування країн за розмірами промислового потенціалу (за обсягом доданої вартості промисловості) та часткою промисловості у структурі ВВП (*дод. А, табл. А.4, дод. Ц, табл. Ц.3*). Укладіть першу та останню десятку країн за розмірами промислового потенціалу в Африці, а результати запишіть у формі таблиці 1 за зразком:

Таблиця 1

Промисловий потенціал Африки

№ з/п	Країни з найбільшим промисловим потенціалом	Обсяг промислового потенціалу, млрд дол.	Країни з найменшим промисловим потенціалом	Обсяг промислового потенціалу, млрд дол.
1.				
...				
10.				

2. Ознайомтесь з особливостями галузевої структури промисловості в країнах та субмакрорегіонах Африки. Розрахуйте рівень забезпечення населення продукцією обробної промисловості (на одну особу), використовуючи *дод. Ц, табл. Ц.2* у одному із субмакрорегіонів Африки (за обраним варіантом), виділивши окремі типи країн. Результати відобразіть у таблиці 2 за зразком:

Таблиця 2

Типологія країн за забезпеченістю продукцією обробної промисловості

Тип країни	Забезпечення населення продукцією обробної промисловості (на одну особу), тис. дол. США	Назви країн

3. Результати відобразіть способом картограми на контурній карті одного із субмакрорегіонів Африки (за обраним варіантом).

4. Використовуючи *дод. Ц, табл. Ц.2*, побудуйте графік “Динаміка промисловості в Африці за 1970–2010 рр.”. Обчисліть темпи промислового розвитку в макрорегіоні у цей період.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англ. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 467–473.
3. Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник / [Я. Б. Олійник та ін. ; за ред. Я. Б. Олійника, Г. І. Смирнова]. – Київ : Знання, 2011. – 640 с.
4. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред. : І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 18–23, 100–101.
5. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 77, 101, 168, 177–179.
6. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – 672 с.
7. Економічна комісія ООН для Африки (ЮНЕКА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesa.org>.
8. *Книш М. М.* Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються : навч. посібник / М. М. Книш. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – С. 114–127, 219–224.
9. *Книш М.* Суспільна географія країн, що розвиваються : проблеми теорії, методології та методики: монографія / М. Книш. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. – С. 95–105.
10. *Кузик С. П.* Географія світового господарства : навч. посібник / С. П. Кузик, О. І. Мамчур, І. В. Ванда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. – 312 с.
11. *Масляк П. О.* Географія Африки : наук.-попул. видання / П. О. Масляк, П. Г. Шищенко. – Київ : Стафред-2, 2000. – 160 с.
12. *Медоуз Д.* Межі зростання. 30 років потому / Д. Медоуз, Й. Рандерс, Д. Медоуз; пер. з англ.; наук. ред В. Вовк. – Київ : Пабулум, 2018. – С. 80–85.
13. Організація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unido.org>.
14. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П. О. Масляк, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – Київ : Лібра, 1996. – 328 с.
15. *Філіпенко А. С.* Цивілізаційні виміри економічного розвитку / А. С. Філіпенко. – Київ : Знання України, 2002. – 190 с.
16. Цілі розвитку тисячоліття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua/en/millennium-development-goals>.

17. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. За-
рубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь,
2000. – 416 с.
18. Burke F. Africa / F. Burke. – Boston : Houghton Mifflin Co., 1991. –
308 p.
19. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development
and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.
20. Progress towards the Sustainable Development Goals: Report of the
Secretary-General / UN, 2021. – 27 p. [Електронний ресурс]. – Режим
доступу: [https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2021/secretary-
general-sdg-report-2021--EN.pdf](https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2021/secretary-general-sdg-report-2021--EN.pdf).

Словник термінів і понять

Багатоукладність – характерна риса господарства в країнах, що розвиваються, яка передбачає соціально-економічне зростання виробничих відносин у сучасному і традиційному (патріархально-натуральному, дрібнотоварному) секторах, що діють як складна взаємопов'язана система відносно автономних структур зі складним механізмом внутрішніх і зовнішніх зв'язків. Для країн, що розвиваються характерна багатоукладна економіка зі значною питомою вагою феодальних та напівфеодальних відносин, залишків первіснообщинного і патріархального господарств.

Видобувна промисловість – комплекс галузей промисловості, в якій відбувається видобуток мінеральної та органічної сировини. Сюди належить також виробництво електроенергії на гідроелектростанціях.

Відсталість – одна з головних ознак країн, що розвиваються, яка характеризує стан економіки і соціальної сфери, і проявляється через багатоукладну структуру господарства, неоднорідну соціальну структуру виробництва, низький рівень промисловості і гіпертрофованій розвиток сфери послуг, просторовий дуалізм, низький рівень життя населення, нерівноправне положення в міжнародному поділі праці.

Вторинна економічна діяльність – діяльність, пов'язана із переробкою сировини та її трансформацією у кінцеву промислову продукцію (обробна промисловість).

Економічна глобалізація (франц. *global* – цілий, загальний) – процес формування єдиного світового ринку шляхом знищення штучних бар'єрів на шляху товарів, послуг, капіталу, знань, робочої сили через кордони.

Економічне зростання – збільшення обсягів виробництва країни. Зазвичай, вимірюють щорічним темпом приросту ВВП або ВНД країни загалом або на одну особу.

2.3. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 2

Економічний потенціал – характеризується обсягами створеного ВВП або ВНД і відображає економічну могутність країни та її питому вагу у глобальному економічному просторі. На абсолютні розміри економічного потенціалу впливає передусім людність країни. В ринкових умовах велика країна володіє, відповідно, більшим економічним потенціалом, менше залежить у своєму розвитку від зовнішніх чинників.

Експортоорієнтований розвиток промисловості – концепція розвитку промисловості, спрямована на залучення інвестицій та зростання конкурентоспроможних на світовому ринку галузей виробництва для збільшення експорту. Цю концепцію застосовують переважно у високорозвинутих країнах, країнах з перехідними економіками та нових індустріальних країнах.

Імпортозаміщення – цілеспрямована політика заміщення імпорту головних споживчих товарів, таких як тканини, взуття, побутова техніка, власним виробництвом.

Імпортозаміщувальні галузі – галузі, які започатковують місцеві підприємці для обслуговування віддалених територій, коли витрати на транспортування з далеких джерел роблять ці товари надто дорогими, щоб їх імпортувати.

Індустріалізація – це особлива стадія промислового розвитку, головним завданням якої є розвиток обробної промисловості, забезпечення матеріально-технічних умов розвитку національних господарств і формування єдиного внутрішнього ринку; поширена у більшості країнах Африки та Азії.

Міжнародна стандартна галузева класифікація усіх видів економічної діяльності (англ. *ISIC*) розроблена Статистичною комісією ООН. Метою класифікації є групування видів економічної діяльності, що дає змогу вивчати поведінку економічних об'єктів та використовувати статистичні дані, зібрані в учасників економічної діяльності. Для безпосереднього кодування в *ISIC* використовують чотиризначний літерно-цифровий десятковий код (розділи – великі літери латинського алфавіту, решта рівнів – цифри). *ISIC* застосовують ООН, МОП, ФАО, ЮНЕСКО та інші міжнародні організації.

Монокультурна спеціалізація – вузька спеціалізація економіки країни на виробництві впродовж багатьох років однієї, наприклад, сільськогосподарської культури, виготовленої передусім на експорт.

Обробна промисловість – комплекс галузей, які здійснюють переробку сировини, матеріалів і напівфабрикатів, отриманих із видобувних галузей сільськогосподарського, лісового та промислового виробництва (відповідає вторинному рівню економічної діяльності).

Первинні види економічної діяльності – діяльність, пов’язана з прямим видобуванням природних ресурсів із докїлля (гірничодобувна промисловість, рибальство, сїльське господарство тощо).

Промисловий потенціал – обсяг промислової продукції у вартїсному виразї, виготовленої на території країни за певний перїод.

П’ятинна економічна діяльність – діяльність, пов’язана з функціями управління або контролю, наслідками якої є ухвалення і виконання рїшень у великих організаціях (топ-менеджмент великих підприємств, корпорацій).

Рївень промислового розвитку (країни, регіону) – виробництво промислової продукції на одну особу або на одиницю території у вартїсному виразї.

Рївнї економічної діяльності – первинний, вторинний, третинний, четвертинний, п’ятинний.

Темпи промислового розвитку – це відносна величина збільшення промислового виробництва за певний перїод (або його зменшення – тоді показник має від’ємне значення).

Третинна економічна діяльність – діяльність у сферї послуг, зокрема транспортування, банківництво, торгївля, освіта, офісні посади.

Четвертинна економічна діяльність – види діяльності у сферї збирання, опрацювання інформації та манїпулювання нею.

Органїзація ООН з промислового розвитку (ЮНІДО; англ. United Nations Industrial Development Organization, UNIDO) – спеціальна установа ООН, створена 1966 р., мета якої полягає у сприянні промислового розвитку та прискоренїї індустріалїзації країн, що розвиваються шляхом мобїлізації національних і міжнародних ресурсів. До складу ЮНІДО входить 174 країни. Україна є членом цієї організації з 1985 р. Головний орган ЮНІДО – Генеральна конференція. *Оперативна діяльність* ЮНІДО полягає у наданні технічної допомоги країнам, що розвиваються у здїйсненні конкретних проектів; в розробці регіональних довгострокових стратегїй розвитку.

Завдання і вправи для самостїйної роботи

1. Ознайомтеся із розділом “Проблеми промислового розвитку” навчального посїбника “Економічна і соціальна географія країн, що розвиваються” (9, с. 114–127). Поясніть причину, чому в структурї промисловості переважають галузі видобувної промисловості.

2. Проведіть ранжування країн за часткою промисловості у структурі ВНД країн Африки (%).

3. Використовуючи *дод. Ц, табл. Ц.2–Ц.3*, побудуйте кругові структурні діаграми, на яких зобразить частку Африки у промисловості світу та країн, що розвиваються. Поясніть причину низького рівня промисловості у країнах регіону. Вкажіть субмакрорегіони Африки із найнижчим і найвищим рівнями промислового розвитку.

4. Проаналізуйте діяльність промислових компаній, які найбільше представлені на ринках країн Африки? Вкажіть пріоритети щодо розвитку стратегічних промислових інтересів та потреб України в Африці та напрями можливого співробітництва.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть характерну ознаку індустріалізації в країнах Африки.

2. Розкрийте особливості стратегій імпортозаміщення та експортоорієнтованого розвитку промисловості Африки.

3. Вкажіть структурні зміни, які відбулися протягом постколоніального періоду розвитку африканських країн.

4. Назвіть країни Африки, в яких відбулися найбільші зміни в галузевій структурі промисловості.

5. Чому в структурі промисловості африканських країн продукція високих технологій відіграє незначну роль?

6. З'ясуйте особливості розміщення обробної промисловості в країнах Африки.

7. Вкажіть співвідношення між рівнями промислового розвитку в субмакрорегіонах Африки.

8. Зазначте особливості розвитку промисловості у найменш розвинених країнах Африки на південь від Сахари.

9. За допомогою яких заходів країни Африки намагаються регулювати розміщення обробної промисловості?

10. Назвіть міжнародну організацію, яка займається проблемами промислового розвитку в країнах Африки.

§ 22. ГЕОГРАФІЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ У АФРИЦІ

Мета: засвоєння студентами знань про особливості та географію поширення збройних конфліктів у Африці; ознайомлення з формами, сторонами, об'єктами та наслідками збройних конфліктів, проблемами врегулювання збройних конфліктів.

В результаті вивчення цієї теми студентом необхідно:

- Знати:**
- сутність поняття “збройний конфлікт”;
  - види і форми збройних конфліктів;
  - сторони збройних конфліктів: суверенні держави, національно-визвольні рухи, терористичні угруповання, транснаціональні корпорації, окремі особи;
  - об'єкти конфлікту: влада, ідеологічні або культурні цінності, територія, природні ресурси, матеріальні ресурси;
  - наслідки збройних конфліктів;
  - проблеми врегулювання збройних конфліктів;
  - географію та тривалість збройних конфліктів у Африці.
- Вміти:**
- аналізувати географію і тривалість збройних конфліктів у Африці;
  - будувати діаграми розподілу збройних конфліктів у субмакрорегіонах Африки;
  - розробити типологію країн за тривалістю збройних конфліктів;
  - скласти карту поширення збройних конфліктів у Африці;
  - прогнозувати зміни в розвитку збройних конфліктів.
- Головні терміни і поняття:**
▪ арабська весна; ▪ великий збройний конфлікт; ▪ війна; ▪ військовий стан; ▪ воєнний час; ▪ врегулювання збройного конфлікту; ▪ геоконфліктологія; ▪ громадянська війна; ▪ екоцид;	▪ збройний конфлікт; ▪ інформаційна війна; ▪ миротворчі сили ООН; ▪ окупація; ▪ сильна держава; ▪ слабка держава; ▪ суб'єкти конфлікту; ▪ управління конфліктом; ▪ фази конфлікту.

Завдання практичної роботи

1. Ознайомтесь з географією збройних конфліктів 1960–2020 рр. у Африці (дод. III, табл. III.1).

2. Створіть типологію країн за тривалістю збройних конфліктів (у роках): короткотривалі (1–5); тривалі (5–10); дуже тривалі (10–20); найтриваліші (понад 20). Результати запишіть у вигляді таблиці:

Типологія країн за тривалістю збройних конфліктів

Тип збройного конфлікту	Тривалість збройного конфлікту, роки	Назви країн-учасниць збройних конфліктів

3. За даними *дод. III, табл. III.1* виконайте картосхему “Географія збройних конфліктів у Африці”, на якій покажіть:

а) способом стовпчикових діаграм кількість років перебування країн у стані війни (у тім числі громадянської) і кількість років неспокою і переворотів (у тім числі невдалих);

б) способом картограми покажіть в країні за 50-ічний період років незалежності частку років стабільності (%);

в) способом позначок покажіть сучасні збройні конфлікти.

4. Побудуйте діаграму розподілу збройних конфліктів за субмакрорегіонами Африки, використовуючи *дод. III, табл. III.1*. Вкажіть найконфліктніші країни у кожному із субмакрорегіонів.

5. Визначте та сформулюйте таблицю, у якій зазначте по п’ять країн Африки, що характеризуються: а) найтривалішими збройними конфліктами; б) найбільш нестабільною ситуацією, зумовленою неспокоєм і переворотами; в) відсутністю збройних конфліктів. Вкажіть причини, об’єкти та сторони в країнах з найтривалішими збройними конфліктами. Порівняйте рівень економічного розвитку у виокремлених групах країн.

Література

1. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
2. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – С. 18–23, 100–101.
3. Барометр конфліктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2020.pdf.
4. *Блій Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 402–404, 463–467.

5. *Гантінгтон С. П.* Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / С. П. Гантінгтон ; [пер. з англ.]. – Львів : Кальварія, 2006. – 474 с.
6. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; за ред. О. Г. Білоруса]. – Київ : КНЕУ, 2001. – 733 с.
7. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – 436 с.
8. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 111.
9. Доповідь про світовий розвиток 2021: конфлікти, безпека та розвиток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wdr2021.worldbank.org>.
10. *Паркер Д.* Атлас "Історія світу" / Д. Паркер ; [пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2008. – С. 160–161.
11. Політична географія і геополітика : навч. посібник / [Б. Яценко та ін. ; за ред. Б. П. Яценка]. – Київ : Либідь, 2007. – 255 с.
12. *Фукуяма Ф.* Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма; пер. з англ. Т. Цимбалі Р. Кортюна. – Київ : Наш формат, 2019. – 288–313, 424–432.
13. *Шаповал В. М.* Державний лад країн світу : довідник / В. М. Шаповал. – Київ : Український центр правничих студій, 1999. – 320 с.
14. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методики дослідження : [Вибрані праці] / О. Шаблій. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 814 с.
15. *Allen J. L.* Student Atlas of World Geography / J. L. Allen. – [5th ed.]. – McGraw-Hill Companies, Inc., 2008. – P. 109–111, 117–119, 128–129, 134.

Словник термінів і понять

Арабська весна – серія акцій громадської непокори, масових вуличних протестів, внутрішніх військових конфліктів, а також збройних конфліктів та воєн за участю іноземних збройних сил (Лівія) на знак незадоволення соціальним, економічним та політичним становищем у низці арабських країн Північної Африки та Південно-Західної Азії, що розпочалися наприкінці 2010 року в Тунісі й тривають у деяких країнах по нині (Лівія, Сирія). Наслідком є як зміни політичних режимів, так і зміни у програмі діяльності урядів. Найбільшими за кількістю жертв за поточними оцінками є війни у Лівії (понад 40 тис. осіб) та Сирії (понад 400 тис. осіб). Війна у Сирії спричинила великий потік іммігрантів з країн Африки і Близького Сходу та європейську міграційну кризу 2015 р. – найбільшу з часів Другої світової війни, аж до повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну 2022 р.

2.3. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 2

Асиметричний конфлікт – конфлікт, у якому протистоять суб'єкти із нерівними ресурсними та силовими можливостями або асиметричними інтересами.

Баланс сил – концепція, яка описує: стан рівноваги міжнародної системи внаслідок силового паритету між основними акторами; політику, спрямовану на підтримання такого паритету в міжнародній системі. Механізм балансу сил реалісти вважають одним із найефективніших шляхів запобігання військовим конфліктам.

Великий збройний конфлікт – конфлікт, кількість жертв якого протягом календарного року перевищує 1000 осіб.

Війна – це інтенсивний збройний конфлікт поміж державами та всередині держав, урядами, суспільними групами або парамілітарними угрупованнями, такими як найманці, повстанці та ополченці. Зазвичай війна характеризується найвищим рівнем насильства, агресії, руйнування і смертності, з використанням регулярних або нерегулярних військових сил.

Війна світова – суспільно-політичне явище, що виступає продовженням політичної боротьби держав, націй засобами збройного насилля. Світова війна характеризується масштабом (кількість учасників, озброєння, театр військових дій), завданнями і метою. Одне з головних завдань – змінити систему міжнародних відносин, сфери впливу і панування. В ХХ ст. було дві світові війни: в Першій (1914–1918) брали участь 33 держави, в Другій (1939–1945) – 72 держави.

Військовий стан – особливий режим у країні або окремій її частині, який вводять за рішенням вищих органів державної влади за виняткових обставин (війна, стихійне лихо, загроза державного перевороту тощо). Під час військового стану усі функції органів державної влади з питань виробництва, оборони, забезпечення громадянського порядку, державної безпеки переходять до військових органів.

Воєнний час – період перебування держави у стані війни з іншою державою.

Врегулювання міжнародного конфлікту – віднайдення такого стану рівноваги у відносинах між його суб'єктами, порушення якої не було б вигідне жодному з них (стан оптимальності).

Геноцид – це навмисне, повне, або часткове знищення народу як етнічної, національної, расової чи релігійної спільноти людей. Цей термін ввів у обіг Р. Лемкін у 1944 р., поєднавши грецьке слово *γένος* (*genos*, “раса, люди, народ”) з латинським суфіксом *-caedo* (“акт вбивства”). У 1948 р. “Конвенцією ООН про геноцид” визначено геноцид як будь-яке з п'яти діянь, вчинених з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну спільноту (групу) як таку: вбивство членів спільноти; заподіяння їм тяжких тілесних чи психічних ушкоджень; встановлення умов життя, спрямованих

на знищення спільноти; перешкоджання народженню дітей; примусове переміщення дітей із спільноти. Жертви стають мішенню не випадково, а через їхню реальну чи уявну приналежність до відповідної спільноти. У міжнародному праві геноцид є найбільшим комплексним злочином проти людяності.

Геоконфліктологія – наука, яка вивчає сукупну дію географічних, політичних та інших чинників на виникнення, перебіг та наслідки політичних, у тому числі військових конфліктів.

Громадянська війна – це збройний конфлікт всередині держави, де уряд є одним із активних учасників і обидві сторони конфлікту продовжують боротьбу, незалежно від втрат.

Гуманітарна інтервенція – силове втручання третьої сторони в хід конфлікту, формальною причиною якого є запобігання поневірянь мирного населення.

Екоцид – вплив на навколишнє середовище з ворожими намірами; найнебезпечніший за своїми намірами вид антропогенної екологічної катастрофи.

Етнонаціональний конфлікт – це конфлікт, головною передумовою якого є приналежність до різних етнічних або національних груп. Вирізняють регіональні етнічні конфлікти (виходять за межі держав), внутрішні етнічні конфлікти (в межах одної держави), громадянські війни (внутрішні етнічні /ідеологічні конфлікти).

Збройний конфлікт – військове зіткнення, яке не досягає масштабів війни; форма вирішення протиріччя між країнами або всередині країни.

Інтервенція – насильницьке втручання третіх сторін (зовнішніх акторів) у міжнародний або внутрішній конфлікт.

Інформаційна війна – стан сторін-супротивників, за якого здійснюється активний інформаційний вплив на інформаційний ресурс один одного з метою отримання прибутку у матеріальній та інтелектуальній сферах. Головна мета такої війни: здобуття політичної, військової, економічної і соціальної перемоги за рахунок примусу противника до прийняття рішення, яке відповідає намірам іншої сторони.

Капітуляція – у міжнародному праві припинення боротьби і здача збройних сил однією з воюючих держав. Беззастережну капітуляцію підписують, зазвичай, при повному розгромі збройних сил.

Колабораціонізм (від фр. *collaboration* – співробітництво) – в юридичному трактуванні міжнародного права свідоме, добровільне співробітництво з ворогом в його інтересах на шкоду своїй державі чи її союзників. Термін часто використовують у вузькому розумінні – як співробітництво з окупантами.

2.3. Завдання практичних... робіт змістовного модуля 2

Коллективна безпека – міжнародний режим, головною метою якого є підтримання миру і в якому загрозу одному з учасників сприймають як загрозу для кожного і для системи загалом.

Компроміс – результат переговорів, прийнятний для усіх учасників конфлікту.

Конфлікт – ситуація, за якої учасники відносин, об'єднані одним і тим самим об'єктом, усвідомлюють несумісність їхніх інтересів стосовно нього і діють з урахуванням такого усвідомлення.

Малий збройний конфлікт – конфлікт, кількість жертв якого протягом календарного року не перевищує 25 осіб.

Миротворчі сили ООН (миротворчий контингент ООН) – військові контингенти країн-членів ООН, виділені за Статутом ООН з метою запобігання або ліквідації загрози миру і безпеки шляхом спільних примусових дій (військова демонстрація, блокада тощо), якщо заходи економічного і політичного характеру виявляться або виявилися недостатніми.

Миротворчість (peacekeeping, від англ. peace – мир, take – робити, творити, здійснювати) – спосіб керування міжнародним конфліктом, коли треті сторони намагаються припинити його насильницьку фазу мирними засобами.

Міжнародний конфлікт – соціально-політичне явище, обумовлене гострими розбіжностями між учасниками міжнародних відносин, які характеризуються взаємними намаганнями домогтися власних інтересів за рахунок обмеження інтересів і цілей протилежної сторони.

Мобілізація – комплекс заходів, що здійснюються з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду (воєнного часу).

Об'єкти збройного конфлікту – матеріальні або нематеріальні ресурси, стосовно яких інтереси суб'єктів конфлікту є несумісними і повне володіння або контроль над якими не можуть бути досягнуті однозначно всіма сторонами конфлікту. Ними можуть бути: територія, політичний вплив, військова присутність, ідеологічні або культурні цінності.

Окупація (від лат. *occupatio* – захоплення) – у військовій справі та в міжнародному праві тимчасове заняття збройними силами території супротивника.

Переговори – процес узгодження інтересів сторін конфлікту шляхом спілкування, в ході якого кожна сторона намагається змінити позицію опонента.

Посередництво – засіб управління конфліктом, коли третя сторона, яка не є безпосереднім суб'єктом конфлікту, без застосування примусу змінює хід переговорів між сторонами конфлікту, прагнучи наблизити їх до взаєморозуміння.

Постконфліктне будівництво – діяльність із нейтралізації негативних наслідків конфлікту (економічних, екологічних, демографічних, соціальних тощо), усунення причин конфлікту.

Сильна держава (англ. *strong state*) – країна, яка інтегрує суспільство, визнає його колективні цілі, має чітку зовнішньополітичну стратегію, захищає власний політичний, економічний та соціокультурний суверенітет та нав'язує його іншим державам (сусідам першого, другого та інших порядків).

Слабка держава (англ. *weak state*) – держава, в якій президент (уряд) нездатний гарантувати безпеку усіх суспільних груп, які проживають на її території.

Суб'єкти конфлікту (сторони конфлікту) – ініціатори конфлікту. Ними можуть бути суверенні держави, національно-визвольні рухи, терористичні угруповання, сепаратистські сили, транснаціональні корпорації, окремі індивіди.

Управління конфліктом – система зусиль міжнародного співтовариства або окремих держав щодо запобігання криз, які загрожують насильством; трансформація військового конфлікту у мирну форму розв'язання протиріч. Виділяють такі форми управління міжнародним конфліктом: запобігання, стримування, деескалація, трансформація, врегулювання.

Фази конфлікту – стан конфліктного процесу у визначений період часу. Виділяють такі фази конфлікту: латентна (нульова), ініціація (початок), ескалація, інституціалізація, деескалація, врегулювання (розв'язання), пост-конфліктне будівництво й примирення.

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтесь із розділом 2 “Тенденції збройних конфліктів: одностороннє насильство проти мирного населення” у Доповіді СІПРІ 2020. Чим зумовлені геопросторові закономірності поширення одностороннього насильства?

2. Побудуйте графік розподілу кількості збройних конфліктів у Африці загалом та за об'єктами конфлікту (влада, територія) зокрема, використовуючи *дод. III, табл. III.1*. Вкажіть домінуючі протиріччя збройних конфліктів у Африці та світі.

3. На контурній карті споробом картограми покажіть рівень інтенсивності збройних конфліктів (успішних) у Африці згідно з *дод. III, табл. III.1*. Поясніть, чому Африка на початку XXI ст. є найконфліктнішим макрорегіоном світу.

4. Побудуйте гістограму розподілу конфліктів у субмакрорегіонах Африки, використовуючи *дод. III, табл. III.2* “Барометр конфліктів 2020”.

Зазначте країну з найінтенсивнішим збройним конфліктом (у балах) у кожному із субмакрорегіонів.

5. Проаналізуйте природноресурсні конфлікти в Африці. Вкажіть природні ресурси, за які точиться боротьба у макрореґіоні.

Запитання для самоперевірки

1. Вкажіть чинники, які зумовлюють до поширення конфліктів у Африці.

2. Назвіть країну Африки з найтривалішим збройним конфліктом протягом 1960–2010 рр. Зазначте його причину та наслідки.

3. Вкажіть, які відмінності існують між поняттями “збройний конфлікт” та “війна”.

4. Встановіть домінуючі протиріччя за об’єктами збройного конфлікту “територія–влада” в Африці.

5. Назвіть міжнародні інституції, що здійснюють врегулювання збройних конфліктів у Африці.

6. Вкажіть країну Африки, у якій збройний конфлікт тривалістю понад 20 років призвів до сецесії 2011 р. Назвіть сторони збройного конфлікту.

7. Вкажіть причину збройних конфліктів у Північній Африці навесні 2011 р. Чи поширюватимуться протестні настрої Північної Африки на південь від макрореґіону?

8. Вкажіть, як впливають сучасні інформаційні технології на організацію збройних конфліктів.

9. Охарактеризуйте тенденції щодо прогнозування збройних конфліктів у Африці, передусім у країнах Сахеля. Чи впливатимуть північноафриканські революції на поширення протестних настроїв у Африці на південь від Сахари?

§ 23. АНАЛІЗ АСИМЕТРІЇ КРАЇН ОКЕАНІЇ ЗА БАЗОВИМИ МАКРОПОКАЗНИКАМИ

Мета: засвоєння студентами знань про: базові макропоказники економічного розвитку; методологію розрахунку інтегрального індексу країни за базовими макропоказниками; асиметрію країн Океанії за цими макропоказниками.

В результаті вивчення цієї теми студентові необхідно:

- Знати:**
- базові макропоказники, які впливають на економічний розвиток країн;
  - методологію розрахунку інтегрального індексу країни за базовими макропоказниками;
  - рангування країн за інтегральним індексом, розрахованим за базовими показниками;
  - асиметрію країн Океанії за рівнем економічного розвитку до середнього значення в макрореєіоні.
- Вміти:**
- аналізувати країни за базовими показниками;
  - розраховувати інтегральний індекс країни за базовими показниками економічного розвитку;
  - укладати ранговий ряд країн за інтегральним індексом країни;
  - визначати відхилення країни за рівнем економічного розвитку до середнього в макрореєіоні.
- Головні терміни і поняття:**
- базові макропоказники;
  - інтегральний індекс країни;
  - населення країни (людність);
  - соціально-економічні координати;
  - субіндекс ВВП
  - субіндекс населення;
  - субіндекс території;
  - територія країни;

Завдання практичної роботи

1. Сформууйте таблицю базових макропоказників (площа, людність, ВВП) країн Океанії, використовуючи *дод. А, табл. А.1, А.2, А.4*, за таким зразком:

Макропоказники країн Океанії

№ з/п	Країна	Територія, тис. км ²	Людність, тис. осіб	ВВП, млн дол.

2. Обчисліть інтегральний індекс країни за базовими макропоказниками (див. *пояснення*). Побудуйте ранговий ряд країн за інтегральним індексом та субіндексами. Зазначте субіндекси, які найбільше впливають на інтегральний індекс та асиметрію країн у макрорегіоні.

3. За показником ВВП на одну особу визначте відхилення рівня економічного розвитку країн Океанії від середнього значення в макрорегіоні. Результати розрахунків запишіть у таблицю. Зазначте, які чинники впливають на низький рівень економічного розвитку в макрорегіоні.

Пояснення до виконання завдання. Базовими показниками, які впливають на рівень економічного розвитку, за підходами Світового банку, є територія, населення, валовий внутрішній продукт, ВВП на одну особу. Для розрахунку їхнього впливу на розвиток країни запропонуємо інтегральний індекс країни, який розраховують за формулою:

$$I_{i,k} = 0,2I_T + 0,3I_n + 0,5I_{ВВП},$$

де 0,2; 0,3 та 0,5 – вагові коефіцієнти території, населення та ВВП відповідно;

I_T – субіндекс території, який розраховують як частку території країни в території макрорегіону;

I_n – субіндекс населення, який розраховують як частку населення країни у населенні макрорегіону;

$I_{ВВП}$ – субіндекс ВВП, який розраховують як частку ВВП країни у ВВП макрорегіону.

Література

1. Атлас світу / [авториз. пер. з англ. мов. вид. Collins World Atlas ; відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2005. – 336 с.
2. Атлас світу / [відп. ред. О. Вакуленко]. – Київ : Картографія, 2004. – 139 с.
3. *Безуглий В. В.* Економічна та соціальна географія зарубіжних країн : навч. посібник / В. В. Безуглий. – Київ : Академія, 2007. – С. 689–692.
4. *Безуглий В. В.* Регіональна економічна та соціальна географія світу : посібник / В. В. Безуглий, С. В. Козинець. – Київ : Академія, 2003. – С. 597–606.
5. *Блїй Г. де.* Географія: світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передм. та розділ “Україна” О. І. Шаблія]. – Київ : Либідь, 2004. – С. 676–688.

6. Глобальні проблеми світу : атлас / [відп. ред.: І. Дрогушевська, В. Радченко ; пер. з англ.]. – Київ : Картографія, 2009. – 144 с.
7. Гудзеляк І. Географія населення : навч. посібник / І. Гудзеляк. – 2-ге вид., переробл., доп. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 256 с.
8. Гудзеляк І. Політична географія: навч. посібник / І. Гудзеляк, І. Ванда. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. – 180 с.
9. Довідковий атлас світу / [В. В. Молочко, Ж. Є. Бонк, І. Л. Дрогушевська та ін.]. – Київ : Картографія, 2010. – С. 204–209.
10. Дубович І. А. Країнознавчий словник-довідник / І. А. Дубович. – 5-те вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 839 с.
11. Економічна і соціальна географія країн світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. – Львів : Світ, 2005. – С. 652–659.
12. Етнополітична карта світу ХХІ століття / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Тернопіль, 2000. – 238 с.
13. Масляк П. О. Країнознавство : підручник / П. О. Масляк. – Київ : Знання, 2008. – 292 с.
14. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – Київ : Либідь, 2000. – 416 с.
15. Bradshaw M. A Word Regional Geography: The New Global Order / M. Bradshaw. – The McGraw Hill Companies, 1997.
16. Human Development Report 2020: The next frontier. Human Development and the Anthropocene / UNDP, 2021. – 412 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf>.

Словник термінів і понять

Базові макропоказники – це територія, населення, ВВП. Ці показники визначені Світовим банком як такі, що впливають на економічний розвиток країни.

ВВП на одну особу – валовий внутрішній продукт країни, виражений у доларах США, поділений на кількість населення цієї країни станом на середину року. Макроекономічний показник, що відображає рівень економічного розвитку країни.

Інтегральний індекс країни – розраховують за часткою базових показників (територія, населення, ВВП) в макрорегіоні.

Населення країни (людність) – кількість наявного населення країни станом на середину поточного року (1 липня).

Соціально-економічні координати – це координати окремих країн на карті світу, які визначають за допомогою як абсолютних, так і відносних макропоказників, які характеризують обсяги економічного потенціалу (ВВП або ВНП), рівень економічного (ВВП на одного жителя) і гуманітарного (ІРЛП) розвитку.

Субіндекс ВВП країни – частка ВВП країни (доларів США) до ВВП макрорегіону (доларів США).

Субіндекс населення країни – частка населення країни (осіб) до кількості населення макрорегіону (осіб).

Субіндекс території країни – частка території країни (площі, км²) до території макрорегіону (км²).

Завдання та вправи для самостійної роботи

1. Визначіть коефіцієнт варіації країн Океанії за базовими показниками (територією, населенням, ВВП, ВВП на одну особу). За яким із базових показників країни найподібніші між собою і чому?

2. Обчисліть частку Океанії в території, населенні та ВВП країн, що розвиваються (%).

3. Визначіть частку Океанії в території, населенні і ВВП світу.

4. Обчисліть відхилення рівня економічного розвитку країн Океанії від середнього значення в країнах, що розвиваються, та світу загалом. Поясніть причини низького рівня економічного розвитку в макрорегіоні.

5. Обчисліть різницю між максимальними і мінімальними значеннями базових показників у країнах макрорегіону.

6. Проаналізуйте відмінності між окремими аспектами економічного та соціального розвитку країн Океанії (*дод. III*).

7. Охарактеризуйте політико-географічну, геоекономічне, геоцивілізаційне положення Океанії, використовуючи карти Довідкового Атласу світу та *Додатки А, Б, III*.

8. Проаналізуйте географічні особливості залежних країн в Океанії (*Дот. В, табл. В.2*).

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть базові показники, які впливають на рівень економічного розвитку країни.

2. Вкажіть, який базовий показник найбільше впливає на асиметрію між країнами макрорегіону.

3. Вкажіть країну Океанії з найвищим рівнем економічного розвитку.

4. Вкажіть базовий макропоказник, за яким країни Океанії найбільш схожі між собою.

5. Поясніть причину маргінального положення більшості країн макрорегіону в світі.

6. Вкажіть країни, що мають найбільші показники відхилення від базових показників макрорегіону.

2.4. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ЗМІСТОВНОГО МОДУЛЯ 2

Південно-Східна Азія; Східна Азія

* * *

Вкажіть чисельність населення Південно-Східної Азії (млн. осіб, 2020):

1. 355;
2. 668;
3. 855;
4. 1048;
5. 1255.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд. доларів).

* * *

Розташуйте країни Південно-Східної Азії у послідовності зменшення їхньої площі:

1. Таїланд;
2. Індонезія;
3. М'янма;
4. Камбоджа;
5. Сінгапур.

* * *

Розташуйте країни Південно-Східної Азії у послідовності зменшення економічного потенціалу (за ВВП млрд., доларів):

1. Індонезія;
2. Камбоджа;
3. Таїланд;
4. Сінгапур;
5. Східний Тімор.

* * *

Розташуйте країни Південно-Східної Азії у послідовності зменшення рівня економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Індонезія;
2. Таїланд;
3. Бруней;
4. Сінгапур;
5. М'янма.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу) і країною:

1. Дуже високий;	А. Індонезія;
2. Вище середнього;	Б. Малайзія;
3. Середній;	В. Сінгапур;
4. Низький;	Г. Камбоджа.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найвищим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу).

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найменшим рівнем економічного розвитку (за ВВП одну особу):

* * *

Вкажіть відповідність між щільністю населення (осіб на км²) і країною:

1. Найвища;	А. Індонезія;
2. Висока;	Б. В'єтнам;

2.4. Тестові завдання... змістовного модуля 2

3. Середня;

В. Сінгапур;

4. Низька;

Г. Лаос.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найвищими рівнем народжуваності (‰).

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії з найнижчим рівнем народжуваності (‰).

* * *

Вкажіть країну з найвищим показником очікуваної тривалості життя (років):

1. Бруней; 2. Малайзія; 3. Сінгапур; 4. В'єтнам.

* * *

Вкажіть країну з найнижчим показником очікуваної тривалості життя (років):

1. В'єтнам; 2. Індонезія; 3. Таїланд; 4. Лаос.

* * *

Вкажіть країну, яка не входить до організації Азіатсько-Тихоокеанського співробітництва (АТЕС):

1. Індонезія; 2. Малайзія; 3. Сінгапур; 4. В'єтнам; 5. Камбоджа.

* * *

Назвіть найбільшу ісламську країну Південно-Східної Азії (за кількістю вірних).

* * *

Назвіть найбільшу ісламську країну світу (за кількістю вірних).

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка не є світовим виробником олова:

1. В'єтнам; 2. Індонезія; 3. Таїланд; 4. Малайзія.

* * *

Назвіть сільськогосподарську культуру Південно-Східної Азії, на яку припадає частка у 90% світового виробництва:

1. Цукрова тростина; 2. Кокосова пальма; 3. Гевея; 3. Чай.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка належить до найменш розвинутих країн (НРК):

1. Індонезія; 2. Лаос; 3. Філіппіни; 4. Таїланд.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка належить до найменш розвинутих країн (НРК):

1. Індонезія; 2. В'єтнам; 3. М'янма; 4. Сінгапур.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка належить до нових індустріальних країн (НІК):

1. Таїланд; 2. Лаос; 3. Камбоджа; 4. М'янма.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, яка не належить до нових індустріальних країн (НІК):

1. Таїланд; 2. Бруней; 3. Індонезія; 4. Малайзія.

* * *

Вкажіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Індонезія;	А. Пномпень;
2. Лаос;	Б. Ханой;
3. Філіппіни;	В. В'єтъян;
4. Камбоджа;	Г. Маніла;
5. В'єтнам;	Д. Джакарта.

* * *

Вкажіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Тимор-Лешті;	А. Пномпень;
2. Лаос;	Б. Ханой;
3. Таїланд;	В. В'єтъян;
4. Камбоджа;	Г. Ділі;
5. В'єтнам;	Д. Бангкок.

* * *

Вкажіть країну з найвищим рівнем бідності (за індексом багатовимірної бідності):

1. М'янма; 2. Індонезія; 3. В'єтнам; 4. Філіппіни.

* * *

Вкажіть країну Східної та Південно-Східної Азії, що є найбільшим експортером прямих іноземних інвестицій в макрореґіоні.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії, що є найбільшим імпортером прямих іноземних інвестицій в макрореґіоні:

* * *

Вкажіть, у який період відбулося різке зростання ІЛР у Південно-Східній Азії

1. 1980-ті рр. 2. 1990-ті рр. 3. 2000-ті рр. 4. 2010-ті рр.

* * *

Вкажіть країну Південно-Східної Азії із дуже низьким ІЛР:

1. М'янма; 2. Сінгапур; 3. Монголія; 4. Таїланд.

Північна Африка; Африка на південь від Сахари

* * *

Зазначте кількість суверенних країн, розташованих на території Африки.

* * *

Вкажіть кількість населення Африки (млн осіб, 2020 р.):

1. 535; 2. 760; 3. 1072; 4. 1380; 5. 1880.

2.4. Тестові завдання... змістовного модуля 2

* * *

Оберіть варіант відповіді, у якому подані країни Африки на південь від Сахари з середнім рівнем людського розвитку (за ІЛР):

1. Сейшели, Маврикій, Ботсвана, Габон, Намібія;
2. Нігерія, Нігер, Сенегал, Ефіопія, Сомалі;
3. Танзанія, Замбія, Есватіні.

* * *

Вкажіть частку мегарегиону Африки у території світу:

1. 20%;
2. 15%;
3. 13%;
4. 18%.

* * *

Вкажіть, у якому із запропонованих варіантів вказані найменш розвинуті країни?

1. Єгипет, Ангола, Танзанія, Марокко;
2. Ботсвана, Конго, ЦАР, Ефіопія;
3. Сьєрра-Леоне, Мозамбік, Еритрея, Камерун.

* * *

Вкажіть країну Африки з найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд. доларів):

1. Лівія;
2. Нігерія;
3. Єгипет;
4. Ефіопія ;
5. Південна Африка.

* * *

Розташуйте країни Африки у послідовності зменшення їх площі:

1. Лівія,
2. Нігер,
3. Єгипет,
4. Того,
5. Габон.

* * *

Розташуйте країни Африки у послідовності зменшення їхньої людності:

1. Нігерія,
2. Єгипет,
3. Республіка Конго,
4. Еритрея,
5. Маврикій.

* * *

Розташуйте країни Африки у послідовності зменшення їхнього економічного потенціалу (за ВВП, млн. доларів):

1. Мозамбік;
2. Сейшели;
3. Південна Африка;
4. Нігерія;
5. Єгипет.

* * *

Розташуйте країни Африки у послідовності зменшення рівня їхнього економічного розвитку (за ВВП на жителя, доларів)

1. Маврикій;
2. Лівія;
3. Нігерія;
4. Чад;
5. Сьєрра-Леоне.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу) і країною:

1. Високий;	А. Габон;
2. Середній;	Б. Єгипет;
3. Низький;	В. Кенія;
4. Дуже низький;	Г. Еритрея.

* * *

Вкажіть країну Африки з найвищим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів).

* * *

Вкажіть субмакрорегіон в Африці на південь від Сахари з найвищим рівнем економічного розвитку:

1. Східна Африка;
2. Південна Африка;
3. Західна Африка;
4. Центральна Африка.

* * *

Розташуйте субмакрорегіони Африки на південь від Сахари у послідовності зменшення їхнього економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Східна Африка;
2. Південна Африка;
3. Західна Африка;
4. Центральна Африка.

* * *

Вкажіть субмакрорегіон Африки з найнищим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів).

* * *

Вкажіть країну Африки, яка є членом ОПЕК:

1. Габон;
2. Нігерія;
3. Конго;
4. Танзанія.

* * *

Вкажіть країну Африки, яка не входить до складу ОПЕК:

1. Лівія;
2. Нігерія;
3. Алжир;
4. Єгипет.

* * *

Вкажіть країну, яка є найбільшим в Африці виробником нафти.

* * *

Вкажіть субмакрорегіон Африки, в якому розташована найбільша кількість найменш розвинених країн.

* * *

Вкажіть наймолодшу суверенну державу Африки.

* * *

Вкажіть відповідність між державами суверенами і залежними країнами:

1. Іспанія;	А. Західна Сахара;
2. Франція;	Б. Острів Святої Олени;
3. Велика Британія;	В. Канарські острови;
4. Марокко;	Г. Реюньйон.

* * *

Вкажіть країну Африки, яка займає перше місце в світі за експортом фосфоритів і друге за їх виробництвом:

1. Марокко;
2. Алжир;
3. Туніс;
4. Мавританія;
5. Нігер.

* * *

Вкажіть, яка країна Африки, в якій зосереджено 8 світових запасів золота:

1. Алжир;
2. Ботсвана;
3. Єгипет;
4. Зімбабве;
5. Південна Африка.

* * *

Вкажіть, яка країна Африки займає перше місце в світі за виробництвом бокситів:

1. Гвінея;
2. Марокко;
3. Сенегал;
4. Єгипет;
5. Нігерія.

2.4. Тестові завдання... змістовного модуля 2

* * *

Вкажіть макрорегіон світу з найвищим рівнем народжуваності (‰):

1. Африка;
2. Латинська Америка;
3. Південно-Східна Азія;
4. Океанія;
5. Європа.

* * *

Вкажіть ознаки природного руху населення, характерні для сучасного типу відтворення населення Африки:

1. Висока народжуваність і висока смертність;
2. Висока народжуваність і низька смертність;
3. Низька народжуваність і низька смертність;
4. Низька народжуваність і висока смертність.

* * *

Вкажіть країну Африки з найвищим рівнем народжуваності (‰, 2010 р.):

1. Марокко;
2. Нігер;
3. Демократична Республіка Конго;
4. Єгипет;
5. Південна Африка.

* * *

Вкажіть країну Африки з найвищим рівнем смертності (‰, 2010 р.):

1. Есватіні;
2. Нігерія;
3. Мавританія;
4. Маврикій;
5. Лівія.

* * *

Вкажіть країну Африки з максимальним показником очікування тривалості життя населення:

1. Південна Африка;
2. Лівія;
3. Алжир;
4. Нігерія;
5. Ефіопія.

* * *

Вкажіть країну з найнижчим рівнем очікування тривалості життя населення:

1. Габон;
2. Ботсвана;
3. Нігер;
4. Єгипет;
5. Лесото.

* * *

Встановіть відповідність між рівнем урбанізації і країною:

1. Найвищий;	А. Туніс;
2. Високий;	Б. Лівія;
3. Середній;	В. Ефіопія;
4. Низький;	Г. Намібія.

* * *

Вкажіть релігію, яка є найпоширенішою в країнах Північної Африки:

1. Іслам;
2. Християнство;
3. Іудаїзм;
4. Індуїзм;
5. Буддизм.

* * *

Вкажіть країну Африки, половина населення якої сповідує іслам?

1. Південна Африка;
2. Танзанія;
3. Мавританія;
4. Мадагаскар.

* * *

Вкажіть країну Африки, більшість населення якої сповідує католицизм?

1. Того;
2. Сейшели;
3. Нігер;
4. Мадагаскар.

* * *

Вкажіть країну Африки, значна частина населення якої сповідує християнство:

1. *Мавританія;*
2. *Ефіопія;*
3. *Танзанія;*
4. *Нігер.*

* * *

Вкажіть країну Африки, більшість населення якої сповідує індуїзм:

1. *Мадагаскар;*
2. *Ефіопія;*
3. *Танзанія;*
4. *Мозамбік;*
5. *Намібія.*

* * *

Вкажіть частку населення Африки, що проживає в містах (%):

1. *25;*
2. *34;*
3. *65;*
4. *75.*

* * *

Вкажіть країну Африки з найнижчим рівнем урбанізації:

1. *Бурунді;*
2. *Руанда;*
3. *Єгипет;*
4. *Малі;*
5. *Ерітрея.*

* * *

Вкажіть країну Африки з найнижчим показником щільності населення?

1. *Ботсвана;*
2. *Намібія;*
3. *Мавританія;*
4. *Сомалі.*

* * *

Вкажіть найбільшу агломерацію Африки:

1. *Каїр;*
2. *Лагос;*
3. *Александрія;*
4. *Рабат;*
5. *Кіншаса.*

* * *

Вкажіть, куди спрямовані глобальні потоки мігрантів з країн Північної Африки?

1. *До Європи;*
2. *До Північної Америки;*
3. *На Близький Схід;*
4. *До Південної Азії;*
5. *До Латинської Америки та Карибських країн.*

* * *

Встановіть відповідність між підтипом країни та її назвою:

1. <i>Нова індустріальна країна;</i>	<i>А. Туніс;</i>
2. <i>Країна-експортер нафти;</i>	<i>Б. Лівія;</i>
3. <i>Мала країна з високими доходами;</i>	<i>В. Сьєрра-Леоне;</i>
4. <i>Країна середніх можливостей розвитку;</i>	<i>Г. Маврикій;</i>
5. <i>Найменш розвинена країни;</i>	<i>Д. Ботсвана.</i>

* * *

Вкажіть країну Африки з найвищим індексом людського розвитку (ІЛР):

1. *Марокко;*
2. *Нігерія;*
3. *Південна Африка;*
4. *Лівія;*
5. *Сенегал.*

* * *

Вкажіть країну Африки з найвищим рівнем бідності населення (за індексом багатомірного бідності):

1. *Малаві;*
2. *Нігер;*
3. *Єгипет;*
4. *Туніс;*
5. *Ботсвана.*

* * *

Вкажіть країну Африки з найнижчим рівнем бідності населення (за індексом багатомірного бідності):

1. *Маврикій;*
2. *Лівія;*
3. *Єгипет;*
4. *Південна Африка;*
5. *Туніс.*

2.4. Тестові завдання... змістовного модуля 2

* * *

Встановіть відповідність між назвою країни та її столицею:

1. Марокко;	А. Лілонгве;
2. Мавританія;	Б. Нуакшот;
3. Малі;	В. Бамако;
4. Мозамбік;	Г. Рабат;
5. Малаві;	Д. Мапуту.

* * *

Вкажіть, народи якої раси домінують в країнах Екваторіальної Африки?

1. Європеоїдної; 2. Негроїдної; 3. Монголоїдної; 4. Австралоїдної.

* * *

Вкажіть мову, яка є державною у більшості країн Африки на південь від Сахари?

1. Англійська; 2. Арабська; 3. Французька; 4. Португальська;
5. Правильні відповіді: 1, 3, 4.

* * *

Вкажіть країну Африки, в якій зосереджено 83% підтверджених запасів хромових руд світу:

1. Зімбабве; 2. Замбія; 3. Намібія; 4. Ботсвана; 5. Південна Африка.

* * *

Вкажіть країну Західної Африки з найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд доларів):

1. Габон; 2. Нігер; 3. Нігерія; 4. Мавританія; 5. Кабо-Верде.

* * *

Вкажіть залежну територію, яка належить Іспанії?

1. Реюньон; 2. Острови Сент-Гелен; 3. Азорські Острови; 4. Канарські Острови.

* * *

Вкажіть країну Африки з найбільшою часткою населення, зайнятого у сільському господарстві:

1. Бурунді; 2. Руанда; 3. Уганда; 4. Мозамбік; 5. Єгипет.

* * *

Вкажіть особливості промислового розвитку в країнах Африки?

1. Низький рівень розвитку; 2. Ареальний характер розміщення;
3. Слабий розвиток обробної промисловості; 4. Різне переважання видобутку мінеральної сировини над промисловою переробкою; 5. Всі відповіді правильні.

* * *

Вкажіть країну Південної Африки з найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд. доларів):

1. Замбія; 2. Ботсвана; 3. Південна Африка; 4. Есватіні; 5. Лесото.

* * *

Вкажіть, у якому із запропонованих варіантів представлені країни Африки на південь від Сахари з найвищим рівнем соціально-економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів):

1. Сейшели, Маврикій, Ботсвана, Намібія, Габон;
2. Танзанія, Малаві, Ефіопія, Бурунді, Руанда, Мозамбік;
3. Замбія, Зімбабве, Есватіні, Танзанія, Малі.

* * *

Вкажіть субмакрорегіон Африки, в якому у 2020 р. відбулось ряд збройних конфліктів з метою зміни політичного режиму в країнах.

* * *

Вкажіть субмакрорегіон Африки, для якого характерна найбільша кількість збройних конфліктів.

* * *

Вкажіть рік, який називають “роком Африки”.

* * *

Вкажіть країну Африки? для якої характерний найдовшим період стабільності (понад 40 років без збройних конфліктів і воєн)^

1. Кабо-Верде; 2. Ерітрея; 3. Ефіопія; 4. Ангола

Океанія

* * *

Зазначте кількість суверенних країн, розташованих в Океанії.

* * *

Зазначте країну Океанії, що розвивається, яка характеризується найбільшою людністю.

* * *

Вкажіть країну Океанії, що розвивається, із найбільшою площею.

* * *

Зазначте країну Океанії, що розвивається, яка характеризується найбільшою людністю.

* * *

Вкажіть рік, у яких роках ХХ ст. утворилось найбільша кількість держав Океанії:

1. 60-ті; 2. 70-ті; 3. 80-ті; 4. 90-ті.

* * *

Вкажіть залежну країну Океанії, що має статус Вільної асоціації із Новою Зеландією:

1. Гуам; 2. Північні Маріани; 3. Ніуе; 4. Нова Каледонія.

* * *

Вкажіть залежну країну Океанії, що має статус неінкорпорованої території, вільно асоційованої із США:

1. Піткерн; 2. Північні Маріани; 3. О-ви Кука; 4. Полінезія.

* * *

Вкажіть залежну країну Океанії, що за країну суверена має Францію:

1. Волліс і Футуна; 2. Гуам; 3. Токелау; 4. Північні Маріани.

2.4. Тестові завдання... змістовного модуля 2

* * *

Вкажіть залежну країну Океанії, що за країну суверена має Велику Британію:

1. *Волліс і Футуна;*
2. *Полінезія;*
3. *Піткерн;*
4. *Північні Маріани.*

* * *

Зазначте країну Океанії, що розвивається, яка характеризується найбільшим економічним потенціалом (за ВВП, млрд. доларів).

* * *

Вкажіть федеративну державу в Океанії серед країн, що розвиваються.

* * *

Вкажіть країну Океанії, що розвивається, яка характеризується найбільшим рівнем економічного розвитку (за ВВП на одну особу, доларів).

* * *

Вкажіть, у якому варіанті відповіді правильно поєднується назва країни, столиця, форма правління і форма адміністративно-територіального поділу:

1. *Фіджі – Сува – монархія – унітарна;*
2. *Мікронезія – Полікір – республіка – унітарна;*
3. *Палау – Нгерулмуд – республіка – унітарна;*
4. *Кірібаті – Баїрікі – республіка – федерація.*

* * *

Встановіть відповідність між державами та столицями:

<i>А. Палау;</i>	<i>1. Палікір;</i>
<i>Б. Вануату;</i>	<i>2. Нгерулмуд;</i>
<i>В. Мікронезія;</i>	<i>3. Фунафуті;</i>
<i>Г. Тувалу;</i>	<i>4. Порт-Вілла.</i>

* * *

Встановіть відповідність між державами та столицями:

<i>А. Маршаллові Острови;</i>	<i>1. Баїрікі;</i>
<i>Б. Тувалу;</i>	<i>2. Маджуро;</i>
<i>В. Кірібаті;</i>	<i>3. Апіа;</i>
<i>Г. Західне Самоа;</i>	<i>4. Фунафуті.</i>

* * *

Зазначте залежні країни Океанії, державою-сувереном яких виступає Франція.

* * *

Зазначте залежні країни Океанії, державою-сувереном яких виступає США.

* * *

Вкажіть, скільки країн Океанії, що розвиваються належать до Співдружності націй на чолі з Великобританією.

* * *

Вкажіть країни Океанії, що належать до Мікронезії.

* * *

Вкажіть країни Океанії, що належать до Меланезії.

2.5. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ)

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) виконують студентами протягом навчального семестру і подають для контролю в день останнього аудиторного заняття.

Мета ІНДЗ:

- закріплення, розширення і поглиблення теоретичних і практичних навичок методології аналізу актуальних проблем на різних просторових рівнях, здобутих під час вивчення навчальної дисципліни;
- вироблення навичок письмового аналізу різних аспектів актуальних проблем на основі самостійно підбраного статистичного матеріалу, графічної інтерпретації інформації, а також створення аналітичних і синтетичних карт за темою дослідження.

Методичні вказівки до виконання та оформлення індивідуальних навчально-дослідних завдань

Під час підготовки ІНДЗ та його усної презентації необхідно врахувати вимоги до змісту (вимоги А) та формальні вимоги (вимоги Б – вимоги до оформлення).

А. Оцінка змісту ІНДЗ містить такі вимоги, як:

1. рівень статистичної інтерпретації на основі статистичних джерел;
2. якість володіння поняттєво-термінологічним апаратом;
3. повнота розкриття змісту;
4. коректність цитування;
5. відповідність емпіричної бази;
6. використання сучасних літературних джерел;
7. використання інновацій міжнародної статистики та достовірних Інтернет-джерел.

Б. Формальні вимоги:

1. Вибір теми здійснюють на початку викладання навчальної дисципліни (в день першої практичної роботи).
2. Обсяг (0,5 умов. аркушів) – не менше 10 сторінок машинописного тексту;
3. ІНДЗ виконують на аркушах формату А4;
4. Структура ІНДЗ включає титульну сторінку, зразок оформлення якої подано у *дод. Ю*; зміст (план); основний текст, викладений згідно зі

змістом ІНДЗ (вступ, виклад основного матеріалу, висновки, список використаної літератури, додатки – карти, таблиці, графіки, діаграми).

5. Ілюстрації і таблиці потрібно нумерувати та подавати їхні назви (назви рисунків розміщуються під рисунком, назви таблиць – над таблицями).

6. Посилання на таблиці і рисунки – обов’язкові. Посилання на джерело у списку літератури здійснюють за зразком: [1, с. 21–25], де 1 – номер у списку використаних джерел, “с. 21–25” – перелік сторінок відповідного джерела літератури.

7. Список використаної літератури оформляють згідно з вимогами бібліографічного опису. Список формують в алфавітному порядку. Інтернет-ресурси розміщують наприкінці цього списку.

8. Список використаної літератури повинен містити не менше п’яти літературних джерел, та Інтернет-ресурсів – у довільній кількості.

У випадку невиконання формальних та неформальних джерел оцінку (кількість балів) за ІНДЗ знижують.

Зміст

Вступ

1. Сутність та структура актуальних проблем.
2. Причини виникнення проблеми у субмакрореєоні (країні).
3. Аналіз компонентів актуальних проблем субмакрореєону (країни).
4. Оцінка гостроти проблеми в контексті макрореєону.
5. Особливості геопросторової організації проблеми в субмакрореєоні або (країні).
6. Наслідки та шляхи вирішення проблеми в умовах глобалізації.
7. Тенденції подальшого розвитку відповідних проблем у субмакрореєоні (країні).
8. Особливості прояву досліджуваних проблем в Україні.

Висновки

Список використаних джерел

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

Згідно із запропонованим планом (змістом), у письмовій формі здійснити аналіз однієї із актуальних проблем субмакрореєону або країни – політичний, економічний соціальний чи екологічний.

Латинська Америка та Карибські країни

1. Актуальні політичні проблеми країн Центральної Америки.
2. Актуальні економічні проблеми Центральної Америки.
3. Актуальні соціальні проблеми Центральної Америки.
4. Актуальні екологічні проблеми Центральної Америки.
5. Актуальні політичні проблеми Карибських країн.

6. Актуальні економічні проблеми Карибських країн.
7. Актуальні соціальні проблеми Карибських країн.
8. Актуальні екологічні проблеми Карибських країн.
9. Актуальні політичні проблеми Південної Америки.
10. Актуальні економічні проблеми Південної Америки.
11. Актуальні соціальні проблеми Південної Америки.
12. Актуальні екологічні проблеми Південної Америки.
13. Актуальні політичні проблеми Бразилії.
14. Актуальні економічні проблеми Бразилії.
15. Актуальні соціальні проблеми Бразилії.
16. Актуальні екологічні проблеми Бразилії.
17. Актуальні політичні проблеми Мексики.
18. Актуальні економічні проблеми Мексики.
19. Актуальні соціальні проблеми Мексики.
20. Актуальні екологічні проблеми Мексики.
21. Актуальні політичні проблеми Аргентини.
22. Актуальні економічні проблеми Аргентини.
23. Актуальні соціальні проблеми Аргентини.
24. Актуальні екологічні проблеми Аргентини.
25. Актуальні політичні проблеми Венесуели.
26. Актуальні економічні проблеми Венесуели.
27. Актуальні соціальні проблеми Венесуели.
28. Актуальні екологічні проблеми Венесуели.
29. Актуальні політичні проблеми Гаїті.
30. Актуальні економічні проблеми Гаїті.
31. Актуальні соціальні проблеми Гаїті.
32. Актуальні екологічні проблеми Гаїті.
33. Актуальні політичні проблеми Гватемали.
34. Актуальні економічні проблеми Гватемали.
35. Актуальні соціальні проблеми Гватемали.
36. Актуальні екологічні проблеми Гватемали.
37. Актуальні політичні проблеми Колумбії.
38. Актуальні економічні проблеми Колумбії.
39. Актуальні політичні проблеми Чилі.
40. Актуальні економічні проблеми Чилі.

Південно-Західна Азія

41. Актуальні політичні проблеми Туреччини.
42. Актуальні економічні проблеми Туреччини.
43. Актуальні соціальні проблеми Туреччини.
44. Актуальні екологічні проблеми Туреччини.
45. Актуальні політичні проблеми Іраку.
46. Актуальні економічні проблеми Іраку.
47. Актуальні соціальні проблеми Іраку.
48. Актуальні екологічні проблеми Іраку.
49. Актуальні політичні проблеми Ірану.
50. Актуальні економічні проблеми Ірану.
51. Актуальні соціальні проблеми Ірану.
52. Актуальні екологічні проблеми Ірану.

53. Актуальні політичні проблеми Саудівської Аравії.
54. Актуальні економічні проблеми Саудівської Аравії.
55. Актуальні соціальні проблеми Саудівської Аравії.
56. Актуальні екологічні проблеми Саудівської Аравії.
57. Актуальні політичні проблеми Об'єднаних Арабських Еміратів.
58. Актуальні економічні проблеми Об'єднаних Арабських Еміратів.
59. Актуальні політичні проблеми Афганістану.
60. Актуальні економічні проблеми Афганістану.

Південна Азія

61. Актуальні політичні проблеми Індії.
62. Актуальні економічні проблеми Індії.
63. Актуальні соціальні проблеми Індії.
64. Актуальні екологічні проблеми Індії.
65. Актуальні політичні проблеми Пакистану.
66. Актуальні економічні проблеми Пакистану.

Східна Азія

67. Актуальні політичні проблеми Китаю.
68. Актуальні економічні проблеми Китаю.
69. Актуальні соціальні проблеми Китаю.
70. Актуальні екологічні проблеми Китаю.
71. Актуальні політичні проблеми Республіки Кореї.
72. Актуальні економічні проблеми Республіки Кореї.
73. Актуальні соціальні проблеми Республіки Кореї.
74. Актуальні екологічні проблеми Республіки Кореї.

Південно-Східна Азія

75. Актуальні політичні проблеми Індонезії.
76. Актуальні економічні проблеми Індонезії.
77. Актуальні соціальні проблеми Індонезії.
78. Актуальні екологічні проблеми Індонезії.
79. Актуальні політичні проблеми Малайзії.
80. Актуальні економічні проблеми Малайзії.
81. Актуальні соціальні проблеми Малайзії.
82. Актуальні екологічні проблеми Малайзії.
83. Актуальні політичні проблеми Таїланду.
84. Актуальні економічні проблеми Таїланду.
85. Актуальні соціальні проблеми Таїланду.
86. Актуальні екологічні проблеми Таїланду.
87. Актуальні політичні проблеми В'єтнаму.
88. Актуальні економічні проблеми В'єтнаму.
89. Актуальні соціальні проблеми В'єтнаму.
90. Актуальні екологічні проблеми В'єтнаму.

Океанія

91. Актуальні політичні проблеми Океанії.
92. Актуальні економічні проблеми Океанії.
93. Актуальні соціальні проблеми Океанії.
94. Актуальні екологічні проблеми Океанії.

Північна Африка; Африка на південь від Сахари

95. Актуальні політичні проблеми Північної Африки.
96. Актуальні економічні проблеми Північної Африки.
97. Актуальні соціальні проблеми Північної Африки.
98. Актуальні екологічні проблеми Північної Африки.
99. Актуальні політичні проблеми Західної Африки.
100. Актуальні економічні проблеми Західної Африки.
101. Актуальні соціальні проблеми Західної Африки.
102. Актуальні екологічні проблеми Західної Африки.
103. Актуальні політичні проблеми Східної Африки.
104. Актуальні економічні проблеми Східної Африки.
105. Актуальні соціальні проблеми Східної Африки.
106. Актуальні екологічні проблеми Східної Африки.
107. Актуальні політичні проблеми Центральної Африки.
108. Актуальні економічні проблеми Центральної Африки.
109. Актуальні соціальні проблеми Центральної Африки.
110. Актуальні екологічні проблеми Центральної Африки.
111. Актуальні політичні проблеми Південної Африки.
112. Актуальні економічні проблеми Південної Африки.
113. Актуальні соціальні проблеми Південної Африки.
114. Актуальні екологічні проблеми Південної Африки.
115. Актуальні політичні проблеми Алжиру.
116. Актуальні економічні проблеми Алжиру.
117. Актуальні соціальні проблеми Алжиру.
118. Актуальні екологічні проблеми Алжиру.
119. Актуальні політичні проблеми ПАР.
120. Актуальні економічні проблеми ПАР.
121. Актуальні соціальні проблеми ПАР.
122. Актуальні екологічні проблеми ПАР.
123. Актуальні політичні проблеми Нігерії.
124. Актуальні економічні проблеми Нігерії.
125. Актуальні соціальні проблеми Нігерії.
126. Актуальні екологічні проблеми Нігерії.
127. Актуальні політичні проблеми Демократичної Республіки Конго.
128. Актуальні економічні проблеми Демократичної Республіки Конго.
129. Актуальні соціальні проблеми Демократичної Республіки Конго.
130. Актуальні екологічні проблеми Демократичної Республіки Конго.
131. Актуальні політичні проблеми Єгипту.
132. Актуальні економічні проблеми Єгипту.
133. Актуальні соціальні проблеми Єгипту.
134. Актуальні екологічні проблеми Єгипту.
135. Актуальні політичні проблеми Лівії.
136. Актуальні економічні проблеми Лівії.
137. Актуальні соціальні проблеми Лівії.
138. Актуальні екологічні проблеми Лівії.
139. Актуальні політичні проблеми Танзанії.
140. Актуальні економічні проблеми Танзанії.